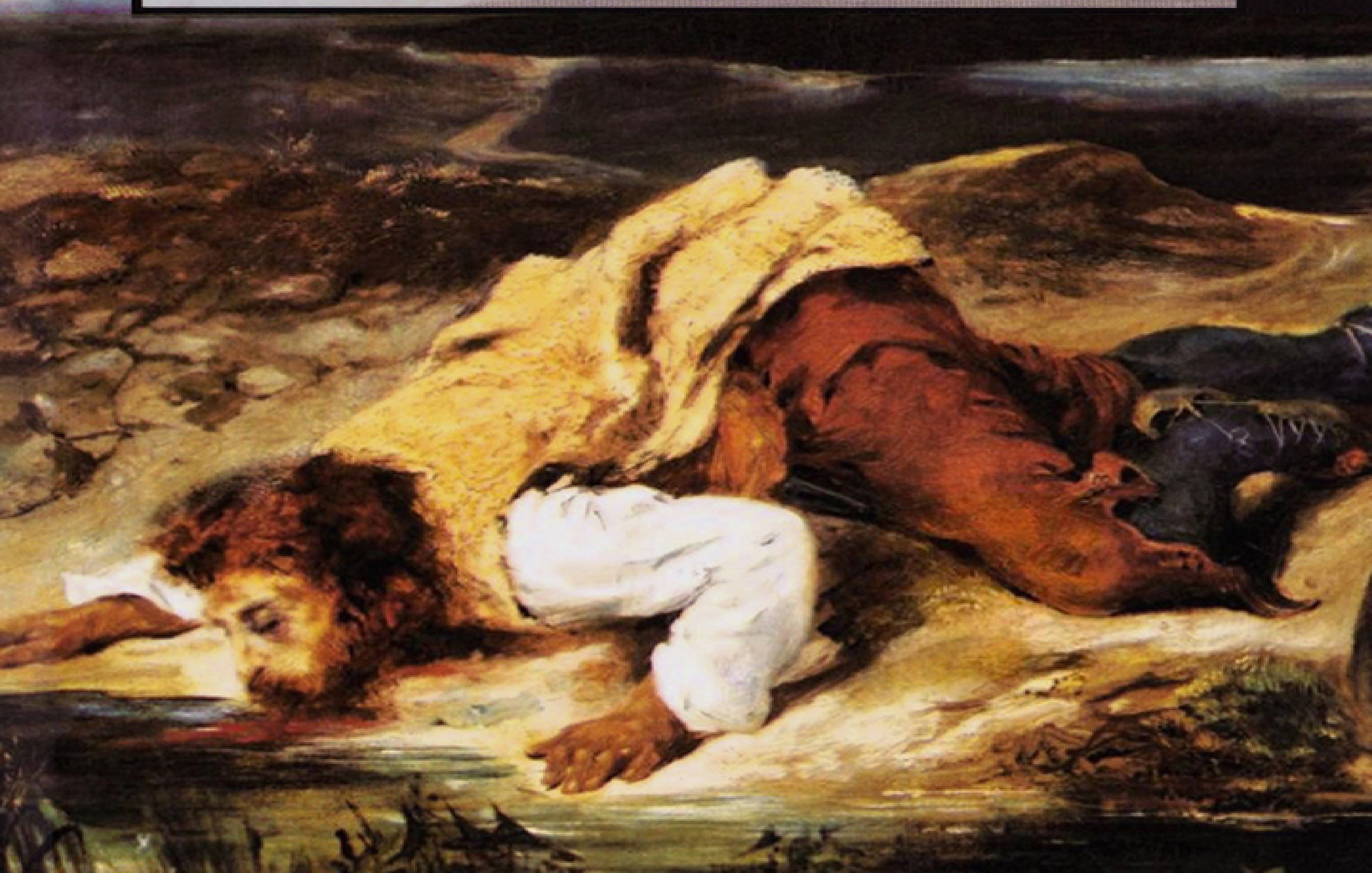
ALTTA KALANLAR

JACK LONDON

YALÇIN YAYINLARI

BİLİM/BELGE/İNCELEME DİZİSİ – 35

GENEL DİZİ – 160

ISBN 975-488-090-5

1. Basım - Ekim 2000

ALTTA KALANLAR (Belgesel Anlatı) / The People of the Abyss / Jack London / Türkçesi: Hüda Coşkun / Kapak Resmi: Eugene Delacroix / Kapak Düzeni: Yalçın Yayınları / Bayrak Matbaacılık'ta basılmıştır / **YALÇIN YAYINLARI:** Ankara Cad. No.45 Güncer Han Kat 2 Cağaloğlu 34410 İSTANBUL Tel/Faks: (0212) 519 31 35

JACK LONDON

ALTTA KALANLAR

TÜRKÇESİ:
HÜDA COŞKUN

YALÇIN YAYINLARI

JACK LONDON'ın

yayınevimizdeki yapıtları:

- **DEMİR ÖKÇE** (3. Basım)
- **AÇLAR ORDUSU** (3. Basım)
- **KIZIL VEBA** (2. Basım)
- **ALTTA KALANLAR**

1.
UÇURUMA YAKLAŞIYORUM

Yardımına başvurduğum dostlarım, Londra'da; Doğu yakasında, yaşamı tüm ayrıntılarıyla gözlemlemek isteğimi: "Çok güzel, çok iyi de, bunu gerçekleştirmeyi başaramayacağını sen de biliyorsun," diye yanıtladılar. Bu yanıtın peşi sıra da akıllarına yeni gelmişçesine: "En doğrusu, bu iş için polise başvur," diye ekleme yaptılar.

Yüzlerine; yaptığının bilincinde olmayan bir deli bakıyormuş ve onlar da bu psikolojik bozukluğu olan insana, insanüstü bir gayret gösteriyormuşçasına bir tavır takınmışlardı.

"Polisle işim olmaz," diyerek hemen olumsuzlandım. "Benim bütün istediğim, Doğu yakasındaki yaşama bir yerinden tutunarak, orada olup biteni gözlemlemek. Buradaki insanların nasıl, niçin ve neden yaşadıklarını öğrenmeyi arzu ediyorum. Özetlemem gerekirse, Doğu yakasına yerleşmeyi amaçladım."

Maskelenmiş bir yüz ifadesi ve acımayla karışık sevimli bir tavırla: "İyi de, sen orada yaşayamazsın. Orada öyle yerler vardır ki, insan yaşamı para etmez," dediler kesin ve kısa bir anlatımla.

Benim yanıtımsa şöyle oldu: "Çok iyi, benim isteğim de bu zaten."

"Buralarda yaşayamayacağını sen de gayet iyi biliyorsun," diye yinelediler. Canım sıkılmıştı. Bunca öneride bulunmaları gereksizdi. "Ben buraya palavra dinlemeye gelmedim. Buraların yabancısı olduğum doğru ve sizlerin Doğu yakası üzerine bilgilerinizi sorguluyorum. Sizi dinleyeceğim ve yönümü de bu doğrultuda çizeceğim."

"Biz, sorduğun yer hakkında bilgisiziz. Sana orası üzerine pek bir şey söyleyemeyiz," deyip, güneşin doğduğu yönü gösterip: "İşte oralarda bir yerde," diye önemsemeyerek sonlandırdılar konuşmalarını.

"Cook'a giderim ben de."

“En doğrusunu düşündün. Cook’takiler sana kesinlikle yardımda bulunacaklardır.”

“Thomas Cook ve takımı... Ah, ah... Dünyanın en aptal gezginlerine, en bilinmedik yolları bulur. Afrika’nın balta girmemiş ormanlarından, Tibet’in yüksek yerlerine dek imza atarken, bu denli yakındaki Doğu yakasının yolunu izini bilemezsin ha!”

Gezi turları düzenleyen Cook firmasının, ucuz geziler bölümü sorumlusu: “Böylesi bir şeyin olanaksız olduğunu siz de ayırt edersiniz. İstekte bulunduğunuz şey, o denli alışılmışın dışında bir şey ki!” Ama ben ısrarlı olunca: “O hâlde siz de polise başvurun. Gezi programlarımızda Doğu yakası yer almıyor. Kaldı ki, kimseden de bu doğrultuda bir istemle karşılaşmadığımızdan, oraya ilişkin bir bilgi sahibi değiliz.”

“Bırakın bu söylemi”yle konuşmasını böldüm. Adamın sürekli olarak beni bastırmaya çalışmasına kapılarak oradan uzaklaşmaya hiç niyetim yoktu. “Benim bir tek isteğim var sizden, bunu siz de çözebilirsiniz. Başıma bir kaza gelecek olursa, beni teşhis edin yeter.”

“Tamam, tamam. Bir saldırı sonucu ölümünüz hâlinde, bizden cesedinizi teşhis etmemiz gerektiğini söylüyorsunuz.”

Bu tümceyi öylesine sevimli ve soğukkanlı bir şekilde ifade etmişti ki, kendimi bir an kaskatı kesilmiş, üzerine su damlacıkları akan bir kütüğe yatmış olarak düşündüm. Konuştuğum şahıssa, üzerime doğru hafifçe eğilmiş ve Doğu yakasını görmek için bu hâle gelmiş tırlak Amerikalının cesedinin kimliğini çözümlemeye çalışıyordu.

“Hayır,” dedim, “benim sizden tüm isteğim, polisle başım belaya girerse, kimliğim konusunda bilgi vermeniz.”

Konuyu özümsemeye başladığımdan, bu son tümcemi büyük bir heyecanla ifade etmiştim.

“Yönetimi ilgilendiren bir konu. Siz de bana hak verirsiniz ki değişik bir istek bu.”

Yönetici durumunda olduğu, konuya girmesinden belli olan biri mırıldanarak, “Müşterilerimizle ilgili her türlü konu aramızdadır ve böylesi bilgileri vermek ilkelerimizle çelişir ve ters düşer!” dedi.

Bense bunun üzerine: “Tamam, ama bu durumda bilgi verilmesini isteyen müşterileriniz hiç yok mu?” Yeniden sözcükleri eğip bükmesine olanak tanımadım. “Bu teklifin olağanüstülüğünü ben de kabulleniyorum, ama...” diye bir ekleme yapacak olduysam da, bildiğinden şaşmadı ve sürdürdü konuşmasını: “Benim de tam belirtmek istediğim sorun buydu. Sizin durumunuz olağanüstülük arz ettiğinden üzgünüz, ama elimizden bir şey gelmez.”

Tüm olumsuzluklara rağmen, orayı bırakıp çıktıktan sonra, bana yardım edebilecek olan bir hafiyenin adresini elimde tutuyordum. Bu adres, beni Doğu yakasına ulaştıracak insanın adresiydi ve Amerikan Konsolosluğu’nun yolunu tuttum. Kendime bir işbirlikçi bulabilmiştim.

Kendisiyle işbirliği yapacağım insandan ne bir mırıltı yükseldi, ne garipsedi, ne de kafasını kaldırıp baktı. Henüz ilk dakikada düşüncelerimi ona açtım ve işin garibi, kabul de ettirdim. Yaşımı, kilomu, boyumu sorarken beni süzüyordu ve ikinci dakikaya girmiştik. Üçüncü dakikada yanından ayrılırken: “Okey, seni hiçbir zaman unutmayacağım Jack ve hep peşinde olacağım,” dedi.

Rahatça soluklanabilmiştim sonunda. Tüm ardımdaki köprüleri yakmıştım ve kimselerin tanımlayamadığı yabani insanlardan oluşan ormana rahatça dalabilirdim. Fakat güçlükler yakamı bırakmıyordu. İyi giyimli, sakallarına kır düşmüş arabacı, beni şehirde saatlerce dolaştırmıştı. Yeni sorunum arabacımdı.

Yerime geçip oturdum: “Doğu yakasına çek bakalım,” dedim.

“Bayım, nereye çekmemi söylediniz?”

“Doğu yakasına. Orada herhangi bir yere.”

Yakışıklı denebilecek arabacım, sokaklarda şöylesine bir dolaştıktan sona arabasını durdurdu ve tavanda yer alan küçük kapağı kaldırırken ikircilikli bir sesle:

“Ne buyurmuştunuz?” diye sorusunu yineledi.

“Doğu yakası... Doğu yakası olsun da, gideceğim yer fark etmez. Gideceğim belirli bir yer yok. Yalnızca dolaşmak istiyorum.”

“Elinizde bir adres yok mu?”

Bu kez sesimi yükselttim, bağırarak: “Bana baksana sen! Hemen Doğu yakasına götür beni. Ama bu işi yaparken fazla konuşma.”

Ne dediğimi tam olarak anlamadı, ama kaldırdığı kapağı kapatarak, atlara hız verdi.

Londra caddeleri yoksulluk konusunda insana bir fikir vermez, bunun ayırdına varamazsınız orada, fakat beş dakika kadar sürecek bir yolculuk, sizi tenekelerden oluşturulmuş bir mahallenin merkezine ulaştıracaktır. Arabacımın beni ulaştırdığı yer de böylesi bir yerdi ve sokaklarda boy gösteren insanlar farklı, değişik denebilecek bir ırkın görüntülerini sergiliyordu. Kısa boylu, titreyen, dağılmış, bitmiş insanlardı gördüklerim. Her ulaştığımız kavşakta, yoksulluğun sarmaladığı, kilometrelerce pis tuğla birikintilerinin, sefaletin sarmalından geçtik. En sık rastladığımız insan grubu, ayakta zor duran sarhoş kadın ve erkeklerden oluşuyordu. Küfür ve kavga görüntüleri, havayı katlanılmazlaştırıyordu. Pazar yeri olduğu savlanabilecek bir oluşumda yaşlılar, çöp tenekelerine ve çamurların arasına ellerini umutla daldırarak patates arıyorlardı. Hemen hepsi bu pislik içinde, bulabildikleri çürük çarık şeyleri boğazlarından aşağıya yuvarlamakla uğraşıyorlardı.

İlerlediğimiz yollar boyunca, bindiğim arabanın benzerine rastlayamadım. Çocukların yaptığı şeyse ardımız sıra koşuşturmaktı. Sıvasız tuğla duvarlı evlerin önünde, çamurlu sokaklarda ağlayan çocuklar görüntüyü dolduruyordu. Kalabalık korkusu ilk kez olarak benliğimi sardı. İnsana, açık denizde yitiyormuş duygusunu veriyordu bu görüntüler. Yoksul sokaklar, dev deniz dalgalarına benziyordu. Ve bu dalgalar her an içine alıp, kaybetmek için beni izliyormuş gibiydi.

Arabacı:

“Şu anda bulunduğumuz yer Stepney İstasyonu,” diye bağırdı.

Gerçekten de arabacının işaret ettiği yerin bir tren istasyonu olduğunu, çevreme bir göz attığımda ayırt ettim. "Ne olmuş yani?" diye sorduğumda, arabacım ağzının içinde sözcükleri evirip çevirmeye başlamıştı. Umutsuz bir bakışla: "Buraların yabancısı olduğumu söylemiştim. Gitmek istediğiniz yer bu istasyon değilse, nereye gideceğinizi ben nereden bileyim!" dedi.

"İsteğimi sana gayet açık bildirmiştim. Şimdi yapacağın şeyse, gözlerini dört açmandır. Eski elbiseler alıp satan bir yer gördüğünde derhal dur ve beni orada indir!"

Bu yolculuktan hiç hoşnut kalmadığını duyumsuyordum. Bir süre sonra tanımını yaptığım bir dükkânın önünde durdu ve beni bıraktı.

"Hadi paramı öde! Borcun yedi şilin altı peni."

"Tabii tabii, hemen takdim edeyim de, bir daha seni hiç göremeyeyim, öyle değil mi?" diye sordum.

"Paramı ödemezsen, zaten beni son kez görmüş olacaksın!"

Biz bu konuşmaları yaparken, çevremizi yırtık pırtık giysiler içindeki bir dolu insan almıştı. Sesli sesli gülerek dükkâna yöneldim.

Gerçek zorluk da dükkânın içine adımımı atmamdan sonra başladı. Dükkâncı, eski elbise isteğimi bir türlü kavrayamamış ve önüme az kullanılmış olanlarını çıkartıp sıralıyordu, bir yandan da yüzümü kuşku içinde inceliyordu. Ama bu arada tavırlarında en belirgin şeyse, benim üzerimde baskı kurarak, alacağım şeylere oldukça yüksek ödeme yapmamı sağlamaktı. Bakışlarıyla adeta: "Genç adam, senin ne peşinde olduğunu biliyorum. Üzerinde bıraktığım korku, sana istediğim ödemeyi yaptıracaktır!" diyordu.

Onun bakış açısıyla ben, başı belaya girmiş biri, nehrin öte yakasında aranmakta olan bir suçluydum. Bu arada, bir yandan da korkunç bir pazarlık yapıyorduk. Tezgâha koyduğu eşyalar için kılı kırk yarıyordum. Aradan fazla bir zaman geçmemişti ki satıcı, pazarlıkçı biriyle karşı karşıya olduğunun ayırdına vardı. Kıçı delindi delinecek bir pantolon, tek düğmesi kalmış, havları dökük bir ceket, kömürcülerin kullandığı bir postal, asıl rengi belirsizleşmiş kirli bir şapka, ince bir

kemer, aldıklarımı oluşturuyordu. İç çamaşırlarım ve çoraplarım yeniydi, ama onlar da bir Amerikalıdan çalınıp bana satılmış olabilirdi. Anlattığım biçimde yaptığımız bir pazarlıktan sonra, üzerinde anlaşma yaptığımız on şilini adama verirken, o oldukça yapay içten bir görünüme bürünerek: "Doğrusu, delikanlı biriymişsin. Ayağındaki pantolonu elini öpene beş şiline verirsin. Postallar da en az iki buçuk şilin eder. Geriye kalan şapka, kemer, ceket ise bayağı iyi bir fiyata gidebilir. Kutlarım, alışverişin senin açından çok çok iyi oldu."

Bense: "Aldığım tüm bu mallara kaç para verirsin?" dedim. "Sana bu döküntüler için on şilin ödeme yaptım, sekiz şilin ver tekrar senin olsun! Ha, ne dersin bu düşünceme?"

Gülümseyerek kafasını sallamakla yetindi. İyi bir alışveriş yaptığımı sanıyordum, fakat o, bal gibi beni kazıklamıştı. Kaşarlanmış biriydi. Arabanın yanına döndüğümde, arabacının yanında bir polis dikiliyordu. Koltuğumun altındaki torbaya bir bakış atan polis, arabacıya, başının çaresine bak, der gibiydi ve bir süre sonra oradan uzaklaştı. Polis tam olarak bulunduğumuz bölümü terk etmemişti ki, arabacıya olan borcumu ödedim. Parayı avucuna alan arabacı özür dilemeye başladı, parayı sık sık istemesinin nedenlerini anlatmaya başladı. Londra'da cins cins müşterinin olması, onu buna zorlamıştı ve eğer istersem, beni dünyanın en uzak noktasına dahi götüreceğini söyledi.

Beni o sözünü ettiği uzaklıklara taşımadı, ama Londra'nın kuzeyinde yer alan Highbury Vale Pansiyonu'na bıraktı.

Çünkü eşyalarımın bulunduğu yerdi orası. Ertesi gün, rahat ayakkabılarımı çıkardıktan sonra, sıra elbisemdeydi. Aslında yanımdaki tek elbise de buydu. Sıra, satın aldığım döküntüleri giymeye gelmişti, bunları satmak zorunda kalan adamı belleğimde canlandıramıyordum. Eski püskü ceketimin dirseğine bir altın İngiliz sterlinini, acil durumlarda kullanmak üzere –belki de kefenimin parasıydı bu– dikip, giyindim. Sonra da oturup rahat yaşadığım yılların belgesi olan yağlarımı seyrettim. Üzerime giydiklerim sorun olmamıştı, fakat postallar direniyordu. Tahtadan üretilmişçesine serttiler ve ancak yumruklarımı kullanarak giyme becerisi gösterebilmiştim. Sonra, birkaç

şiline aldığım mendil, bıçak, tütün ve sigara kâğıdını ceplerime dağıttım. Merdivenlerden aşağıya adımlarımı atarken, kötü bir şeylerin olmasını beklermişçesine bir davranışa bürünen arkadaşlarımla vedalaştım. Dışarıya çıkmak üzereyken rastladığım hizmetçi kadın, önce yüzüne kötü bir görünüm verecek olduysa da, ardından gülümseme denebilecek bir anlam yükledi. Aslında buna pekâlâ da gülmek deme olasılığı vardı.

Henüz sokağa yeni çıkmıştım ki, çevremdeki değişiklik beni şaşkınlığa uğrattı. Avamla aramdaki kölece diyaloğu bir anda söküp atmıştım. Ben de onlardan biriydim artık. Ceketimin incelmiş kollarında, onlardan biri olmamın belgesini taşıyordum. Bu ana kadar bana gösterdikleri yapay saygı sonlanmış ve yerini, sevgiyle sarmalanmış bir arkadaşlık almıştı.

Kadifeden elbise giymiş, boynuna kirlenmiş mendil sarılı adam, benimle artık "bayım" ya da "patron" diye konuşmaya başlamıyordu. Bundan sonra, ben onların bir arkadaşıydım ve böyle de adlandırılıyordum. Bu arkadaş sözcüğü içtendi ve kendine özgü söylenişi ile kullanılıyordu. Sıcaklık, dostluk, dayanışma, bütünlük arz ediyordu. Patron farklıydı, o sözcükte bir büyüklük, üstünlük vardı. Bu sözcüğü taşıyan adam, alttakilerin omzuna basıyordu ve alttakiler de bu yükten kurtulabilmek için daha yukarılara kaldırmaya çalışıyorlardı onu.

Döküntü giysilerim ile edindiğim bu deneyim, yurtdışına çıkmış Amerikalıların hiçbir zaman edinemeyecekleri zevki tattırdı bana. Avrupa'ya Amerika'dan gelmiş bir gezgin, Lidya Kralı Kresus ile bir benzerliği yoksa, yani o denli para pul sahibi değilse, bir süre sonra servetini yitirip yoksul düşme korkusuna kapılır ve çevresini saranların cüzdanını hafifletme derdinde olduklarını sanıp, o cüzdan içinde yer alanları en namahrem yerlerine sokuşturup gizlemeye çalışır. Bense bahşiş verme gibi bir hastalığı yenip, çevremdekilerle eşit bir konuma ulaşma olanağına kavuştum. Pek bir zaman geçmemişti ki, atının dizginlerini gayri ihtiyari tuttuğum bir adam, bana iki peni uzattı, aldığım bu bahşiş için uzun uzun teşekkür ediyordum.

İçinde bulunduğum yeni düzenin, başka değişiklikler içerdiğinin de ayırdına vardım giderek. Kalabalık caddelerde karşıdan karşıya geçerken, salt daha dikkatli olmam gerekiyordu. Üzerimde taşıdığım giysiler, yaşam değerimi azaltmıştı. Daha önce bir polise yol sorduğumda: “Arabayla mı, otobüsle mi?” yanıtıyla karşılaşıyordum. Şimdiyse bu: “Otobüsle mi, yoksa yürüyerek mi?”ye dönüşmüştü. Tren istasyonlarında ise, bilet satıcısına uzattığım paranın miktarı ne olursa olsun, bilet üçüncü mevki olarak bana uzatılıyordu!

Ama tüm bu olumsuzlukların yanı sıra, görünümümün bana bir getirisi de olmuştu. İngiliz avamıyla ilk kez yüz yüze gelmiş oluyor ve onların gerçek kişiliklerini öğrenebiliyordum. Birtakım köşelerde ya da meyhanelerde onlarla dostça ilişki kurabiliyordum. İşçiler ya da işsizler, benimle çıkarsız ilişki kuruyordu. Benden herhangi bir beklentileri olmuyor ve konuşmaları da bu doğrultuda gerçekleşiyordu.

Sonunda, Doğu yakasının kalabalığına karıştığımda, artık bünyemdeki kalabalık korkusunun yitmiş olduğunu ayırt etmiştim. Ben de buranın bir parçasıydım ve tehdidinden ürktüğüm dev dalgalar yoktu artık. Enginlere açılabilirdim ve üzerimde ceketimden başka yitirecek bir şeyim yoktu.

2.
JOHNNY UPRIGHT

Amacım sizlere Johnny Upright'ın adresini vermek değil. Şöyle söyleyeyim, Johnny Upright, Doğu yakasının en saygın sokağında ikamet etmektedir. Amerika'dan bakınca, bu sokak sıradan ve belki de kalitesiz olarak nitelenebilir, ama Doğu yakasında burası, en güzel yer olarak genel kabul görür. Doğu yakası, pisliğin hâkim olduğu bir sürü sokakla doludur, tüm bu sokaklardan; bitmiş, yoksulluğun içine yuvarlanmış, yıkılmış, kir pas içinde gençler akıp dururken, o sokak oldukça farklı bir durumdadır ve dolaşanı da çok azdır.

Buradaki evler de diğerlerinden farklı değildir, yol boyunca komşularıyla omuz omuza ve yan yana dizilmişlerdir. Girişleri bir tektir. Cepheleri altı metreyi aşmaz, arkalarında sıvasız tuğla duvarları bulunur, adeta bunlar bir araya toplanmış toprak yığıntısını andırır. İnsanlar burada, yağmursuz günlerde kurşuni gökyüzünü izleyebilir. Unutmamamız gereken şey şu ki; biz burada Doğu yakasından ve buranın göreceli olarak zenginliklerini dile getiriyoruz. Burada ikamet edenlerin bazılarının durumu o kadar iyidir ki, evlerinde hizmetçi bile barındırırlar. Sözünü ettiğimiz Johnny Upright da, şansın yüzüne güldüğü insanlardandır. Bunu nasıl bildiğime gelince, bu garipler garibi dünya köşesinde, bir hizmetçiyle tanıştım.

Johnny Upright'ın evinin kapısını çalınca beni hizmetçi karşıladı. Burada dikkat çekici konuysa hizmetçinin görünümünün içler parçalayıcı ve acındırıcı oluşuydu. Kadın, böylesi bir durumda olmasına karşın, beni son derece küçümseyici ve acıma dolu bakışlarla karşıladı. Davranış biçiminden konuyu kısa kesmek eğiliminde olduğu anlaşılıyordu. Günlerden pazardı, Johnny Upright evde değildi ve tabii ki yapılacak şey yoktu. Bense direniş gösterdim. Yapılabilecek bir şeyler olduğunu tartışmaya açtım. Nihayet Bayan Upright ortaya çıktı ve yüzüme dahi bakmadan, hizmetçiyi bir güzel haşladı, kapı hemen kapanmalıydı.

Johnny Upright evde bulunmuyordu, kaldı ki pazar günleri zaten kimseyi kabul etmezdi. Bense bunun çok kötü bir şey olduğunu söyledim. Aradığım bir iş miydi? Hadi canım, hiç de değil. Durum bunun tam tersiydi. Buraya gelmemin amacı, onun çıkarları açısından iyi bir şeydi ve bu konuyu görüşmeye gelmiştim. Kapıda dikilmekte olan kadının yüzü birdenbire değişiverdi. Johnny Upright şu anda kilisedeydi, bir saatte varmaz da evde olacaktı. Eve dönünce onu görmem olasıydı tabii ki.

İçeri girebilir miydim acaba? Hayır, tabii kadın bana böyle bir öneride bulunmadı. Oysa ben, böyle bir davet almak için bir girişimde bulunmuştum ve Bay Johnny Upright evine gelinceye dek köşedeki meyhanede bekleyebileceğimi ifade etmiştim. Bu konuşmanın bana bir yararı dokunmadı. Köşe başındaki meyhanenin yolunu tuttum. Gitmesine gittim de, "delik" kapalıydı, henüz kiliseden çıkış saati gelmemişti. Üstüne üstlük şiddetli bir yağmur yağıyordu. Daha iyisini bulamadığımdan, çevredeki evlerden birisinin kapısına sığınarak tünedim. Durumum, açıkladığım boyutlardayken hizmetçi geldi. Perişan bir görünümdeydi, ezik bir biçimde bana; beyini mutfakta bekleyebileceğim haberini ulaştırmak için oraya geldiğini söyledi.

Bayan Upright: "İş aramak için o denli çok insan kapıyı çalıyor ki!" diye özür diledi ve: "Umarım, sizi kaba karşıladığım için alınmamışsınızdır," diye konuşmasını sürdürdü.

Dökülen giysilerimi düzeltmeye çalışarak ve en kibar görünümüme bürünerek: "Alınmadım, niye alınacakmışım ki?" diye yanıtladım. "Buraya, sizi üzecek denli çok insanın iş aramaya geldiğinden de hiç kuşkum yok!"

"Sahiden de, dediğiniz gibi," diyerek yüzüme anlamlı anlamlı baktı. Ardından da beni, mutfak yerine, yemek odasına aldı. Bu, bana yapılmış bir iltifattı. İyi davranışlarım sonuçlarını veriyordu.

Mutfakla aynı katta olan, zeminden bir buçuk metre aşağıda yer alan yemek odası, o denli karanlıktı ki, gözlerim bu karanlığa alışsın diye, bir süre ayakta beklemek zorunluluğu duydum. Oysa ki henüz dışarıda gün

ışığı vardı, öğlendi. Odanın içine, üst kısmı kaldırım hizasında olan küçük pencerenin, çok küçük bir bölümünden pis bir ışık girmeye çabalıyordu. Ve ben, bu pis ışıkta gazete okunabileceği keşfini yaptım.

Johnny Upright'ın eve dönüşünü beklerken, sizlere buraya neden geldiğimi, amacımın ne olduğunu anlatmaya çalışayım. Doğu yakasının insanlarıyla düşüp kalkar; yer içerken, uyurken, sığınabileceğim; başımı sokabilecek bir yerim olsun istiyordum. Bulunduğum mekândan da çok uzakta olmamalıydı böyle bir yer. Ara sıra böyle bir yerde temizlenebilmeliydim. Yani zaman zaman yazılarımı yazabileceğim bir yerdi düşündüğüm. Ayrıca, mektuplarımın da bir adresi olmalıydı. Hem böylesi bir limana sığındığımda, uygarlığı soluyabilmeliydim, üzerimden sefaleti zaman zaman sıyırıp atmalıydım. Yalnız, bu işin güç bir yanı vardı. Eşyalarımın güvencede olacağı evin sahibinin, benim çift yanlı yaşamımdan haberdar olmaması gerekiyordu. Ama eşyaların güvenlikte olmasını sağlayacak ev sahibinin, kiracısıyla ilgisiz bir ilişki kurması, eşyaların güvenlik sorununu sarsıyordu. İşte Johnny Upright'ı görmek isteyişimin nedeni buydu. Otuz yıldır Doğu yakasında oturan ve doklarda çalışmış eski bir hükümlünün taktığı isimle ünlenmiş, herkesçe tanınan bu hafiye, bana istediğim ev sahibini bulacaktı. Daha doğrusu ev sahibesini. Ev sahibim bir hanım olmalıydı. Yani bu namuslu kadıncağız, kiracısının garip geliş gidişleriyle ilgilenmeyecek ve onun bir suçlu olduğunu aklına getirmeyecekti.

Adamdan önce eve dönen iki kızı gerçekten çok güzeldi. Kenar mahalle güzelliklerinde izlenebileceği gibi, zayıf ve iç açıcı bir güzellikti bu, ama gün batımı renkleri nasıl çabucak bitip yok oluyorsa, öylesi bir hızla yok olup, yitiklere karışacak bir güzellik.

Garip bir yaratığa bakar gibi baktılar bana. Sonrasında, oradaki varlığımdan habersizmiş gibi davrandılar. Johnny Upright eve girdiğinde, onunla konuşmam için üst kata çıkardılar beni.

Johnny Upright, konuşmaya başlamamla birlikte sözümü kesti: "Bağırarak konuş bir parça. Oldukça kötü bir şekilde üşütmüşüm ve kulaklarıma yansımış, duymakta zorluk çekiyorum."

Yaşlı Sleuth ve Sherlock Holmes, ah ah... Düşündüğüm tek şey şuydu bu anda: Karşımda duran bu adam, benim vereceğim bilgileri kâğıda dökecek yamağını evin hangi bölümüne gizlemişti acaba? Bugüne değin Johnny Upright'la her karşılaşmamda, bu kaygılarımı ve kuşkularımı hep taşımışımdır. Adam, gerçekte üşütmüş de böyle bağırmamı mı istiyordu, amacı yalnızca iyi duymak mıydı, yoksa bir başkasını konuşmalara ortak mı etmek istiyordu? Her ne amacı olursa olsun, ona düşündüklerimden söz ettim, kendimi tanımladım, amacımı açıkladım, o ise kararını bir sonraki güne bıraktı.

Toplumun genel kabul göstereceği giysiler içinde, bir at arabasıyla evinin kapısına geldiğimde mutluluk sunan bir gülümseme yayıldı yüzüne. Beni çay içmek üzere içeriye davet etti, kol kola aile bireylerinin yanına gittik.

"Bizler alçak gönüllüyüzdür, şatafatı, gösterişi önemsemeyiz. O yüzden sen, bizleri göründüğümüz gibi kabullen."

Kızlar beni selamlarken, yüzlerine bir kızarıklık yayıldı. Babalarıysa onların daha fazla ezilip bükülmesini engellemek için: "Ha, ha, ha," diye bir kahkaha savurdu. Eliyle masanın üzerine vurdu. Masanın üstündekiler bu darbeyle şangırdadı. "Kızlar dün seni gördüklerinde dilenci sanmışlar. Ekmeğe yoksun biri diye düşünmüşler. Ha, ha, ha..."

Kızlar gözlerini kırpıştırarak bu düşünceye karşı çıktılar, yanaklarının al al durumu daha da artmıştı. Sefaleti üstünden akan birinin, yoksul olması gerekmiyor gibiydi. Kahvaltı ederken, kızlar dilenciye benzetilmemi, bana yapılmış bir hakaret olarak nitelerken, babaları benim becerilerime geçmişti. Onları aldatışım tam bir beceriklilik örneğiydi. Reçelli ekmek eşliğinde içtiğim çay kadar hoşlanmıştım bu durumdan. Gerçekten de güzel bir oyundu bu ve Johnny'nin bana bir ev bulmasına değin sürdü bu doğrultudaki muhabbet. Evi de kolaylıkla buldu. Ev aynı sokakta, kendi evinin birkaç kapı ötesinde ve tıpkı kendi evinin benzeriydi.

3.
KİRALIK ODAM VE DİĞERLERİ

Londra'nın Doğu yakasında haftalığı altı şiline ya da bir buçuk dolara tuttuğum yer konusunda başarılı bir iş çıkarmıştım. Diğer sokaklarla kıyaslandığında güzel bir görünüm arz eden burası, Amerikan değer yargılarıyla, korkunç kötü döşenmiş, rahat olmayan küçük bir yerdi. Yarı boş görünümündeki odama bir süre sonra yazılarımı yazmak için bir daktilo yerleştirdiğimde, içinde adım atacak yer kalmamıştı. Ama bir sürenin geçmesiyle kendime, içeride rahatça dolaşabileceğim bir sistem oluşturdum.

Odayı kendime uygun düzenledikten sonra, döküntü giysilerimi üzerime geçirerek dışarıda dolaşmak üzere orayı terk ettim. Kiralık oda sorunu benim için güncel bir sorundu ve yeni bir yer aramaya koyuldum.

Yoksul ve ailesi de oldukça kalabalık bir adam olarak görüyordum kendimi, içinde bulunduğum bu durumda nasıl bir davranış sergilemek gerektiğini tespit etmeye çalışıyordum. İlk saptamam, boş yerlerin oldukça az oluşu ve aralarının millerle ifade edilebilecek uzaklık içermesiydi. Saatlerce dolaştıktan sonra, düşündüğüm büyüklükte bir yere rastlayamamıştım. Gerçek tüm çıplaklığı ile orta yerde duruyordu. Evli ve çok çocuklu bir aile babasının bu semtte yer bulması olası değildi. O zaman çabamı boş bir odaya yönelttim. İçine karımı, çocuklarımı ve eşyalarımızı yerleştirebileceğim bir oda. Bir odada bir erkek; karısı, çocukları ve eşyalarıyla, buranın insanlarına göre pekâlâ yaşayabilirdi. Birden fazla oda sorduğumdaysa, karşımda yer alanlar, Oliver Twist'mişim gibi hayret içinde bakmaya başladılar.

Bir başka şaşırtıcı gerçek de; bir yoksul aile nasıl bir odaya sığınabiliyorsa, onların da buraya ayrıca kiracı bulabilmeleriydi. Bu odalar üç ile altı şilin haftalıkla kiralanabildikleri gibi, gelen kiracı, sekiz peni ile bir şiline, kendisine yatabilecek bir yer sağlamış oluyordu. Hatta birkaç şilini gözden çıkarabilse ve bunu göze alabilse, ev sahibiyle

yemek yeme olanağına kavuşuyordu. Ben bu konuyu düşsel bir şekilde inceleyemedim. Tabii bu durum, benim için bağışlanamaz bir şeydi.

Sadece gördüklerimde değil, çevremi saran binlerce evde de banyo denen şeyden eser yoktu. O zaman çocuklarım ve kiracılarımla banyo yapmak isteğine kapıldığımızda leğen kullanacaktık ve bu da gerçekleşebilir bir olgu değildi. Karşılığında edindiğimiz çıkarsa, sabun tasarrufuydu.

Yeni oda falan kiralamadan, Johnny Upright'ın aracılık etmesiyle tuttuğum odaya geri döndüm. Ya da karımın, çocuklarımın ve kiracılarımın barınacağı yere. Onları buraya nasıl yerleştireceğimin planlarını yapmaya başlamıştım ki, kafamın içi allak bullak oldu ve ben odamın içini göremez oldum. Haftada altı şiline tuttuğum yer burası mıydı acaba? Yok canım olamazdı, böylesi bir şey olanaksızdı. Neyse ki bu durumdan kurtuluşumu ev sahibemin kapıyı vuruşu sağladı, rahat olup olmadığımı soruyordu.

"Evet beyim, ne yazık ki acı gerçek böyle," diye yanıt vermeye başladı sorduğum soru üzerine. "Burası en sona kalan sokaklardan. On yıl öncesine dek her yer böyleydi, insanların tümü çok saygındı. Ama akın akın buraya sökün edenler, onları buradan sürüp attı. Burada gördüklerim, eskilerin yalnızca çok küçük bir kalıntısı. Çok kötü, çok kötü."

Bu girişin ardından da, buraya olan göçün, kiraları nasıl yükselttiğini, önceki saygın insanların değerini nasıl düşürdüğünü anlattı. "Bizim gibiler, buraya göç edenler gibi kalabalığa alışkın değiller pek. Bizler, yaşayabilmek için daha fazla odaya gereksinim duyuyoruz. Oysa, sonradan gelenler, yani yabancılar ve aşağı sınıftan halk tabakası, böylesi yerlere beş aile sığışabiliyorlar. Bizler ise ancak bir aile barınabiliriz burada. Böyle olunca, ne oluyor? Bizim verebileceğimiz kiradan fazlasını ödeyebiliyorlar. Çok kötü gerçekten de bayım, çok kötü. Hele hele birkaç yıl öncesine değin buralarda saygın insanların oturduğunu ve buraların sakin olduğunu düşününce!"

Kadının yüzüne bir göz attım. Karşımda İngiliz işçisini temsil eden, en tipik örneklerden biri duruyordu. Bu gürültücü kalabalığın akını, Londra'nın Doğu yakasındaki bu insanın yüzüne, süpürülmüşlüğü, yokoluşa bırakılmışlığı kazımıştı. Fabrikaların, bankaların, iş yerlerinin ve otellerin gelişip büyümesi, Londra halkının yoksullarını göçebeleştirmişti. Akın akın buraya gelen bu insanlar, işçileri öncüler olarak ya ezmişler ya da sürüp yerlerinden atmışlardı. Ve bu baskının; bu nesilde olmasa bile, ikinci kuşakta başarıyı kucaklayacağı kesinlik içeriyordu.

Johnny Upright'ın ikamet ettiği sokağın sonunun da bu olacağı gayet açıktı ve kendisi de bunu böyle tahmin ediyordu.

O şöyle yaklaşıyordu konuya: "Birkaç yıl sonra kira sözleşmem son buluyor. Evin sahibi de bizim gibi biri. Bugüne dek çevrede sahibi olduğu evlerin hiçbirinin kiralarıyla oynamadı, artırmadı, bu yüzden burada barınabildik. Ama ya ölecek olsa veya satarsa? Bizim için ikisi de aynı şey. Şöyle bir düşünce yürütelim, evi paragöz biri aldı ve benim asmalarımın bulunduğu yeri izbeye döndürdü, evi seçmeci davranmadan, ilk önüne çıkana verdi. İşte Johnny Upright'ın sonu, o zaman bu kaçınılmaz son gelir."

Bir an için o Johnny Upright'ı, iyi kalpli karısını, solgun yüzlü kızlarını ve şaşkın hizmetçisini, yüz binlerce hayaletten oluşmuş o kalabalığın içinde Doğuya doğru göç ederken gördüm.

Ama bu göçte Johnny Upright yalnız başına değildir. Şehrin kenarlarında, uç kısımlarında, orta halli esnafların, küçük çaplı iş adamlarının, başarılı satıcıların oturdukları semtler vardır. Bu insanlar L salonlu, güzel bahçeli evlerde otururlar. Bahçelerinde renk renk çiçekler, bakımlı çimler vardır. Çevrelerindeki temiz havayı ciğerlerine doya doya çekerler. Uçurumun yanındaki insanlardan kurtuldukları için kendileriyle övünürler, onlara benzemedikleri, onlardan biri olmadıkları için Tanrıya bol bol dua ederler. Ama şu işe bakın ki, üzerlerine doğru, acımasızca, art arda, şehriyle birlikte Johnny Upright gelecektir. Gelecek ve kiralar astronomik fiyatlara fırlayacak, villalar küçük küçük

evlere bölünecek, bahçelere yeni evler dolacak, sonuç olarak da Londra’nın geceleri, yağlı bir karanlık olarak abanacaktır üzerlerine.

4.
UÇURUM VE İNSAN

“Kiralayabileceğim bir yerin var mı?” Pool ve Limehouse yakınlarında yer alan pis görünümlü bir kahvede, iri yapılı yaşlı kadına, lakayt bir tavırla sormuştum bu soruyu. Kısaca yanıt verdi soruma: “Evet var!”

İçerdiğim görüntü, evindeki kalabalıkla çelişmeyecekti, yanıtın olumluluğu bu yüzdendi sanırım. Önümdeki ince dilimli domuz etini, mide bulandırıcı çay eşliğinde ağzıma atarken, yanıtına herhangi bir karşılık vermedim. O da aynı şekilde davrandı, hiçbir şey söylemedi. Ama ne olduysa, dört peni tutarındaki hesabımı ödemek için, on şilin çıkardıktan sonra oldu, bana karşı davranışlarında belirgin bir değişiklik oldu, ilgisi artıverdi. Beklenen etkiyi yaratmayı başarmıştım.

Saygılı bir davranış içinde: “Evet bayım, size uygun bir yerim var. Yolculuğunuz yeni mi bitti? Yerimi siz de beğeneceksiniz sanırım.” Kadının gösterdiği ilgiye boş verdim ve söylediklerini, söylenmemiş kabul ettim.

“Kirası nedir odanın?”

Şaşkınca baktı: “Ben kiralık oda vermiyorum. Kalıcı kiracılarıma bile oda vermezken, neden tanımadığım bir yabancıya oda kiralayayım?”

Ben de şaşırmış gibi yaptım: “Üzgünüm, ben de başka yerlere bakınırım,” dedim. Ama görünen on şilinim, onu oldukça heyecanlandırmıştı.

“Üç kişilik bir odada, size büyük bir mutlulukla bir yatak ilave edebilirim. Oda arkadaşlarınız, anlaşabileceğiniz çok dürüst insanlardır.”

Bunun üzerine: “İyi ya, bulunduğum odayı ben başkalarıyla paylaşmak istemem.”

“Yanlış anlama canım. Aynı yatağı paylaşmayacaksınız. Üç ayrı yataklı bir oda ve oldukça da büyüktür.”

“Ne kadar?”

“Haftada üç şilin. Sürekli müşterilerime iki buçuk şilin. Oda arkadaşlarınızı seveceğinizden hiç kuşkum yok. Birisi bir depoda görevli ve iki yıldır kiracım. Öbürünüyse altı yıldır tanıyorum. Evet evet, gelecek cumartesinden sonra altı yılını doldurmuş oluyor. Dürüst biridir, sahne işçiliği yapıyor. Altı yıldır bir kez bile işine gitmemezlik yapmadı, evini de çok sever. Hatta kimi kez, oturduğu evler içinde en iyisinin benimki olduğunu yineler. Kiracılarımın yemeğini de ben ellerimle yaparım.”

Oldukça saf bir tavırla: “Zannederim para biriktiriyordur,” dedim.

“Tanrıya inan olsun, para falan biriktiremez. Aslında, kazandığıyla başka bir yerde kendini geçindiremez.”

Kadının sözleri bana, o uçsuz bucaksız Batıyı düşündürdü. Engin göğün altında Londralının yaşamını paylaştığı Batımı... Buradaki namuslu ve dürüst adam –üstelik altı yıl boyunca bir gün olsun işinden kaytarmamıştı– aylığı iki buçuk dolarla ifade ediliyor ve başından geçen bunca deneyime karşın da, daha iyi bir yaşam kuracağı sanılmıyordu. Benim gibi birisiyse, döküntü giysileri içinde, cebinde taşıdığı on şilinin sıcak görünümüyle böyle bir adamın oda arkadaşlığına talip oluyordu.

Gerçek olarak yalnızlık için yaratılmış olan insan ruhunun, iki kişiyle paylaştığı odasında daha da yalnızlık çekeceğini sanıyorum.

“Kaç yıldır burada oturuyorsun?” diye sordum birdenbire.

“On üç yıl tamamlandı bayım. Odamı beğendiniz mi?”

Ben konuştukça ayaklarını sürüye sürüye götürüyor, küçük mutfağında kiracılarına yemek hazırlıyordu.

Aslında içeri girdiğimde, kadın, yoğun bir çalışma içindeydi ve benden sonra da temposunda bir düşme olmadı. “Beş buçukta ayağa dikiliyorum,” diyordu ve tüm zamanı dolu olan birisiydi. En son yatağa giren de o oluyordu sanıyorum. On üç yıldır burada, bu tempoda

çalışıyordu ve bunca yılı içeren çalışmasının karşılığında ne kadar kazanmıştı? Kırlaşmış saçları, bütün bedenini sarmalamış pislik, çökük omuzlar, bitip tükenmek bilmeyen iş... Salt bunlarla bitmiyordu. Rıhtımın o büyük gürültüsü ve rezaletleri...

Kapıdan dışarı adımımı atarken: "Yeniden gelmeniz olası mı?" diye kibar bir ses tonuyla sordu.

Dönüp baktım, eski bir deyimin derinlerinde kalmış güzelliği yakaladım. Yanına biraz yaklaştım: "Hiç tatil yaptın mı?" dedim.

"Tatil mi?" diye şaşkınca karşıladı sorumu. Geldiğimden beri ilk kez olarak işini bıraktı ve gülmeye başladı. "Ah! Benim gibiler için tatil ha? Tanrım! Düşün bir kez, dinlenmek ha?!" Bu konuşmasının hemen ardından da: "Dikkat et! Ayağın..." diye haykırdı. Çabuk çabuk söylemişti, fakat ben eşiğe takılmıştım.

West India doklarının yakınında, çamurlu su yığıntısına üzgün üzgün bakan bir adama rastladım. Kaşlarını da içine alan bir itfaiyeci şapkası geçirmişti başına. Üzerindeki giysileri değerlendirilecek olursa, onun bir denizci olduğu söylenebilirdi.

Söze kestirmeden girdim: "Arkadaş merhaba!" diye seslendim. "Wapping'e nasıl ulaşabilirim, söyleyebilir misin?"

"Buraya gelişin sığır gemisiyle mi oldu?" diye bir soru sordu yanıt yerine. İlk bakışta milliyetimi çözümlemişti. Ardından da laflamaya başladık, meyhaneye kadar sürdürdük sohbetimizi ve sonrası ise uzayıp gitti. Ayrıca "Half and Half" adlı içkiden birkaç kadeh yuvarlayınca, aramızdan su sızmaz olmuştu. Cebimdeki bir şilin tutarındaki paramı avucumda çevirirken: "Yatacak yer için ödeyeceğimi ayırdıktan sonra, kalanıyla da içebiliriz," dedim. O ise bana, bu paranın tümünü içkiye harcayabileceğimizi, çünkü o gece, onun yanında barınabileceğimi söyledi. Arkadaşı bir önceki gece çok kötü bir gürültü çıkarmış ve sonuç olarak polisi boylamış.

Bir şilin değerine özdeş birayı da içip bitirdikten sonra olağanüstü pis bir yatakhanede ve pis bir yatak üzerinde leş gibi sabahı yaptığımda,

arkadaşımın nasıl biri olduğunu iyice öğrenmiştim.

Bu arkadaş, bir anlamda Londra'nın alt gelir grubundaki işçileri temsil ediyordu ve sonra gelişen olaylar, benim yanılmadığımın kanıtı oldu.

Londralıydı bu arkadaş ve babası da ayyaş bir itfaiyeciydi, bu ise onun övünç kaynağıydı. Okuma yazmayı öğrenememişti ve bunun gerekliliğini de kabullenememişti. Onun konumundaki biri için bu gereksiz bir lüks olurdu.

Bir annesi, bir erkek kardeşi ve patırtıcı iki kız kardeşi vardı. İki odaya sığınmış olarak yaşamını sürdüren bu aile, her geçen gün daha da güç koşullara kucak açmak zorundaydı. Evlerinde yedikleri yemek çok kötüydü ve ancak aç kalma tehlikesi taşıdığında eve gidiyordu. Ufak çaplı hırsızlıkları denemiş, dilencilik yapmış, miço olarak denizlere yelken açmıştı. Sonrasında ateşçiliğe sıçramış, itfaiyeci olarak meslek yaşamının doruklarına ulaşmıştı. Tuttuğu bu yolun sonucunda kendisine bir yaşam sitili seçmişti. Çirkin ve karşı durulması gereken bir yaşam felsefesiydi bu, fakat bu felsefe onun için bir mantıktı. Kendisine: "Neden bu yaşamı seçtin?" diye yönelttiğim soruya, düşünmeden yanıtını yapıştırdı. "Benzin için." Bir deniz yolculuğunun bitiminde, parayı kucaklamak ve ardından da derin bir sarhoşluğun içine yuvarlanmak. Bu eylemi arkadaşlarıyla yinelemek ve tekrar engin denizlere yol almak. Bunu yapmak...

"Benzine" dair düşüncelerini –iki düşüncenin temelinde de bu yatıyordu– bitirdiğinde: "Ya kadın?" diye bir soru yönelttim.

"Kadın mı?" diye sorup, güçlü bir soluk koyuverdikten sonra, kadehini masaya bırakıp bir söyleve girişti: "Benim anlayışıma göre ve ahlaki bakışım içinde kadın denen mahlûkun yeri yoktur. Ben, yılların bana kazandırdığı deneyim sayesinde ulaştım bu sonuca. Dedim ki; sende kadının yeri yoktur. Söyler misin, benim gibi birisinin neden kadına gereksinimi olsun? Bir zamanlar kadın olarak annem vardı. Onun varlığı yeterli. Bir sürü çocuk doğurdu ve sürekli babamla tepişip, kavga etti. Yaşamı birbirleri için çekilmez hâle getirdiler ve birbirleri için

yaşamı kapkaranlık yaptılar. Peki nedeni neydi bu karartmanın? Anam tabii ki! Ayrıca, kadınlar, cebinde birkaç şilinle dolaşan bir ateşçiye nasıl davranırlar sanıyorsun? En iyi yöntem sarhoşluk, hem de uzun süreli olanı. Oysa kadın denen yaratık, insanın o birkaç şilinini öyle çabuk alır ki, bir kadeh yuvarlayacak denli bile paran kalmaz. Benim de bir zamanlar zamparalıklarım oldu evlat, ben de bilirim onların hangi kumaştan dokunduğunu! İşin bir de şöyle bir yanı var, kadının olduğu yerde bela vardır. Kavga, bıçak, polis ve tabii sonuç olarak mahkeme vardır."

Bense: "İyi, ama bir kadın!" diye direnişimi sürdürdüm. "Kendi evin bir büyük mutluluk. Seferden geri geldiğinde kucağına tırmanmaya çalışan küçük yavrular, sevgiyle sofranı kuran, seni öpen ve sevişen karın, kadın yani! Güzel fokurtularla kaynayan tencere, neler yaptığını, neler gördüğünü, nerelere kadar ulaştığını anlatmanı isteyenler..."

"Tanrım, Tanrım!" diye bağırdı, iri ellerini birbirine vurarak: "Sözü nereye getirmek istiyorsun arkadaş? Öpen bir karın, kucağına çıkmak için çabalayan çocukların, türkü söyleyen tencere... Seferde olduğunda üç dört şilin, olmadığında ise hiçbir şey. Sürekli kavga ortamına giren bir kadın, ağlayan, zırlayan çocuklar, kömür olmadığından kaynayamayan tencere... Sen bu parayla ancak bunlara sahip olabilirsin arkadaş. Bu durumsa insanı yeniden denizlere açılmaya sürükler. Beni iyi dinle arkadaşım, sakın bu konuştuklarını hayata geçirmeye çalışma. Bana bakar mısın? İçki içiyorum ve içki içiyorum, ne ağlayan çocuklarım var, ne vır vır eden bir karım. Senin gibi bir arkadaşım ve içecek bir biram olduğunda, en mutlu insan benim. İyi bir gemi bulmak ve bununla yeni bir sefere çıkmak, haydi bunun için içelim."

Sanırım yirmi altı yaşındaki bu adamla daha fazla bir şey konuşmaya gereksinimim kalmamıştı. Her şeyi tüm açıklığıyla kavramıştım.

Bir kez, ev yaşamının ne olduğunu bilmiyordu ve bilmesi de olası değildi. Aile kavramı onun için yabancı bir sözcüktü. Babası, babasıyla annesinin kurduğu yuva, onlarla atbaşı giden yoksulluk, içinde bulunduğu duruma yuvarlamıştı onu. Bilinçaltında en büyük zevki aramış ve bulmuştu.

Genç alkolik, olgunlaşmadan bitişe ulaşmış adam, ateşçilik yapamayacak denli tükenmiş bir beden ve beceriksizlik... Ne bir işi olabilirdi, ne de bir yuvası. Bunları ona anlattığımda her şeyi kavramıştı, fakat elinden gelebilecek bir şey yoktu. Doğumundan itibaren çevresini saran olgu, onu böylesine sertleştirmiş, hareketsiz kılmıştı. Yıkılmış geleceğini öylesine açık görüyordum ki, bu durum beni sarstı. Her şeye karşın hiç de kötü birisi değildi. Ne ahlaksızdı, ne de akıl yoksunu. Aklı başındaydı ve çevresindekilerden daha güçlü bir görünümdeydi. Uzun kirpikleri, yuvarlak yüzünde gölgeler bırakıyordu, iri mavi gözleri vardı. Sürekli gülümseyen güzel bir yüz, sanki mavi gözlerinin altında bir mizah saklanmıştı. Biçimli bir ağıza ve yumuşak dudaklara sahipti. Gerçi, üst dudağına yerleşmiş bir çizgi vardı, ama onu çirkin göstermiyordu bu. O güzelim kafası, güçlü bir boyunla o denli güzel bir bedene oturmuştu ki, soyunurken gördüğümde, bedeninin güzelliği beni hiç de şaşırtmadı. Daha önce, bedenlerini jimnastik salonlarında güçlendirmiş kişiler görmüştüm, ama bunun bedeni hiç de onlarınkine benzemiyordu. Çalışmayla edinilmiş bir vücuttu bu ve birkaç yıla varmaz, bu lanetlenmiş görünüm tümüyle çökerdi.

Böyle bir yaşam, kurban olarak sunulamaz, bozuk para gibi harcanamazdı. Ama şunu hemen eklemem gerekir ki, Londra gibi bir yerde, böylesi canavar bir şehirde, dört şiline bir aile ocağı inşa edilemezdi. Sahne işçisi de aynı konumdaydı. O da kazandığıyla ancak iki yakasını bir araya getiriyordu, ama evlendiğinde durum değişecek ve bir odaya birkaç kişiyle tıkıldığında, yakası makası kalmayacaktı. Geçen günler içinde sürekli düşündüm ki, uçurumun kenarında yaşam savaşı veren bu insanların evlenmesi, salt budalaca bir davranış olmayacak, affı mümkün olamayan bir suç da olacaktı. Onları yok edinceye kadar kullanacak olan bu toplumda, onların bir rolü ve yeri yoktu. Uçurumun dibini boyladıklarında; içkiden tükenmiş, yitiklere karışmış birer budaladan başka bir şey olmaları olanaksızdı. Yeniden bir çaba harcamaya girişseler bile, bu çabaları kendiliğinden yok olmaya mahkûmdu. Dünyayı döndüren çark onların tepelerindedir, onlarsa buna boş verirler. Bu çarka katılmak onların ellerinden gelmez, ayrıca dünyanın dönen çarklarına da gereksinimleri yoktur. Uçurumun

kenarına tırnaklarının son güçleriyle tutunup, daha aşağılara yuvarlanmamak için çabalarlar. Tek gösterebilecekleri çaba da bundan ibarettir.

Özetle söylenecek olursa, Londra'nın kenar mahalle cehennemi, ucu bucağı olmayan bir mezbahadır. Her geçen gün taşra İngiltere'si bir nehir gibi akar merkeze. Bunlar, kendilerini savunmak bir yana, üçüncü kuşaktan sonra yitiklere karışmaya mahkûmdurlar. İlgili kurumların Londralı işçiler arasında yaptığı bir incelemeye göre şöyle bir sonuç çıkmıştır ortaya: Bu sözü edilen insanlardan, baba ya da dedeleri Londralı olan yok gibidir. Hatta bu kuşağın büyük ölçüde tükenmiş olduğu da söylenebilir.

Bay A.C. Pigoi, yoksul, yaşlı ve onlardan geriye kalmış olanları "Yok Olan Yüzde On" olarak tanımlamaktadır. Bu sözü edilenlerin yüzde yedi buçuğunu Londralılar oluşturmaktadır. Bunun açıklamasını istiyorsanız şöyle diyebilirim: Gerek geçtiğimiz yıl, gerek dün ya da bugün veya değişik bir söylemle, yaşamakta olduğumuz şu an, bu yaratıkların dört yüz elli bini, Londra olarak isimlendirilen toplum çukurunun içinde yoksulluk ve sefalet içinde ölümü karşılamaktadır. Bunların nasıl öldüğünü soracak olursanız, dünkü gazeteden bir haberi sizlere aktarabilirim.

"SAVSAKLAMA VE DİKKATE ALMAMA"

"Dr. Wynn Westcott, Doğu Sokağı'nın 33 numarasına geçenlerde gittiğimde, geçtiğimiz çarşamba günü ölen 77 yaşındaki Bayan Elizabeth Crews'ün ölüm nedenini şöylece saptadı. Ölünün ev sahibesi Bayan Alice Mathieson, kiracısını en son geçen pazartesi günü gördüğünü söylerken, onun yalnız yaşadığını da bildirmiştir. Holborn Mahallesi muhtarıysa, ölen kadının otuz beş yıldan beri orada oturduğunu bildirmektedir. Bu tanık, ölünün korkunç bir durumda bulunduğunu ve onu taşıyanların da dezenfekte edildiğini açıklamıştır. Dr. Chase Fennell'se, ölüm nedeni olarak; kötü gıda kaynaklı bir kan zehirlenmesi, savsaklama ve dikkat yoksunluğu, çevre koşullarının

yeterince iyi olmaması sonucu gerçekleşmiş olması neticesine ulaşmış ve bunu kabul eden jüri de, ölü için defnedilme izni vermiştir.”

Ölüm olayının en dikkate değer, en ilgi çekici yanı ise, ilgililerin büyük bir titizlik ve soğukkanlılık içinde karara varmış olmalarıdır. 77 yaşına ulaşmış bir kadının ölümünü dikkatsizliğe ve ilgisizliğe bağlamak, bence fazla iyimser bir bakıştır. Yalnızca kendi savsaklamaları sonucu ölmüş olan kadın, ölmeden önce birçok belirti vermiştir ve toplumsa, büyük kaygısızlık içinde yeniden kendi günlük işine dönmüştür.

Bay Pigoi; “Yok Olan Yüzde On” adlı yapıtında şöyle yazmaktadır: “Bu kişiler ya bedenlerinin zayıflığı, ya zekâlarının geriliği ya da kas yetersizliği veya bu adı geçenlerin tümünün birlikteliğiyle, yetersiz ve isteksiz bir duruma düşmektedirler. Genel olarak zekâ açısından o denli yetersiz durumdadırlar ki; bazen evlerinin adreslerini bile unutabilmekte, sağlarını sollarını karıştırmaktadırlar. Bedenleri genel olarak güçsüz, sevgileri belirsizdir. Şunu da belirtmek gerekir ki, hiçbiri aile yaşamının ne olduğunu kavrayamaz.”

Dört yüz elli bin, büyük bir rakamdır ve bu ise bir topluluğu ifade ediyor. Genç itfaiyecimiz de bunlardan birisidir. Ben bu anıların tümünü birden dinlemek istemem. Ama merak ettiğim bir şey de şu: Tanrı, acaba onları duyuyor mu?

5.
UÇURUMUN KIYISINDA TUTUNANLAR

Doğu yakası üzerine öğrendiklerim başlangıçta çok yüzeyseldi. Ayrıntılara ulaşmaya başladıkça gördüm ki, bu yoksulluğa rağmen, hâlâ mutlu olan insanlar var. Küçük esnafın, sanatkârların oturdukları sıra sıra dizilmiş kaba görünümlü evlerinde, mutluluğu yaşadıklarını duyumsadım. Akşam çökerken ağzında pipolu erkeklerin, çocuklarını kucaklarına alıp, karılarıyla birlikte ev kapılarının önlerinde oturup, neşeli kahkahalar savurarak komşularıyla dedikodu yaptıklarını gördüm. Onların mutlu oldukları çok belirgindi, çünkü çevrelerini saran yoksulluktan uzaktılar. Gene de bu durumları, yalnızca midelerinin dolu olmasından kaynaklanıyordu, ama buysa sıkıntı vericiydi. Düş kuramayan, sıkıcı insanlardı bunlar. Din de onlarla yakınlık kuramamıştır. Göremedikleri şeyler, onları ne korkutur, ne de rahatlamalarını sağlar. Bunun ayırdına bile varamazlar. Doldurulmuş bir mide, tüten bir pipo, olmazsa olmaz biraları, bütün bunlar, onların yaşama bağlılık nedenleridir.

Bütün bunlar hep böyle sürse, ortada sorun olmazdı. İşin aslı, yani özü, durumun böyle olmamasıdır. Yaşamları çürüme ve çözülmeyi de içeriyordu, bu hareketsizliği kırmaları olanaksızdı. Gelecekleri yoktur, yokluğun kendini duyurması ve yuvarlanışın, uçuruma gidişin ortaya çıkışıyla her şey başlar. Kendi yaşamlarında bu düşüş yeni yeni başlangıç yapmaya başlamıştır, ama içinde bulundukları bu durumu çocuklarına ve torunlarına miras olarak bırakırlar. Burada insanlar gereken şeylerin pek azını ele geçirebilirler ve elde edilmiş azlık, çok açıktır ki birikim sağlayamaz.

Şehir yaşamı, insan için hiç kolay değildir, ama Londralılarınki hiç de kolay değildir ve erkeğiyle, kadınıyla işçiler buna katlanamazlar. Düşünülenlerle, gerçekleşenler arasında büyük uçurumlar vardır. Taşradan olanca isteği ve gücüyle gelmiş olan işçi, bir sonraki kuşağa kötü işçiliği miras bırakır. Bitmez tükenmez baskı ve itilip kakılmalarla

yaşama tutunmaya çalışan ikinci kuşak işçiler, babalarının yaptıklarını beceremezler. Uçurumun dibinde sonlanacak yola girilmiştir artık. Başka hiçbir etkiyle karşılaşmasalar bile, kaçamayacakları, soluk almak zorunda bırakıldıkları hava, onları somut ve soyut olarak yıkıma götürmeye yeter. Taşrada olduğu gibi, canlılık içinde sürdüremezler yaşamı.

Biz, Doğu yakasının mikroplu havasını, bir an için bir yana koyalım ve Londra'yı bitişe sürükleyen dumanı ele alalım. Kew Gardens'ın yönetim kurulu üyelerinden Sir William Thiselton, bitkilerin üzerine yığılmış duman artıklarını incelemeye aldı. Vardığı sonuca göre Londra'nın içinde ve çeyrek mil kare dışında biriken kurum ve hidrokarbonların altı ton ağırlığa ulaştığı ve bu sayının yalnızca bir haftalık yığılımı gösterdiği ortaya çıktı. Bu hesapların ulaştığı sonuç korkunçtur. Londra'nın her çeyrek mil karesine haftada yalnızca bin iki yüz kırk sekiz kilo kurum ve katran yağmaktadır. Geçtiğimiz günlerde St. Paul Katedrali'nin saçaklarında biriken kristalize olmuş kireç sülfat ayıklanmıştır. Bu ise, havadaki sülfürik asidin taşlar üzerinde gerçekleştirdiği etkileşim sonucudur. Evet, bu atmosferde yaşam mücadelesi veren Londralı işçiler, bu sülfürik asidi tüm yaşamları boyunca solunum yoluyla almaktadırlar. Bu nedenle, şu kaçınılmaz sonucu ortaya koymak zorundayız: Londralı çocuklar, daha gençken çürüme trendine girmiş oluyorlar. Hemen hemen bütün ağır işlerin işçileri Londra'nın dışındandır. Örnek mi verelim: Londra polisinin kayıtları, elemanlarının on iki bininin Londra dışında olmasına karşın, yalnızca üç bini Londralıdır, diye ifade etmektedir.

İnsan ister istemez, bu ve benzeri kenar mahallelerin birer insan öğütme, insan yeme makinesi olduğunu düşünüyor. Doldurulmuş mideleriyle mutluluk tablosu çizen küçük esnafın, sanatkârların sokaklarından geçerken, onlar için duyduğum kaygı ve acıma, uçurumun dip noktasında can çekişmekte olan dört yüz elli bin kişiye kıyasla daha fazlaydı. Uçurumun dibindekiler ölmeye yüz tutmuşlar, ama bu sözünü ettiklerim, iki üç kuşak sürecek bir can çekişmeyi, yokoluşu yaşayacaklar.

Ama tüm bu söylediklerime karşın, yaşam kaliteleri hâlâ iyi ve bu insanlar bu koşullarda, iyi durumlarını daha uzun süre koruyup, yaşamlarını böyle sürdürebilirler. İçlerinden saygın insanlar, yöneticiler, kahramanlar ve sanatçılar çıkabilir ve onların durumunu daha iyileştirmek için çalışabilir.

Bu küçük, sıradan insanların ortamından dışlanıp, uçuruma yuvarlanmaya başlayacak olanların temsilcisi olabileceğini söyleyebileceğim bir kadınla tanıştım. Kocası bir tesisatçıydı ve ayrıca sendika üyesiydi de. Ama tesisatçılığı yeteri kadar iyi olmadığından, sürekli iş bulamıyordu. Gerektiği ölçüde güçlü ve girişimci olmadığından, bulduğu bir işte uzun süre barınması olanaklı değildi.

Bu ailenin iki çocuğu var ve ailenin tamamı sözüm ona oda diye niteleyebileceğimiz iki deliğe yerleşmişler. Haftalık ödemeleri yedi şilin tutuyor. Ne ocakları, ne de sobaları var. Yemeklerini şömine içindeki havagazında yapıyorlar. Sürekli olarak da aynı yöntemi kullanarak havagazından yararlanıyorlar. Yöntemleri şu; deliğe atılan bir peni ile gaz gelmeye başlıyor ve bir süre sonra da gaz kesiliyor. Bir penilik süre ne kadarsa, gaz da o kadar süre geliyor. Kadıncağız: "Bir penilik gaz, açma kapama süresi içinde hemen tükeniyor. Bu nedenle de yemeklerimizi yarı pişmiş, yarı çiğ olarak yiyebiliyoruz," dedi.

Açlık, onların yaşamının önemli bir parçası olmuş. Çoklukla daha fazla yeme gereksinimi duymalarına rağmen, yarı aç yarı tok kalkmışlar yemek masasından. Uçuruma yuvarlanış başladı mı, sürekli olarak çekilen gıdasızlık, insanın yaşam damarlarını sömürmeye, gücünü tüketmeye başlar. Düşüşü çabuklaştıran etkenlerden biridir bu.

Kadın da ağır işçiler arasına katılmıştır artık. Sabahın kör karanlığında, dört otuzdan başlayarak, akşam son sokak lambasının sönüşüne dek atkı ve önlük örmektedir. Bir düzineye kazandığı ise, yedi şilindir. Kocasının iş takip etmesi ve bulması için sendikaya üye olması, ayrıca bu iş için sendikasına haftada bir buçuk şilin ödemesi gerekmektedir. Bir iki defa sendika greve gitmişken, iş bulmaya kalkışmışsa da, ceza olarak sendika on yedi şilin tahakkuk ettirmiş. Kızlardan büyüğü, haftalık olarak üç şiline bir terzi yanında çalışmaya

başlamışsa da, durgunluk olduğunda işten çıkarılmış. Üstelik işe başlarken aldığı küçük bir ücret, giderek artması gerekirken, mesleği öğrenmesi neden gösterilerek zaman zaman kesintilere uğramış. Bu işin ardından beş şiline bir bisiklet fabrikasında iş bulmuş ve bu işi üç yıl sürmüş. Bu süre içinde de, eviyle işi arasındaki uzaklık bir hayli uzun olduğundan sık sık geç kalmış ve onlar da sık sık aynı şekilde ceza kesmişler.

Bu durumda; kadının ve erkeğin yapabileceği bir şey yoktur, rolleri bitmiştir, uçurumdadırlar artık. Hiçbir tutunacakları dal kalmamıştır, uçurumun dibinde sayılabilirler. Ama ya kızları? Sürekli olarak mahkûm oldukları gıdasızlık; kafaca, bedence ve ahlaki olarak çöküntüye uğramaları sonucu, domuzca bir yaşam kalmıştır onlara.

Bunları kaleme alırken, hava her türden düzenbazlığın, sahtekârlığın ve rezilce yaşamın olağan karşılandığı bir iç bulandırıcılık içinde karardı. Komşuda bağırtılar başladı, kavga ediyorlar ve ben bunları ilk duyduğumda köpeklerin dalaşmaya başladığını sanmıştım. Bir süre geçtikten sonra bu seslerin insanlar tarafından çıkarıldığını kavradım. Üstüne üstlük bunlar kadındı. Sarhoş kadınlar kavga ediyordu, insanların duymak istemeyeceği sözcükleri kullanıyorlardı.

Kavgalar genellikle şu doğrultuda olur: Birbiriyle ilintisi olmayan bir yığın sözcüğün ardından, ciğerler yırtılırcasına çıkan bir çığlık ve bunların arasından ayrı ayrı dökülen sesler... Bir çocuk ağlaması, genç kız yalvarışları... Ve hemen ardından: “Vurdun! Vurdun işte! Daha ne yapacaktın ki?” Bu olaya şahit olan evlerin pencere içleri seyircilerle doluşmuştur. Tokatların sesiyle birlikte, sıralanan küfürleri duyabilirsiniz. Benim teselli nedenimse, kavgayı göremeyecek bir yerde oluşum.

Kısa bir ara ve: “Bırak o çocuğu!” Sonra dört yaşlarında bir çocuğun çığlıkları, parçalanırcasına bağırışları ve sayısız kez yenilenen tümce: “Şimdi şu taşı kafana patlatırım!” Sonraysa sanırım taş kafayı bulup, acı verdikten sonraki tiz bir çığlık ortalığa yayılıyor.

Bir kısa sessizlik ve bayılmış kavgacının ayıltılma işlemi. Çocuğun sesi yeniden duyulabilir, ama bu kez korkulu değil, yorgun. Ardından yine yükselen sesler, gittikçe dozu artan sesler:

“Evet!”

“Evet ya!”

“Evet!”

Ve iki tarafın seslerinin inatçılığı sürüp gidiyor, tabii ki kavgacılığı da. Kavga eden taraflardan biri epeyce baskın çıkmış olmalı ki: “Yetişin, öldürüyor!” diye bir ses sarıyor ortalığı. Sonra o da yok oluyor. Herhalde adam gırtlağı tam olarak sıkıp işi bitirmiştir, diye düşünüyorsun, ama yeni sesler ekleniyor kavgacıların arasına, bu arada gırtlak kurtulmuş olmalı ki, yeniden ve daha tiz yüksekliğe erişiyor çığlığı. Bir genel homurdanma, tekrar yapılan bir başlangıç.

Sessizliğin ardından genç bir kızın sesi yükseliyor: “Tabii ki anamın yanında yer alacağım orospu!” Beş kez yineleniyor bu tümce. “Ben istediğimi yapmakta özgürüm...” Annelerin, kızların, çevrede yer alanların katıldığı bir kör dövüşüdür bu. Dışarı çıkan ev sahibi, kavgayı izleyen kızını evin içine aldı. Benim düşündüğümse; tüm bu olanların onun ahlaki bakışındaki etkilerinin ne olacağıydı.

6.
TAV SOKAĞI VE CEHENNEME BAKMA

Mile End yolundan aşağı üç kişi yürüyorduk. İçimizde bulunanlardan biri, bir kahramandı. On dokuz yaşlarında zayıf ve ince bir delikanlıydı. O denli zayıftı ki, bir rüzgâr esse, onu önüne katıp sürükleyebilirdi. Ateşli bir heyecan içinde sancı çeken bir solcuydu. Kürsüde ve masa başında pek çok konuşmalara katılmış, Boer Savaşı'ndan önce bir yığın olayın içinde yer almıştı. Hani, şimdilerde bile düşündükçe birçok İngiliz'in canını sıkan Boer Savaşı... Yolda yürürken başından geçenleri anlatıyordu.

Otobüslerde, parklarda saldırıya yeltenenler, birbiri ardı sıra kürsüye çıkıp konuşmacıyı aşağıya alan serseriler, gözü dönmüş kalabalıklardan yediği dayaklar ve kilisedeki kuşatılmaları. Kırılan camlar ve polis yetişinceye dek, arkadaşlarıyla omuz omuza verdikleri mücadele. Serserilere karşı dövüşmüştü. Cam kırıkları, alt üst edilmiş ortalığın anlatımıyla süren konuşma biterken: "Güçlü insanları ne denli kıskandığımı bilemezsin. Bu zayıf vücudumla, iş kavga boyutuna ulaştı mı, bir şey yapamıyorum," diyordu.

Yürüyüş arkadaşlarıma bakarken, sevgili Batımı anımsayıp, aradaki güçlü yiğitleri kıskandığımı anımsadım. Bu genç ve gözü pek arkadaşıma bakarken, onun yollarda barikatlar kurup, dünyaya, henüz insanların mertçe ölmeyi unutmadıklarını kanıtladıklarını düşündüm.

Yol arkadaşlarımdan, bir ayakkabı yapım atölyesinde çalışan diğeri konuşmaya başlamıştı. "Yürekliyimdir ben! Yürekli! Diğer çalışma arkadaşlarımdan hiçbirine benzemem. Onlar da beni, insan soyunun güzel bir örneği olarak gösterirler. Tam yetmiş kiloyumdur."

Kendisine seksen beş kilo geldiğimi söylemediğim için mutsuz olmadım. Zavallı adam, sağlıksız bir yüzü, eciş bücüş bir vücudu, çökük omuzları vardı. Bu görünümü ağır çalışma koşullarından

kaynaklanıyordu. Oysa, yürekli ve sağlam bir adamdı kendi tanımlamasıyla.

"Boyun ne kadar?"

Kasılarak: "Bir yetmiş," dedikten sonra, "dükkânda çalıştığım diğer arkadaşlarım..." diye sürdürürken:

"Senin dükkânı bir göreyim bakalım," dedim.

Dükkân şu anda çalışmayı durdurmuştu, ama ben görmek istiyordum. Leman Sokağı'nı geçip, Spitalfields'ten sola döndük ve Tav Sokağı'na girdik. Bir dolu çocuk, çamura belenmiş bir şekilde, kurbağalar gibi gürültü çıkararak, sokağın içinde koşturarak oyun oynuyordu. Dar bir kapı girişinden geçtik. Bu yer öylesine dardı ki, anneliğin tüm kutsallığını ayaklar altında çiğneyerek çocuğunu emziren bir kadının üstüne basıyorduk. Kadının ardındaki karanlık holden kurtulup, merdiveni tırmanmayı denedik. Üç kat kadar çıktık. Elli santim kadar genişlikte olduğunu tahmin ettiğim sahanlık pislik içindeydi. Ev olarak isimlendirilen bu yerin yedi odası vardı ve altısında yirmi kadar insan barınıyordu. Bunlar, bu odalarda uyuyorlar, oturuyorlar ve yaşamlarını sürdürüyorlardı. Yedinci odaya girdik. Ötekilerden biraz küçüktü ve ortaya konulmuş masa, dönülecek bir boşluk bırakmıyordu çevrede. Beş kundura kalıbı vardı, ama ben bu odada çalışacak kişilere yer bulamadım. Odadaki boşlukları, ayakkabı kutuları ve saya malzemeleri kaplıyordu.

Bitişiğindeki odada altı çocuklu bir kadın barınıyordu. Öteki delikteyse, ölmek üzere olan veremli oğluyla birlikte bir başka kadın. Kadının anlattığına göre, sokaklarda karamela satıp, hastanın süt gereksinimini bu işle karşılıyormuş. Haftada ancak bir gün et yüzü görebiliyormuş oğlu.

İşçi arkadaşım: "Öksürükleri çok korkunçtur," dedi. "Çalışırken işitiyoruz da, dayanılmaz öksürük nöbetleridir."

İş olduğunda arkadaşım, dört arkadaşıyla bu odada birlikte çalışıyor. Tepelerinde ölgün ışıklı bir lamba oluyor ve beş kişinin nefes alıp

verdikleri bu odaya, bir de lambanın isi ekleniyor. Arkadaşım, işinin iyi olduğu zamanlar haftada otuz şilin kazanabildiğini söyledi.

“Ama bu parayı en usta olanımız kazanabilir. Günde on dört saat çalışmak gerekir. Ama nasıl bir çalışma temposu... Ter içine gömülürüz ve inan ki izlemeye kalksan gözlerin kararır. Ağzımdan alıp alıp çaktığım çivileri sanki bir makine bırakıyor sanırsın. Şu ağzıma bir baksana!”

Baktım. Metalle temastan, diplerine kadar çürümüştü tüm dişleri. “Dişlerimi düzenli olarak yıkarım, yoksa daha kötü olurdu,” diyor. Kirayı işçilerin bölüştüğünü, malzemeyi aralarında topladıkları parayla aldıklarını söyledi ardından.

“Peki ama,” dedim. “Bu işin verimlilik süresi ne kadardır, yani kaç ay düzenli para kazanabiliyorsunuz?”

“Dört ay,” dedi. Yılın geri kalan aylarında ise haftada on ile yirmi şilin arasında değişen bir gelirleri vardı. İçinde olduğumuz haftanın yarısı bitmesine karşın, arkadaşımın kazancı ancak dört şiline ulaşabilmişti.

Sonra anlatımını sürdürdü: “Bu yıl, meslekteki son yılım olacak. Artık sayaların elle yapımı tarihe karışıyor, makineler girdi devreye, üretim onlarla sürecek, biz de çalışamayacağız artık.” Bu konuşmalarla holdeki çocukları geçip, kadının üzerinden atlayarak dışarıya ulaştık.

Belediyenin teneke mahallelerde oluşturduğu iş yerlerini de gezdik. Buradaki işçiler, el sanatkârları ve esnaflar daha çoktu, fakat sağlık koşulları daha iyiydi. İnsanın gözünü karartacak derecede hızlı çalışan, ağzından makineden çıkarırcasına çivi bırakan ve insan soyunun güzel örneklerinden biri olan yürekli arkadaşım: “Şimdi sana Londra’nın ciğerini göstereceğim,” dedi. “Spitalfields Bahçesi.”

İsa’nın kilisesinin gölgesi, Spitalfields bahçelerine düşmüştü ve kilisenin üzerindeki saat, üçü gösteriyordu. Ayrıca görmekten mutlu olmadığım bir görüntüye de şahit olmuştum. Benim gül bahçemden daha da küçük olan bu mekânda tek bir çiçek yoktu. Birazcık çim görünüyordu ve bunun üzeri de dikenli tel ve demir kazıklarla donatılmıştı. Anlaşılan burada geceleri kimse barınmasın isteniyordu.

Biz içeriye girerken, aramızdan yaşlı bir kadın geçti. İki kirli çıkın taşıyordu. Birini vücudunun önüne, diğerini sırtına yüklemişti. Kadın, evsiz barksız zavallı biriydi. Bu aylak kadın, salyangoz gibi evini sırtında taşıyordu.

Çakıl dökülmüş yoldan geçtik. Yoksul, bitkin, tükenmiş insanlar, bu çakıl döşeli yolun iki yanını, yürek parçalayan bir biçimde işgal etmişti. Pislik içindeydiler ve hepsinde de akla gelebilecek olan tüm deri hastalıkları mevcuttu. İlikleri üşütecek denli bir soğuk vardı ve bu soğuğu artıran bir rüzgâr esiyordu. Bu insancıklarsa birbirlerine yapışmış bir şekilde uyukluyor ya da uyuklamaya uğraşıyordu. Bir tarafta on sekiz yaşından yetmiş yaşına kadar, yirmi civarı kadın oturuyordu. Bir tahtanın üzerine uzatılmış, bir de bebek vardı aralarında. Ve onunla kimse ilgilenmiyordu. Öte yanda birbirine yaslanmış iki adam uyuyordu, az ötelerindeyse bir aile yerleşmişti. Kucağında çocuğunu uyutan bir anne ve kocası –dost da olabilirdi– ayağına büyük gelen ayakkabısıyla oynuyordu. Bir başka tarafta kadınlardan birisi elbisesinden sarkan ipleri kesiyor, yanında oturansa bir iğneyle elbisesinin yırtıklarını dikmeye çalışıyordu. Ötelerde, sevgilisinin dizleri üzerinde bir genç uyuyordu ve iki sevgilinin de durumu birbirlerinden farklı değildi.

Benim dikkatimi çekense, bu uyuklamalardı. Nedendi acaba? Neden bu insanların çoğu uyumaya çalışıyordu? Bunun nedenini sonradan kavradım. Parklarda geceleri uyumak yasaktı, hemen hemen hepsi uyumasa da, uyuklamaya çalışıyordu. O denli bir uyuşukluğa kapılmışlardı ki, bizlerin farkına varan dahi olmadı.

“Londra’nın ciğeri ha! Burası ciğer değil, kokuşmakta, çürümekte olan bir yara!” dedim.

Sonra da: “Buraya beni niçin getirdiniz?” diye bir soru yönelttim. Yanımdaki rehberim hemen yanıtladı: “Buradaki kadınlardan birçoğu yarım peniye kendini satar da ondan,” dedi.

Oysa öteki solcu genç, dayanılmaz bir tiksinti içinde yalvarmaya başladı: “Ne olur terk edelim burayı, gidelim buradan.” Ötekinin tüm

neşeli konuşmalarına karşın, bu arkadaşımın daha neler dediğini şimdi pek anımsayamıyorum.

7.
VICTORIA MADALYASI TAŞIYAN ADAM

Düşkünlerin barındığı evin geçici yatakhanesine girmek benim düşündüğüm gibi kolay değildi. Başarısız diye nitelendirilecek iki girişimden sonra, bir üçüncüsüne sıvandım. İlk içeri girmeyi deneyişim akşamın yedisindeydi ve cebimde dört şilin taşıyordum. Bu yüzden affı mümkün olmayan bir hata yapmıştım. Buraya başvuruda bulunan kişinin meteliği olmamalıydı. Yani, yardıma muhtaç olduğunu gerçekten kanıtlaması gerekiyordu. Değil dört şilin, dört meteliğin bile olması, geri çevrilmek için yeterli bir nedendi. İkincisi ise, saat yedide başvurmamdan kaynaklanıyordu ve yoksul insanlar için bu saat bir hayli geçti.

Bu arada geçici yatakhanelerin ne anlama geldiğini açıklamam gerek. Saf ve terbiye hudutlarındaki kişiler için yararlı bu. Evsiz, yataksız ve parasız insanların şansları yaver giderse, geceyi geçirmek üzere geçici bir yatakta uyuyacakları bir yerdir burası ve bu süre içinde kemikler dinlenceye çekilmiş olur. Sabah olduğunda ise geçirdiği gece nedeniyle girdiği borçları ödemek zorunluluğundadır.

İkinci girişimimi çok iyi koşullarda hayata geçirdim. Yanımda o solcu arkadaşımla, bir başka meteliksiz vardı. Unutmadan aktarayım, benim cebimde üç metelik vardı.

Whitechapel yöresindeki bir düşkünler evine götürdüler beni. Bir süre giriş kapısını izledim. Kadın ve erkeklerden oluşmuş bir sürü kalabalık vardı önünde. İtiraf etmem gerekiyor ki, bu görüntü umutlarımın kırılmasına neden oldu. Dişçide sırasının gelmesini bekleyen küçük bir çocuk gibiydim. Burayı terk edip gitmek için içimden bir dolu neden geçirirken, bu durum yüzüme yansımış olacak ki, arkadaşlarım yüreklendirmek gereksinimi duydular! “Korkma, başarıya ulaşmana az kaldı.”

Tabii başarılı olmalıyım. Bu anda aklıma cebimde taşıdığım üç metelik geldi. Bu sefiller ordusu içinde üç metelik bir servet olarak nitelenebilirdi. Kalbim çarpa çarpa, cebimdeki üç meteliği kendimden uzaklaştırdım, arkadaşlarımla vedalaştım, sonra yolu geçip sıraya girdim. Acı duyulacak bir kalabalıktı bu ve ben bu ana değin bunun böylesi hüzünlü olduğunu hiç düşünmemiştim.

Yanımda kısa boylu, vücudu eğitimli bir adam vardı. Sağlam ve yürekliydi. Uzun yılların güneşi ve rüzgârı kararmış yüzünü kırıştırmış eski bir denizciydi bu yaşlı adam, ama sağlam yapılıydı. Tam o sırada Kipling'in "Galler Tutsağı" adlı şiirinden birkaç dize geldi belleğime:

"Yanık omzumdaki

ve şavkıyan çeliğin açtığı yaralarla;

Kırbacın çizgileri

ve iyileşemeyecek yaralarla;

Güneş ve tuzlu suyun birlikte zayıf düşürdüğü

gözlerimle;

Ödendi tüm hizmetimin karşılığı..."

Bu anımsadığım dizelerin ne anlama geldiğini sizler de kavrayacaksınız.

Bir ara: "Buna daha fazla dayanamayacağım, olanaksız bu!" diye yakındı sesli sesli öte yanımda duran adam. "Kalın ve büyük bir camı kırıp, aşağı indireceğim. Bu nedenden on dört gün yerim. O zaman sığınacak, yatıp kalkacak, yiyecek bir şeylerin olduğu bir yerim olur. Oranın yemekleri buradan bin kat daha iyidir. Ama galiba o eski yürekliliğimi ve girişimciliğimi kaybetmeye başladım," dedi.

Bir süre sustuktan sonra: "İki gecedir dışarılardayım. Sokağın bütün soğuğu üzerimde toplandı. Önceki gece iliklerime dek ıslandım. Yaşlıyım ve artık dayanamayacağımı duyumsuyorum. Bir sokaktan leşimi kaldıracaklar." Ve arkasından büyük bir heyecanla bana dönerek: "Genç adam, sakın yaşlanmana olanak tanıma. Gençken ölmenin bir yolunu bul. Yoksa senin de ulaşacağın sonuç benim durumum olur.

Doğruyu söylediğimden emin olabilirsin. Seksen yedi yaşımı bitirdim ve ülkeme de gerçekten hizmet verdim. Ama gel gör ki yaptıklarıma karşın koluma takılan üç şeritli Victoria madalyası ile birlikte, şimdiki ben kaldım ortalık yerde. Ölmüş olsaydım keşke. O rezil ölüm beni kucaklamakta o denli yavaş davranıyor ki!"

Gözlerimin içini yaşlar sarmıştı, ama ağlamama olanak tanımayan yaşlı adam, eski bir denizci şarkısı söylemeye başladı. Sanki bu dünyada insanın içini karartacak bir şey yokmuş gibiydi şarkının sözleri.

İki gecedir sokaklarda sürüklenen adam, bu insan kuyruğunda, biraz olsun beni cesaretlendirmek için şu öyküyü anlatmaya başlıyordu.

Daha çocuk denilebilecek bir yaşta donanmaya katılmış ve kırk yılı aşan bir süre hizmet sunmuştu. Limanlar, isimler, görevler, tarihler, savaşlar sel gibi dökülüyordu ağzından. Ama yoksulların kuyruk oluşturduğu bu mekânda, cebimden not defterini çıkarıp, anlattıklarını not alamadığımdan, söylediklerinin hepsini anımsamamı benden bekleyemezsiniz. Kendi ifadesiyle: "Birinci Çin Savaşı'na katılmış, başından sonuna kadar savaşın içinde yer almıştı. Sonra Doğu Hint Kumpanyası'na girmiş, on yılını Hindistan'da geçirmişti. Ayrıldıktan bir süre sonra isyan çıkmış, tekrar donanmayla birlikte Hindistan'a dönmüştü. Birmanya ve Kırım Savaşları'na katıldığı gibi, daha bir sürü görev almıştı. Bir gün bir şey olmuştu. Çok küçük bir şeydi bu ve nedenini de anımsayamıyordu. Belki teğmenin kahvesi iyi değildi ya da geç yatmış olabilirdi. Alacaklı olanlar sıkıştırmış olabileceği gibi, komutanından laf da işitmiş olma olasılığı vardı. Nedeni her neyse, teğmeni o gün çok sinirliymiş ve bizim denizci de arkadaşlarıyla birlikte ön güvertede bir şeyleri düzeltiyorlarmış.

Dikkat kesilmenin tam sırası... Kırk yıldan fazla ülkesine hizmette bulunmuş, gösterdiği yararlıklar nedeniyle üç sırma sahibi olmuş ve savaştaki üstün başarıları nedeniyle Victoria madalyasını hak etmiş. Yani onun tümüyle kötü bir denizci olmasına olanak yok. Ama işin garipliğine bakın ki, o gün teğmeni çok sinirliymiş ve kendisine o yaygın olarak bilinen sözcüklerden birisiyle hakaret edip, onu aşağılamış. İçine anasının adının da karıştırıldığı bir aşağılama sözcüğüymüş bu ve bizim

denizci, arkadaşlarıyla birlikteymiş ayrıca, bu sözcüğün kullanılmasıyla birlikte, elindeki demir çubuğu teğmenin kafasına indirmiş. Biz, gelin öykünün kalan kısmını onun ağzından dinleyelim.

"Ne yaptığımın ayırdına varmıştım. Yönetmeliği ezbere biliyordum. O zaman kendime şöyle söyledim: 'Jack, senin işin burada bitti yavrum!' dedim. İşi sonuca ulaştırmak için hemen denize atladım. Nasılsa olan olmuştu ve artık ben de işimi bitirmeliydim. Kararlıydım. Teğmeni de birlikte sürüklemiştim denize. Kurtuluşumuz yoktu, ikimiz birlikte boğulacaktık. Bu işi sonlandırmak üzereyken, sancak gemisinin filikası yanımızdan geçiyordu ve biz dövüşüyorduk. Adamı tutmuş, elimden geldiğince yumrukluyor, yumrukluyordum. Bu da işimin bitmesine neden oldu. O anda yumruklamayı kessem ve denize düşmüştü de kurtarıyordum, deseydim ömrünün sonuna kadar bunun tersini kanıtlayamazdı."

Olayı, divan-ı harp takibe almış. Buna aslında tam olarak böyledir diyemeyeceğim. Başka bir yargı organı da olabilirmiş bu. Denizcileri yargılayan yer neresiyse, orası işte. Yargılanmış ve mahkûm olmuş. Bu hükmü, sözcüğü sözcüğüne ezberliyor ve belki de kendi kendine binlerce kez yineliyor. Her zaman için böyle bir eylemin cezası şöyle: Rütbenin geri alınması, emekliliğin kaldırılması, bütün armağan ve ikramiyelerden mahrum edilme, Victoria madalyasının geriye iadesi, donanmadan atılma, elli kırbaç yemek ve iki yıl hapis...

"Keşke o gün boğulsaydım: Tanrım, o gün canımı alsaydın!" diye son verdi sözlerine. Kuyruk ilerlemiş ve köşeye ulaşmıştık. Az sonra yoksulların içeriye alındıkları kapı göründü. Tam bu anda bir şeyi daha öğrendim. Günlerden çarşambaydı ve biz cuma günü dışarıya bırakılacaktık. Ayrıca başka bir şey de var. Siz sigara tiryakileri, şimdi bana kulak verin, iyice dinleyin. İçeriye sigara ve tütün sokulması kesinlikle yasaktır. Girerken tütünlerimizi teslim edecektik. Söylendiğine göre kimi zaman dışarı çıkarken bu tütünler geri veriliyormuş, ama çoğunlukla da ortadan yok edilmesi söz konusuymuş. Bu arada yaşlı savaşçı bana bir ders verdi. Kesesinden tütünü bir kâğıda aktarıp, yassılaştırdıktan sonra çorabının altına yerleştirdi ve ayakkabısını giydi.

Tütün tutkunlarının bildiği gibi, tütünsüz geçen kırk sekiz saat işkenceyle geçmiş gibidir.

Kuyruktan içeriye giren oldukça ağır hareket ediyor ve bizlerse kapıya yaklaşıyorduk. Bir ara ızgaranın üzerine geldiğimizde yaşlı denizci, altımızda beliren adama sordu:

"Kaç kişiye daha gereksinim var?"

"Yirmi dört."

Heyecan içinde önümüzde yer alanları saydık, tamı tamına otuz dört kişi. Çevremdekilerin yüzlerine bir düş kırıklığı çöktü. Aç ve parasız olarak tam bir geceyi dışarıda geçirmek pek de kolay olmayacaktı. Oysa biz hâlâ belli bir umut taşıyorduk, ama kapının önünde, on kişi kaldığında, tamam diyerek bizi geri çevirdiler. Seksen yedi yaşındaki adamcağız, topuklarının üzerinde sert bir dönüş yaparak, geceyi geçirebileceği bir yer aramak üzere geriye yöneldi. Yoksul yatakhanelerine ilişkin bilgi taşıyan iki adamla, nereye gidebileceğim konusunda görüştüm. On mil kadar ötedeki Poplar düşkün evine gidilmesine karar kılındı ve yola düştük.

Tam köşeyi dönerken yanımdakilerden birinden bir ses yükseldi: "Oysa benim bugün içeriye girmem gerekiyordu. Saat birde, kuyruk yeni yeni oluşmaya başlamışken buraya gelmiştim. Bunların hepsi orospu evladı. Hemen hemen her gece aynı insanların içeriye girmesine izin veriyorlar."

8.
ARABACI VE MARANGOZ

Çenesindeki keçi sakalıyla arabacı; bu sakal görmezden gelinirse sinek kaydı tıraşlıydı ve eğer ben onu Amerika'da görseydim, çiftçiden işçiye, her meslekten biri olarak nitelendirebilirdim. Ama iş marangoza gelince, onu hiç düşünmeksizin tanımlardım. Marangozun görünümünden kuşkuya yer bırakmayacak şekilde belli oluyordu mesleği. Zayıftı, görünümü yorgundu, çok dikkatli bakıyordu ve mesleğinin bir gereği olarak, kullandığı aletlerin kabalaştırdığı elleri vardı. İkisinin de ortak noktası; çok yaşlanmışlardı ve çocukları da ölmüştü. Tam bakıma gereksinim duydukları bir yaştaydılar, zor bir gelecek bekliyordu onları. Genç işçiler, işlerini ellerinden kapmıştı.

Whitechapel düşkünler evinden bu iki insanla birlikte dışlanmış, kabul edilmemiştik. Şimdiyse Poplar yoksul evine birlikte yönelmiştik. Bu konuda da şanslı olduğumuzu kimse söyleyemezdi. Ya Poplar yoksul evinde barınabilecektik ya da geceyi sokaklarda tamamlayacaktık. İkisi de bir yatak özlemi içindeydi ve gene ikisi de, kendi söylemleriyle bu dünyadan her an göçebilecek duruma gelmişlerdi. Elli sekiz yaşına ulaşmış arabacı, bundan önceki üç geceyi sokaklarda tamamlamıştı, altmış yaşını aşmış olan marangozsa beş gecedir kapalı bir ortam görmemişti.

Ey siz etli kanlı insanlar, sizler her gece bembeyaz çarşaflar içinde yatanlar, sizlere Londra'nın sokaklarında sabahı beklemenin ne anlama geldiğini nasıl tanımlayabilirim. Eğer yaşamınızın bir bölümünde böylesi bir olayı yaşamamışsanız, anlamanız çok güç olacaktır. Eğer bir gün başınıza bir olay gelip de, geceyi dışarıda geçirmek zorunda kalırsanız, güneşi görünceye kadar geçireceğiniz saatler, yıllar gibi gelecektir size. Gözlerinizden yaşlar gelecek gibi üşüyüp, titremekten haykıracak gibi olursanız, bu denli acıya nasıl katlandığınıza şaşırırsınız. Dışarıdaki banklardan birine oturup dinlenmeye çalıştığınız bir anda gözleriniz hafif kapanmışken, "Zıpla bakalım," diyen bir polis sesi sizi ürkütecektir.

Bir banka oturup dinlenmek yasaklanmamıştır, ama o banklar yalnızca dinlenmek için oraya konmuşlardır. Ayrıca o bankların sayısı da o denli azdır ve birbirlerine o kadar uzaktır ki... Yorgunluktan tükenmiş bedeninizi, düşe kalka ve sendeleyerek Londra'nın bitip tükenmek bilmeyen caddelerinde dolaştırmak zorunluluğundasınızdır. Eğer dayanamayıp da uygun bir kapı aralığına sığınacak olursanız, emin olun, her yerde bitiveren polis, az sonra sizi orada da bulacaktır. Onun görevi, sizi oradan koparıp atmaktır. Yasalar bunu emreder.

Günün ilk ışıklarıyla acılarınız artık son bulmuştur. Evinizin yolunu tutup, dinlenmeye çekilebilirsiniz. Başınızdan geçenleri anlatmak için sizin de bir hikâyeniz vardır artık, ölünceye dek bunları unutmaz, zaman zaman dostlarınıza anlatırsınız. Bu öykü giderek büyür ve zamanla kocamanlaşır. Londra'nın gece yaşamındaki sokakları, Odysseia'nın bitmek bilmez öyküsüdür ve sanki siz de Homeros'sunuzdur. Oysa benimle Poplar evine doğru yürüyen iki yoksul ihtiyar için, bu hiç de böyle değildir.

Yalnızca onlar için değil, bu gece Londra sokaklarında sabahlayan otuz beş bin kadınlı ve erkekli kalabalık için de böyle değildir. Ama bir şeye dikkat edin, bu geceyi tam olarak yatacakken anımsayın. Yoksa o yumuşacık yataklarınızda uykusuz bir gece geçirmek olasılığınız vardır. Bu insanların çoğu yaşlıdır ve etleri dökülüyordur, kanları da çekilmiştir. Beslenmeleri uygunsuzdur, sağlıksızdır. Onlar bu acımasız geceyi soğukkanlılıkla karşılamayacaklar, ayrıca gün boyu da karınlarını doyuracakları kırıntı peşinde koşturacaklardır.

Mile End Caddesi'nde marangozla arabacı arasında yürüyüşümü sürdürüyorum. Doğu Londra'nın can damarı bu cadde boyunca on binlerce insan yaşamını sürdürmektedir. Buna dikkatinizi çekmemin nedeni, sizlerin de az sonra anlatacaklarımı rahat kavramanızdır. Az önce söylediğim gibi, onlarla birlikteydim ve onlar kızıp da ülkeye küfürler sıraladıkça, ben de buna katılıyordum. Üstüne üstlük, korkunç bir ülkede yalnız başına kalmış küçük bir çocuk gibi küfrediyordum. Gemici olduğuma ikna etmeye çalışıyordum onları. Param içki masalarında tükenmişti. Gemiciler için doğal olan bir şey daha

yapmıştım: Elbiselerimi yitirmiş ve beş parasız kalmıştım. Yeni bir gemi arayışındaydım ve kısa süre içinde de bulacaktım. Bu yüzden de yoksullar evine ilişkin herhangi bir bilgi edinememiştim.

Arabacı bizim hızımıza erişmekte güçlük çekiyordu. O gün, boğazından aşağıya bir lokma bile geçmediğini anlatmıştı. Marangoz ise pardösüsünün eteklerini sağa sola savurarak yürüyordu. Her ikisi de yere bakıyorlardı. Bir yandan yürürken, konuşmalarına devam ediyorlar, orada aniden yere eğiliyorlar, ama yürüyüş hızlarında herhangi bir azalma olmuyordu. Bir süre yerlerde izmarit arandıklarını düşündüm, fakat yanıldığımı biraz sonra anladım.

Çamurlu, pislik kaynayan kaldırımlardan portakal, elma kabukları, üzüm artıkları toplayıp, hemen ağızlarına atıyor ve yiyorlardı. Erik çekirdeklerinin kabuklarını kırıp, içinden çıkanı midelerine yolluyorlardı. Topladıkları arasında fasulye tanesi büyüklüğünde ekmek kırıntıları da vardı. Evet, bunca şeyi bu iki adam, ağızlarına atıyor, duraksamaksızın çiğniyor, hemen yutuveriyorlardı. Bu şahidi olduğum olay, dünyanın en gelişmiş, en büyük, en zengin, en görkemli İngiltere'sinin Londra adlı başkentinde 1902 yılı, 20 Ağustos günü, akşam saat altı ile yedi arasında gerçekleşiyordu.

Ve bu iki adam durmaksızın konuşuyordu. Deli değildiler, yaşlıydılar yalnızca. Ve bu iki adam çok kanlı gerçekleşecek bir devrimden söz ediyorlardı. Olaya fanatikçe yaklaşıyorlardı, anarşistçe düşünceleri vardı ve kimse de onları bu konuda suçlayamazdı. Onların aç olmalarına karşın, üç öğün yemeğimi yemiştim ve akşam yatabileceğim rahat bir yatağım vardı. O yatağa uzanıp, felsefenin derinlerine ulaşabilirdim. İşte şimdi onlarla, onların ortaya attıkları akıl almaz şeyleri birlikte konuşacak ya da çekip gidecektim yanlarından. Zavallı insancıklar... Devrimler hiçbir zaman sizler gibi insanlar tarafından gerçekleştirilemez. Sizler ölüp toprağa karıştığınızda, Mile End Caddesi boyunca, pis kaldırımlarda bulduklarıyla karınlarını doyurup, başka bir sürü zavallı daha devrim sözünü ederek yoksullar evine doğru yol alacaktır.

Hem genç, hem de yabancı olduğumdan, her ikisi de bana öğütlerde bulunuyordu. Kısa ve açık öğütlerdi bunlar, ülkeyi terk edip gitmem üzerine yoğunlaşıyordu. Ben de Tanrının izni olursa, bu isteklerini hemen gerçekleştireceğimi, sadece ve sadece kibar, saygın yerlerde yaşamımı sürdüreceğimi, onlarınsa izime bile rastlayamayacaklarını söyledim.

Marangoz: "Aslında, insanı zorla suça itekliyorlar," dedi. "Benim yerimi dolduranlar, giderek bu işlerini yitiriyorlar ve iş bulmakta güçlük çekiyorlar. Şimdi ben yaşlandım, uyumak için geçici yatakhanelere gereksinimim var. Eğer öğleden sonra iki veya üçte orada olamazsam, içeriye girebilme şansımı yitiriyorum. Sen de şahit oldun bugün buna. Böylesi bir koşturmaca içinde nasıl iş arayabilirim ki? Yatakhaneye kapağı attım diyelim, ertesi güne dek çıkış falan yok. Sonrası ne olacak? Yasalar, birbirleriyle uzaklığı on milin altında olan yatakhanelerde barınmamı yasaklıyor benim. Bu iş için bütün gün yol tepmem gerek. Ama bir de şöyle düşünelim, diyelim ki yürümedim ve iş aradım. Göz açıp kapayıncaya dek geçen günün sonunda, bütün gece yatak yüzü göremeyeceğim. Hem aç, hem uykusuz bir gece geçireceğim. Ertesi gün yeniden iş arama gücü bulabilir miyim kendimde? Bir parkta uyumak zorundayım böyle bir durumda. Sonra yiyecek aramak için de büyük bir çaba harcayacağım."

Arabacı: "Buralarda bir gümrük olmalı," diyerek söze ortak oldu, konuşmayı kaptı. "Yük taşıdığım zamanlar onlara tıkır tıkır vergi verirdim."

Konuşmasına bir süre ara vermiş olan marangoz sürdürdü: "İki günde yalnızca üç çörek yedim. İkisini dün, birisini ise bugün."

Arabacı: "Ben bugün hiçbir şey yemedim. Bitkinim, tükenmiş durumdayım. Bacaklarım ise çok kötü ağrılar içinde."

Marangoz: "Çivi'nin çörekleri o denli sert ki, insan onu ancak, koca bir bardak suyla yiyebiliyor," diye konuştu. Kendisine, Çivi'nin ne olduğunu sordum. "Yoksullar evi demek. Argo söyleniş biçimini ifade ettim az önce," diye yanıt verdi. Bense "Çivi"ye girebilecek başarıyı

gösterirsem, ne yapmam gerektiğini sordum. İkisi beraber bir sürü bilgiye boğdular beni. Girişte soğuk suyla bir banyo yapılırmış, sonra yüz seksen gram tutarında bir kâse yulaf ezmesi verirlermiş.

Ben: "Bir de şeker, süt ve beraberinde gümüş bir kaşık," diye şaka yaptım.

"Hiç canını üzme sen. İnsana tuzdan başka bir şey vermezler. Ayrıca kaşık bile verilmeyen yerler mevcuttur. Kâseyi ancak kafana dikerek yulaf ezmeni yersin."

Arabacı: "Ackney'de verilen yulaf ezmesi iyidir."

Marangoz: "Gerçekten katılıyorum. Güzeldir," diye destekte bulundu.

"Doğu yakasında St. George'da sulu un verirler," diye ekledi arabacı.

Marangoz bunu başını sallayarak onayladı. Yoksul evlerinin hepsinde iz bırakmıştı.

"Peki ya sonra?" diye bir soru yönelttim. Bana verilen yanıttan, hemen yatacağımı öğrendim. "Sabah uyandırırlar, elini yüzünü yıkarsın. Yine yulaf ezmesi takdim ederler!" diyen marangozun konuşmasına arabacı katkıda bulundu: "Her zaman böyle bir düzen izlemezler," dedi.

"Bazen de vermezler. Verdikleri ezme de ekşimiştir. Önceleri yiyemiyordum bunları, ama giderek alıştım. Yiyemeyenlerinkini de alır, yerim," dedi marangoz.

Arabacı: "Ben üç kişinin payını aynı anda mideme indiririm."

"Daha sonra peki?!"

"Sonra görev başlar. Ya arap sabunuyla yerleri pırıl pırıl yaparsın ya da taş kırmaya gidersin. Atölyelerden üstüpü toplamak da var. Benim taş kırma diye bir sorunum yok. Altmışı geçmişim. Sense gençsin, sen taş kırma işi için kullanılırsın!" dedi marangoz.

Arabacıysa: "Benim hiç sevmediğim bir iş, yere çömelip üstüpü toplamak. Kapı da arkandan kapanır ve sen kendini hapishanede zannedersin."

“Peki, akşam olduktan sonra tüm bunları yapmayı reddedersem ne olur?”

“Hiç tavsiye etmem. İki kez hayır demen hâlinde, içeriye atarlar. Ama sakın sen böyle bir şeye yelteneyim deme!”

Marangoz söylemişti bunları. Arkasından kaldığı yerden sürdürdü konuşmasını:

“Öğle yemekleri, elli gram peynir, ekmek ve sudur. Sonra her zamanki gibi işin biter ve yatarsın. Ertesi sabah olduğunda, işin tamamlanmışsa, bırakırlar, dışarı çıkarsın. Yoksa, işini sonuna kadar bitirmen gerekir.”

Mile End’den ayrılalı epeyce bir zaman olmuştu. Bir sürü karanlık ve iç karartıcı sokaktan geçip yoksullar evine ulaşmıştık. Duvarın önünde mendillerimizi yere koyup, içine, sahip olduğumuz birkaç şeyi bıraktık. Yalnızca, yeteri kadar tütün, çoraplara saklanmıştı. Kurşuni renk almış gökyüzünün altında, soğuktan titreyerek beklemeye başladık. Yoksullar evinin önünde toplanmış, unutulmuş zavallılardık bizler. Yanımızdan üç genç kız geçti ve biri bana oldukça acıyarak baktı. Başımı döndürdüğümde, beni izlemekte olduğunu ayırt ettim. Ötekilerin farkında bile değildi. Hey Tanrım. Genç ve güçlü olan benim gibi birine acıyordu ve yanımdaki yaşlı, gereksinim içindeki güçsüzlere acımıyordu. O genç bir kadın, bense genç bir erkektim. Cinsel dürtüleri tahrik olarak, onu bana acımaya zorlamıştı. Yaşlılara acımak kanıksanmış bir durumdur ve bu nedenden ötürü genç kadın ayrımcı davranarak benimle ilgilenmişti. Oysa bu acımayı hak etmeyen biri varsa, o da bendim bulunduğumuz çevrede. Aklara karışmış saçlar, gereken şekilde saygı görmüyor Londra’da.

Kapının bir yanında zil, öteki tarafında düğme vardı.

Arabacı bana dönerek: “Zili çal,” dedi. Herhangi birisinin kapısıymışçasına ipi çekip, kapıyı çaldım. Bağırdı birden: “Aman Tanrım, ne yaptın, hafif çalmalıydın!” İkisi de, sanki o gece, onları yatak ve yiyeceklerinden yoksun bırakmışım gibi ters ters bakındılar bana. Neyse ki yalnızca zili çalmıştım. Marangoz: “Düğmeye bas,” diye

söyleyince, arabacı: “Biraz daha bekleyelim, sonra basarsın,” diye dikkatimi çekti. Bütün bunlardan çıkardığım sonuç, yıllık geliri altı İngiliz lirasını geçmeyen yoksullar evinin kapıcısının, bu davranışımı kabullenemeyeceğiydi. Böylesi kaba davranışlar ona uygun görülemezdi.

Bir sürenin geçmesiyle arabacı kapıya yaklaşıp, zili çaldı. Beklenti içindeki adamların yüzlerine bakındım. Gerçek olarak söylemek gerekirse korkunçtu. Sonunda kapıcı gelip, suratımıza bile bakmaksızın: “Doldu!” diyerek kapıyı kapattı.

Marangoz: “Yine diğer geceler olduğu gibi, bu gecemiz de sokakta geçecek,” diye söylendi.

Arabacının yüzüne hüzün çökmüştü, büyük bir mutsuzluk içindeydi. Hemen herkes, onun yüzüne bir göz atacak olsa, bunu saptardı. Ona seslendim.

“Buraya gel. Bıçağını çek ve benimle gel!” Bu konuşmayı yaparken, bir yandan da onu karanlık sokağa doğru sürüklüyordum. Bu davranışımdan büyük bir korkuya kapılmıştı. Beni, yaşlı dilencileri hedef olarak gören, yeni bir karın deşen Jack olarak düşünmüştü sanırım. Ya da bir suç işleyeceğimi ve kendisini de buna ortak yapacağımı zannetmişti. Ne düşündüyse düşündü, ama korktuğu son derece açıktı.

Kitabın giriş bölümünde anlattığım, bir altın İngiliz sterlinini zor zamanlar için ceketime diktiğim sanırım anımsanacaktır. Şimdi onun kullanılma zamanı gelmişti. Eğilip bükülüp, cambazca hareketler yaparak koltuk altımdaki sertliği ortaya çıkartmaya ve bunu göstermeye çalıştım. Durumun ayırdına vardıktan sonra bana yardıma yöneldi. Fakat çok heyecanlanmıştı, elleri titriyordu, kolumu kesebilir kaygısıyla, elinden bıçağı kapıp altın İngiliz sterlinini ben çıkardım. Bu gördükleri, onlar için inanılmaz bir servetti, üçümüz yakındaki bir kahvehaneye doğru yöneldik.

Onlara, incelemeler yapmak üzere burada olan bir toplum bilim öğrencisi olduğumu, Londra’nın gözlerden gizlenmiş diğer yarısının yaşamını öğrenmek istediğimi söyledim. Bu açıklamamla birlikte, ikisi

birden anında içine kapanıverdi. Onlardan değildim, konuşma şeklim değişikliğe uğramıştı. İki yaşlı adam da ne olduklarının bilincindeydiler. Bu sırada yanımıza garson geldi. Ne yiyeceklerini sordum. Arabacı:

“Bir fincan çay ve iki dilim ekmek,” dedi. Marangoz, arkadaşının kurduğu tümceyi yinelemekle yetindi.

Şöylesi bir düşündüm. Kahveye iki adam çağırıyorum ve onlarsa altın paramı gördükten sonra dilenci olmadığımın ayırdına varıyorlar. Biri o gün bir metelik tutarında çörekle karnını doyurmuş, ötekiyse hiçbir şey yiyememiş. Birer fincan çay ve ikişer dilim ekmekse, şimdiki isteklerini içeriyordu. İkisinin isteği de birer metelik tutarındaydı. Ekmekleri hafifçe yağlanmıştı. Yoksullar evinin kapıcısına karşı tavırları ve davranışları nasılsa, bana karşı da aynısını uyguluyorlardı. Bu davranış biçimlerini kabullenemezdim, ağır ağır yiyecek türlerini artırmaya başladım. Domuz pastırması, yumurta... Devam edip gitti. Her ısmarladığım yeni şeyle birlikte, daha fazlasını yiyemeyeceklerini tekrarlıyorlardı, ama önlerine ne konduysa anında midelerine indi.

Arabacı: “On beş gün oluyor ki, çay içmemiştim,” dedi. “Olağanüstü güzel bir çaydı,” diye ekledi marangoz da. İkisinin içtiği çay ayrı ayrı birer litreye yakındı, ama bu nesne bulaşık suyundan ayırtsızdı.

Asıl ilginçlik, karınları doyduktan sonra ortaya çıkmaya başladı. Önceleri üzgündüler, bedbindiler ve sayısız kez, dünyadaki varlıklarını yok etmeyi düşündüklerini, bunun için türlü yöntemleri düşündüklerini anlattılar. Köprüden nehre atlayıp bu işi noktalamak istemişlerse de, suyla boğuşmanın kolay bir iş olmadığının ayırdına varıp vazgeçmişlerdi. En kesin sonuç kafaya bir kurşun sıkmaktı, ama tabancayı nereden edineceklerdi.

Sıcak çay midelerine indikçe, giderek neşeleri arttı. Daha fazla kendilerini anlattılar. Arabacı; karısını ve küçük çocuklarını yitirdikten sonra, bir tek büyük oğluyla kalmıştı dünyada. Ama yıkım başlayınca, durmuyordu, otuz yaşındaki oğlunu da çiçek hastalığı sonucu toprağa vermişti. Oğlunun ölümünden pek az süre sonra aynı hastalıktan o da yatmıştı. Hastanede üç ayını geçirmişti. Çıktığında yapayalnızdı. İşini de

kaybetmişti. Yeniden işe başlaması olanaksız gibiydi, ona el verecek, yardım elini uzatacak arkadaşları da yoktu. Geçen hafta bir ilan görüp gitmişti, ama işveren, yaşı söz konusu olduğunda şu tümceyi kurmuştu: "Çok yaşlısın. Hem de gereğinden fazla!"

Marangoz, orduda dünyaya gelmişti, çünkü babası oraya yirmi yıldan fazla hizmette bulunmuştu. Üç kardeşmişler ve babalarının yolundan yürümüşler. İlk kardeşi çavuşluğa dek yükselmiş, Hindistan isyanında yedinci alayda çarpışma sırasında yaşamını kaybetmiş. İkincisiyse yedi yıl Roberts komutasında çalışmış ve Mısır'da ölmüş. Marangozun dünyada kalabilmesinin yoluysa orduya katılmamakmış.

Marangoz bu konuşmanın sonunda elimi eline alarak gömleğinin altına soktu: "Artık erime sürecine girdim, bundan sonra anatomiyle ilgilenenlerin işine yararım. Şu kaburgalarımda elini bir gezdir," dedi.

Elimi gömleğinin altında hareket ettirerek, kaburgalarını yokladım. Onları yalnızca ince bir deri tabakası koruyordu. "Yedi yıl süren bir mutluluk yaşadım. Bir eşim, üç de kızım vardı. Şimdi hiçbiri yok. Kızıl hastalığı iki hafta içinde tamamını yiyip bitirdi," dedi.

Arabacı: "Bayım," diye konuşmaya girdi. Konuşmayı başka yöne kanalize etmek ister bir hâli vardı. "Bundan sonra yoksullar evinde karnımı doyuramam artık," dedi. Ötekisi de onun düşüncesini paylaştı. Geçmiş günlerde yedikleri güzel yemeklere getirdiler konuyu.

"Bir kezinde üç gün süresince bir şey yemedim," dedi arabacı.

Marangoz: "Beş gün!" diyerek katıldı. Konuşurken yüzü üzüntüden renk değiştirmişti. "Evet, beş gün boyunca bir portakal kabuğundan başkaca bir şey yiyemedim. Bozuk mide bunları kabullenemezdi. Bazı geceler aç aç sokaklar boyu yürürken kendi kendime bir karara varıyordum. Büyük bir soygun yapacaktım, ama sabah olunca bitkin ve yorgun düşüyor, cayıyordum."

Yemek, neşelerini yerine getirmişti, politikadan söz etmeye başladılar. Orta sınıfın insanları gibi bakıyorlardı politikaya, fakat onlar birçok orta sınıf insanından daha fazla bilgi sahibiydiler bu konuda. Bu insanlar ne deliydiler, ne de ilgisiz. Yalnızca yaşlıydılar ve çocuklarını

yitirmişlerdi. Onlar yaşasaydı, babaları bu duruma düşmezdi, bakılırlardı.

Bu arada küçük bir olayı da anlatmadan edemeyeceğim. Köşe başında, onlarla vedalaşırken mutluluk içindeydiler. Ceplerinde birkaç şilinleri vardı, o akşam uyuyabilecek bir yerleri olacaktı. Sigaramı yakıp, kibriti atmak üzereyken, arabacı uzanıp onu elimden aldı. “Ziyan etmeyelim bayım,” diyerek verdiğim sigarayı yaktı. Marangozsa, kibritten yararlanmak için acele ederek piposunu doldurdu.

“Boşa gitmesi hiç de hoş olmaz.”

“Evet,” diye yanıtladım dalgın dalgın. Hâlâ, kaburgaların üzerindeki zayıf derideydi aklım.

9.
ÇİVİ

Böylesi kötü gıdaları ona indirdiğim için midemden beni bağışlaması ve ayrıca vücudumu da bu denli rezilce bir işleme tabi kıldığım için her ikisinden de af dilemem gerekiyor öncelikle. Çivi'ye uğradım. Özetle söylemek gerekirse, orada yedim, uyudum ve ardından da kaçtım.

Whitechapel yoksullar evine girebilmek için iki kez bulunduğum başarısız girişimin ardından, üçüncüyü denedim. Öğleden sonra saat üçte kuyruktaki yerimi almıştım. Saat altıdan sonra içeri giriliyordu, fakat bu girişimi başarılı kılmak için, bu kadar saat erken davranmak gerekiyordu, ben sıradaki yerimi aldığımda yirminci insandım. Ortalıkta dolaşan söylentiye inanılacak olursa, bugün içeri alınacakların sayısı yirmi ile sınırlanmıştı, ama saatler dördü gösterdiğinde bizim kuyruğun sayısı otuza ulaşmıştı. Sondan öne, on kişinin beklediği şeyse yalnızca bir mucizeydi. Daha sonra gelenlerin yaptığı şeyse; sıraya şöylesine bir göz atıp gitmek oldu. Çivi'ye girmek için sıra dolmuştu, bu kesindi.

Sırada beklerken, başlarda insanlar pek az konuşuyorlardı, ama bir süre sonra sağ ve solumda yer alan adamlar çiçek hastalığından aynı hastanede yattıklarının ayırdına vardılar. Tedavi gördükleri yerde bini aşkın hasta vardı. Konuşmalarını derinleştirdiler. Hastalıklarının en iğrenç durumlarını konu ediyorlardı. Öğrendiğim kadarıyla hastanede her altı kişiden biri ölüyordu. Biri üç, diğeri üç buçuk ay hastanede kalmıştı ve bu süre sonunda kokmuş olarak çıkmışlardı oradan. Sinirlerim gerilmiş ve tüylerim diken diken olmuştu konuşmaları dinlerken. Onlara, hastaneden ayrılalı ne kadar süre geçtiğini sordum. Biri iki, diğeri üç hafta dedi. Suratları delik içindeydi, fakat birbirlerine yüzlerinin fazla tahrip olmadığını söylüyorlardı. Bu arada, hâlâ tırnaklarının altında işlevini sürdürmekte olan çiçek hastalığının izlerini de gösterdiler. Birisi kalkıp, bir hastalık tohumunu söktü ve havaya doğru savurdu, amacı daha iyi göstermekti. Kendimi iyice elbisemin içine büzüştürmüş, bu tohumların üzerime gelmemesi için dua

ediyordum. Bu arada, ikisinin de hastalanmasının nedeninin aylaklık olduğunu öğrenmiştim. Hastalık öncesi, gece ve gündüz demeksizin dolaşıp, nerede bir iş varsa orada çalışıyorlarmış. Hastane çıkışı ise, ne denli iş aramışlarsa da, bulmaları mümkün olmamış. Çivi'ye ise bir parça olsun dinlenmek için gelmişler.

Anlaşıldığı kadarıyla, bu ülkede yalnızca yaşlılar şanssız değil. Hastalığa tutulanların geleceği de yaşlılardan farksız.

Sonra başka bir adamla konuştuk. Adı Zencefil'di. Sıranın en önündeydi. Bir yıl kadar önce, bir balıkçı için çalışırken, bir yerini kırmış. Kaldırıldığı hastanede, düşme nedeni olarak geçici bir baygınlık denmiş ve şişen ayağı için vazelin verilerek savuşturulmuş. Ağrıları arttığında onunla ovuyormuş. Bir süre sonra bir gün, gene yuvarlanıvermiş yere. Gereken yapılmış. Gittiği eski patronu yaralanma onun işinde gerçekleştiği hâlde, işbaşı yaptırmamış. Kendi ifadesiyle yarım bir adam olarak kalmış. Eskiden ağır şeyleri taşıyarak yaşamını sağlıyormuş, şimdiyse bu mümkün değilmiş artık. Bundan sonra onun bulunması gereken yer yoksullar eviyle, sokaklarmış. Evet, sırtına taşıyacağından daha ağır bir balık sandığı yüklemesi, yaşamdan yana tüm mutluluklarını silip süpürmüş.

Sırada bekleyenlerin birçoğu Amerika görmüş ve orada yaşamıştı, ayrıldıklarındaysa yanıyor, kendilerine küfür üstüne küfür ediyorlardı. Niçin, hangi akla hizmet ederek buraya gelmişlerdi? İngiltere onlar için bir hapishaneydi ve artık kaçmalarına da olanak yoktu. Ne yol parası biriktirebilirler, ne de iş bularak oraya gidebilirlerdi.

Bense, tüm parasını yitirmiş bir denizciydim ve tümü birden beni teselliye çalışıyorlardı. Söyledikleriyse hep aynı şeylerdi. Kesin olarak, Çivi ve benzeri yerlerin uzağında bulunmak gerekiyordu. Ne yapıp etmeli, beni karşıya ulaştıracak bir gemide kendime iş edinmeliydim. Yapabileceğim diğer bir şey de, iş bulup, para kazanıp, bir gemiciye rüşvet verip, gemiye kaçak binip ya da gene bir gemide iş bulup, gene böylesi bir adama kazandıklarımı yedirmeliydim, buradan kurtulmam için öğütlerde bulunuyorlardı. Hepsi de, beni bu yoksulluktan kurtaracak olan gençliğime ve gücüme gıpta ile bakıyorlardı. Onlarsa,

bendeki bu özellikleri yitireli çok olmuştu, bir daha da sahip olmaları olası değildi.

İçlerinde genç biri vardı ve ben de diğerleri gibi, onun da kurtulacağına inanıyordum. Daha gençlik yıllarında Amerika'ya gitmiş ve hiçbir zaman on iki saatten fazla işsiz kalmamıştı. Biraz paralanınca vatanına dönmüştü, ama şu duruma bak ki, burada sürünüyordu. Son iki yıldır aşçılık yaptığından söz etti bana. Cumartesileri hariç, haftanın diğer günleri sabahın yedisinden, akşamın onuna dek çalışıyormuş ve cumartesileriyse gece yarısı ancak işi son buluyormuş. Tüm bu çalışmalarının karşılığında ise, haftada eline yalnızca bir İngiliz sterlini geçiyormuş. Yoksullar evinde geçireceği ilk gecesi olacakmış bu. Amacı yalnızca dinlenmekmiş. Buradan çıkınca da hemen Bristol'e doğru gidecekmiş. Bristol'de ise, kendisini Amerika'ya ulaştıracak bir iş bulması büyük bir olasılıkmış.

Sırada bekleyenlerin çoğu, onun çapında değildi. Çökmüş kişilerdi ve yoksullardı. Ama insanlıklarını yitirmemişlerdi. İşinden evine dönen bir arabacıyı anımsıyorum. Adam, evinin önünde durduğunda, çocuğu ona doğru koşmuş ve arabanın üstüne çıkmak istemişti. Araba, çocuğun ona kendi inisiyatifiyle binmesine olanak vermeyecek denli yüksekti, tüm uğraşlarına karşın çocuk yerde kalmıştı. Tam bu sırada, içimizden biri, sırasından ayrılıp arabaya doğru yürüdü ve çocuğun arabaya binmesine yardımcı oldu. Bu yardımın yalnızca sevgiden kaynaklandığını duyumsadım. Arabacı da yoksul birisiydi ve o da bunun ayırdındaydı. Aramızdaki adamın, çocuğun arabaya binmesine yardımcı olması üzerine, arabacı da ona teşekkür etti.

Diğer tanık olduğum olaysa, karı koca bir çift arasında geçti. Adam, karısı geldiğinde sıraya geçeli yarım saat kadar olmuştu. Dış görünümlerinden anlaşıldığı kadarıyla kadının giyimi hiç de kötü değildi. Başında eskice bir şapka, elindeyse bir bohça vardı. Kadın konuşurken, kocası onun yanına biraz daha yaklaştı, rüzgârdan uçuşup dışarı çıkan bir tutam saçı, şapkasının altına kibarca soktu. İnsan, böylesi sıradan bir davranıştan bir dolu sonuca ulaşabilir. Adam, karısının düzensiz görünmesini istemiyordu ve sıradaki yoksullar onun

gözünde birer insandılar, o insanların karısını beğenmesi onun için önemli bir şeydi. Ama hepsinden de önemli olanı, karısına karşı duyduğu ve hissettirdiği sevgi olsa gerek. Nedeni de şu: Erkek diye nitelenen varlık, sevip saymadığı bir kadının güzel ve düzenli görünmesi için hiç de böylesi bir uğraş içine girmez.

Konuşmalarından ulaştığım sonuç; her ikisinin de ağır işçi konumunda olmalarıydı. Gururlu olduğu her davranışından anlaşılan erkek, nasıl olur da yoksullar evine girmek isterdi?

Bunu öğrenmek için onlara biraz daha yaklaştım. Benim gibi birisinin şerbetçi otu yolarak ne kadar para kazanabileceğini öncelikle öğrenmek istediğimi söyledim. Beni baştan ayağa değin şöyle bir süzdükten sonra, bunun bir dizi kurala bağlı olduğunu söyledi. Bu işte çalışıp da para kazanmak peşinde olan birisinin, birinci kural olarak kafasının iyi işlemesi gerektiği ve ikinci olarak da şerbetçi otu çok hızlı, seri biçimde yolunmalıydı. Her ikisi de bu işte ustalaşmışlardı, yıllardır bu işi yapıyorlardı. Bir arkadaşından söz etti: "Geçen yıl ilk kez şerbetçi otu topladı. Tam bir ayda iki buçuk İngiliz sterlini kazandı," dedi. Arkadaşının eli çok çabukmuş. "Arkadaş, sanki bu iş için dünyaya gelmiş," diye de ekledi.

O konuşurken, ben düşünüyordum. Bir ayda kazanıldığı söz konusu edilen iki buçuk İngiliz sterlini, hem de bu iş için dünyaya geldiği savlanan biri tarafından.

Bu otu yolmak için gereken iş araçlarını da sordum. O da sevgi dolu bir anlayışla bir dizi bilgi verdi.

"Eğer elinin altında yemek hazırlayabileceğin kap kacak yoksa, tüm yiyeceğin peynir ekmekten ibaret olur. Böylesi bir beslenmeyse, kesinlikle sağlığa aykırıdır. Sıcak şeylerin yanı sıra, sebze de gerekir sağlıklı yaşam için. Sana öğüdüm şudur: Sabah erkenden çöp tenekelerini karıştır, içinde mutlaka yemek pişirebileceğin bir kap ile karşılaşacaksın. Biz karımla birlikte, bizim yemek pişirme malzemelerimizi böyle edindik." O sırada övünç duyarak, karısının koluna asılı bulunan bohçayı gösterdi, karısı da bu konuşmayı sevgiyle

onayladı. “Sırtımdaki pardösü, battaniye yerine de kullanılabilir.” Bu tümcenin ardından, battaniyesinin kalınlığını anlayabilmem için eteğini elime tutuşturuverdi. “Hiç belli olmaz. Belki çok yakın bir gelecekte gerçek bir battaniye sahibi de olabilirim.” Kadın, başını sallayarak gene kocasını onayladı. Onun da, çok kısa bir süre sonra, kocasının bir battaniye sahibi olabileceğine aklı yatmıştı.

“Birkaç kuruş kazanıp, o parayı kışa saklamak çok iyi bir şey. Ama özellikle de ot yolmak çok güzel.”

Adamın konuşmasını dinlerken, az ötemizde duran ve yaşları ellisini aşmış bir çifte dikkatim çekildi. Kadını içeri aldılar, fakat kocası kaybetmişti, dışarıda kaldı. Kapının önünde birbirlerinden ayrıldılar. Koca, geceyi sokaklarda geçirecekti ve yürüyerek oradan ayrıldı.

Sıraya girdiğimiz sokak, bir duvardan öteki duvara altı metre kadar vardı. Yaya kaldırımlarının eniyse birer metreydi. Sokak bir yerleşim yeriydi, karşımızda sıralanan evlerde işçi aileleri oturuyordu. Öğle saati birden, akşamüstü altıya dek, bizim sıramız onlar için tek görüntüyü oluşturuyordu. Yoksullar evinin karşısındaki kapının önünde oturan işçi, yorgun düştüğü saatlerin ardından dinleniyor, açık havadan yararlanıyordu. Karısı ayakta dikiliyordu. Kapı ağzı dardı, iki kişinin oturmasına elverişli değildi, çocuklarıysa önlerindeydi, biz sırada bekleşenlerin arasında oynuyorlardı. Bizler, aile için bir duvardan ibarettik, bu doğallığa alışmışlardı. Çocuklar kuyruklarda dünyaya gözlerini açmışlar, böylece büyüyorlardı.

Saat altıyı gösterdiğinde kuyrukta bir hareketlenme oldu, üçer kişilik gruplar hâlinde içeriye alınmaya başladık. “Adın, yaşın, mesleğin, doğduğun yer, daha önce böyle bir yerde kalıp kalmadığın?..” Bu soruları soruyorlardı. Düşünülemeyecek kadar hızla soruyorlardı bu soruları ve ben yanıtları verip ilerlediğimde, bir adam elime bir tuğla verdi. Sorularına şu soruları da eklemişlerdi: “Bıçak, kibrit, sigaran var mı?” Bense diğer yoksul insanlar gibi bu soruya yanlış yanıt verdim. Bodruma ulaştığımda, elime uzatılan tuğlaya baktım, bir ekmekti bu.

Bodrum boştu. Burada da elime bir çanak tutuşturdular ve merdivenleri inmeye devam ettim. Aşağıda, sıralar, masalar ve bir dolu insan vardı, havaya korkunç bir pis koku hâkimdi. İnsanlar bir yandan yemeklerini yiyorlar ve bir yandan da yorgun düşmüş ayaklarını, ayakkabılarından çıkarıp elleriyle ovup, rahatlamaya çalışıyorlardı.

Karnımı dışarıda doyurmuştum, kaldı ki burada yemek yiyebilmek için en az beş gün aç dolaşmak gerekiyordu. Elimde tuttuğum çanağın içinde Hint mısırı vardı. İnsanlar ellerindeki ekmeği, masaya dağıtılmış tuza batırarak yiyorlardı. Ben de onları taklit ettim. Ekmeğin sertliğini giderebilmek için en az bir çanak su gerekiyordu.

Diğerlerinin su aldıkları karanlık bir köşeye gittim. Ekmek gene de sertliğini koruyordu. Tüm gücümü kullanarak verilen şeyi yemeye çalıştım. Acıydı ve bu acılık uzunca bir süre insanın ağzının içinde varlığını koruyordu. Bütün yiyebildiğim birkaç lokmayı geçememişti, yanımda bulunan adam, kendisininkini bitirmiş, aç gözlerle çevresini tarıyordu. Ben:

“Şehirde, adamın biri bana yemek ısmarlamıştı,” diye durumumu açıklamaya koyuldum.

Komşum konumumdaki adam:

“Dün sabahtan bu yana ağzımdan içeri bir lokma bir şey girmedi,” dedi.

“Tütün?” dedim.

“Meraklanma. Burası en rahat Çivi’lerden biri durumundadır,” dedi. Ötede duran biri söze karıştı. “Burasının yöneticisi, elindeki kâğıtlara bizim için bir şeyler not alır.”

“Ne gibi?”

“Bizim rezil alayı olduğumuzu, hiçbir işe yaramadığımızı, çalışmadan nasiplenmediğimizi ve bunlara benzer bir dolu saçma sapan laf.” Bu ve bunun gibi bir sürü şey söyledi bu adam. “Taşradaki ekmeklerin nasıl şeyler olduğunu görmek isterdim doğrusu. Dover’da verdikleri buradakinden hem daha kötüdür, hem de daha az.”

Bu konuşmalar yapılırken bir başkası:

"Burada öyle adamlar var ki, şehirden ayrılmayı hiç düşünmedikleri gibi, yatacak bir yer bulabilmek için akşam dokuzu bekliyorlar." Adamın bu sözlerini diğerleri de onayladı.

Daha uzaktan bir ses:

"Böyleleri var. Ama biz onlar gibi değiliz. Bunlar gazete satar, araba kapısı açar, bu becerilerini babalarından almışlardır. Bu işler sana bana göre değil." Bu tümceler de topluca onaylandı. Bu insanların arasında yılın tümünü Çivi'lerde geçirecek denli düşkünler vardı.

Bir ses: "Bir gün Stratford Çivi'sinden iki buçuk şilin aldım," diye söze başladı. İnsanlar birdenbire bu ilginç öyküyü dinlemek üzere toparlandı. "Üç kişiydik ve işimiz taş kırmaktı. Diğer iki kişi soğuğu neden olarak gösterip çalışmadılar. Bense çalıştıkça ısınıyordum. Bu arada gardiyanlar geldiler ve bu iki kişiye tembel olduklarından ötürü dört gün ceza verdiler. Ama bana karşı tavırları iyiydi, çalışmamdan hoşlanmışlardı, iki buçuk şilin toplayıp verdiler."

Konuşma ve davranışlardan anladığım şuydu: Burada yer alan insanlar, burayı sevmiyorlar, ama zorunlu olduklarından buraya geliyorlardı. İyice dinleniyorlar, sonra iki ya da üç geceyi dışarıda geçiriyorlar, ardından gene buraya geliyorlardı. Düzensiz yaşamın kendilerini çok kötü duruma soktuğunu biliyorlar, fakat ellerinden başka bir şey gelmiyordu.

Amerika'da gezgin serserilerin yaptıkları, aylaklık olarak tanımlanıyor, buradaysa bu, yol tepmek olarak ifade ediliyordu. Bir yer bulmak, yemek bulmaktan daha zordu. Oradaki aylaklar, içinde bulundukları ortamın suçlusu olarak Rus ve Polonyalıları görüyorlardı. Aylaklara göre, gücü kuvveti yerinde olan bu insanlar, hem daha çok çalışıyorlar, hem de daha ucuza iş görüyorlardı. Dolayısıyla da onların yerini alıyorlardı.

Saat yediye gelirken banyo yapmak için çağrıldık. Üzerimizden çıkanları bir bohça şekline getirip yan yana sıralıyorduk. Mikroplarımızın transferi için iyi bir yöntemdi bu. İkişerli gruplar

hâlinde banyoya giriyorduk. Bizden öncekiler aynı suda yıkanmış olduğu gibi, bizden sonrakiler de bu suyu kullanacaklardı. Dışarıya çıktığımızda herkesin ortak kullandığı ıslak havluları verdiler. Tüm bu işler yapılırken, çevremdekilerin çıplak vücutlarını gördükçe, uğramış oldukları tahribat beni garipleştiriyordu. Pijama verdiler. Kim bilir benden önce kaç kişi daha giymişti bunları! İki battaniye ile birlikte yatakhanenin yolunu tuttum. Borular arasına gerili yelken bezlerinin içine yattım. Gerili yelken bezleri arasında on beşer santim uzaklık vardı ve yerden de yirmi santim kadar yükseklikteydiler. İşin ilginç yanı, baş kısmı o denli yüksekteydi ki, insan ister istemez aşağıya doğru kaymak zorunda kalıyordu yatarken.

Uyumam için saatlerin geçmesi gerekti. Çoğu insan birtakım olmayacak rüya görüyor olmalıydı ki, bağırarak sıçrıyor ve insanı tedirgin ediyordu. Tam dalmıştım ki göğsümün üzerinde bir farenin gezmesiyle feryat figan uyandım. Benim bağırtıma uyananlar, bir dolu küfür savurduktan sonra yeniden uyumaya başladılar.

Sabah verdikleri yiyeceklerin, akşamkilerden bir farkı yoktu. Ben gene bunları yanımdakilere ikram ettim. Ardından çalışma başladı. Beni hemen sekiz kişiyle birlikte Whitechapel Hastanesi'nin temizlik işlerine verdiler. Yediklerimizin ve barınmamızın karşılığını böylesi bir çalışmayla ödeyecektik, ama bana göre orada geçirdiğim süre karşılığı bu borcumu çoktan ödemiştim ve belki de alacağa geçmiştim.

Çivi'de bize verilen bu iş çok iğrençti, ama grubumda yer alanlar oldukça sevinçliydi. İçine çöp tenekesini boşaltmam gereken çuvalın ağzını açtığımda, yanımdakilerden biri: "Aman arkadaşım, elini sürme sakın! Hemşire öldürücü olabileceğini söyledi," dedi. Bu çöpler hasta koğuşlarından geliyordu ve ben arkadaşıma içinin rahat olmasını, elimi çöplere değdirmemek için aşırı dikkat göstereceğimi söyledim. Gene de çuvalı sırtıma yükleyip, beş kat aşağıda, çöplerin dezenfekte edildiği yere indirdim.

Bu olanların iyi yanları olduğunu da düşünüyordum. Yoksul evlerinde, sokaklarda dolaşan bu insanlar gerçekte topluma birer engeldiler, kendilerine bir faydaları olmayacağı gibi, başkalarına da

yararlı olamazlardı. Onların birer engel olmaktan çıkmaları en isabetli yoldu. Bu güçsüz, dayanıksız insanlar, mikropları da çok kolaylıkla kapabilirlerdi. İnsan bir kez düştü mü, düzen onun işini bitirmek için aceleci davranır.

Morg temizliğimiz sırasında, içinde beş ceset olan ölü arabası içeri girdi. Konuşma hemen yön değiştirerek, beyaz zehre dönüştü. Kara Jack olarak isimlendiriliyordu burada ölüm.

Orada bulunanların ortak kanısı şuydu ki, yoksullardan kadın olsun ya da erkek olsun, biri hastanenin başına biraz dert olacak olursa, bu Kara Jack'le dünyayı terk ediyorlardı. Bu olayın gerçekte olup olmaması hiçbir önem arz etmiyordu. Burada asıl önemli olan, bu yoksul insanların, söylentilere bütün benlikleriyle inanmış olmaları ve Kara Jack ya da beyaz zehri konuşma dillerinin bir parçası hâline getirmiş olmalarıdır.

Sekize doğru, bizlere çay ve yemek artıklarının sunulacağı odaya yöneldik. Yiyecekler önümüze çok karışık bir şekilde yığılmıştı. Ekmek artıklarının arasında domuz etleri ve başka şeyler yer alıyordu. Bu yiyecekler yukarı katlarda kalmakta olan çeşitli hastalıklardan yatanların artıklarıydı. Ve mikroplu olmaları da büyük olasılık taşıyordu. İçeriye girenler, büyük bir istekle yiyeceklerin üzerine atılarak ayıklamaya giriştiler. Beğendiklerini vakit yitirmeksizin midelerine indiriyorlar, beğenmediklerini bir yana itiyorlardı. Domuzlar bile bunlardan daha seçici olurlardı. Açtılar, saldırıları leşçi yaban hayvanlarından farklı değildi. Doyduktan sonra, kalanları kirli mendillerine sarıp, göğüslerine sokuşturdular.

Bu yapılanlardan sonra bizim Zencefil konuşmaya başladı: "Daha önce de buraya gelmiştim ve bulduğum neydi biliyor musunuz? Bir sürü domuz pirzolası." Ama bunları burada değil, başka yerde bulmuştu, yani dezenfekte edilmiş çöp tenekelerinde. "Ürkerek kollarımı çöp tenekesine daldırdım, aldım onları ve koşmaya başladım," diye ekledi. "Görevli de peşime takılmıştı, kaçıyorum sanmıştı. Oysa ben yaşlı bir kadının yanına varmıştım ve kucağımdakileri onun kucağına bırakıverdim."

Yardımseverlik buydu. Ders alınmalı bu davranıştan. Uçurumun dibinde Zencefil'in gösterdiği yardımseverlik, uçurumun dışındakiler için hiçbir zaman bilinmeyecek. Kucağına bu yiyeceklerin boşaltıldığı kadın, bunlardan bir mikrop kaptıysa bile, gene de yararlanmıştı bu durumdan. En azından, sonuna biraz daha yaklaşmıştı. Gene de benim bu olayda dikkatimi çeken yan; Zencefil'in bunların boşa gideceğinden kaygılanarak, düştüğü çılgınca davranıştır.

Arkadaşlarımdan birine, ölü arabasının girdiği kapıyı göstererek: “Haydi kaçalım buradan!” dedim.

“On dört gün ceza alalım yani!”

“Yok canım kaçabiliriz, bir şey olmaz.”

“Arkadaş, ben buraya dinlenmek amacıyla geldim, bir gece daha geçirmenin bana herhangi bir zararı dokunmaz.”

Bütün burada bulunan arkadaşlarımın düşüncesi aynı olduğundan, tek başıma kaçmak zorunda kaldım. Arkamdan bağıran dostlarım:

“Bir daha buraya ayak basamazsın!” diye uyarıda bulunuyorlardı. Bense: “Üzülmeniz yersiz!” diye yanıtladıktan sonra, dışarıya fırlayıp sokak boyunca koşmaya başladım. Oturduğum eve varınca elbiselerimi değiştirdim. Ve hemen bir hamamda soluğu aldım. Hamamda, içime işlemiş mikropları atmak istercesine terliyordum.

10.
SANCAĞI DOLAŞTIRMA

Sancağı dolaştırmanın taşıdığı anlam; tüm gece süresince sokakları arşınlamaktır. Bu deyimin anlamını kavrayabilmek için dışarıya çıktım, amacım merakımı giderebilmekti. Kadın ve erkeklerden oluşan bir yığın insan topluluğu bu yöntemi kullanıyordu. Bu sefer Batı yakasını deneyecektim. Leicester Alanı'ndan Hyde Park'a kadar olan bölümü tarayacaktım.

Tiyatro gösterileri bitmiş, insanlar sokaklarda kendilerini evlerine ulaştıracak araba arayışındaydılar, yoğun bir yağmurla ıslanıyorlardı. Gerçi yollar araçlarla doluydu, fakat hemen hepsi daha önceden tutulmuştular. Geceyi uygun bir yerde geçirmek amacıyla burada insanların para kazanmak için çaba göstermelerini gözlemledim. Paltosu olmayan kadın, erkek, çocuk, bir dolu yoksul insan yağmurdan ıslanmışlardı ve bir araç peşindeydiler. Ortama umutsuzluk hâkimdi. Burada yağmurun ıslattığı bu insanlar, büyük bir risk içindeydiler. Çünkü çoğunun, yağmurun içlerine işlemesine karşın, gereken parayı kazanıp kazanamayacakları belli bile değildi. Fırtına olan bir gecede, direnci olmayan ıslak vücutların karşı koyması olası değildi. Benimse karnım toktu ve yatacak yerim vardı, bu hâlde bile müthiş bir ıstırap içindeydim. Londra'da sancak dolaştırmak öyle kolay bir şey değildir. Bu insanların bedenleri sırılsıklamdı ve üstelik açtılar da.

Tiyatrolardan çıkan insan kalabalığı bir süre sonra dağılmış, sokaklar sessizliğe bürünmüştü. Ortalıkta yalnızca yoksul kadın, erkek ve çocuklarla; onların sığındığı kapı girişlerini gözlemleri altında bulunduran polisler kalmıştı. Fakat Piccadilly, erkek avına çıkmış kadınların sayesinde hiç de boş sayılmazdı.

Erkek bulabilme telaşındaki kadınlar sokağa oldukça hareket sağlıyordu. Aradan geçen süre içinde, yavaş yavaş hareket azaldı, son kadının çekilmesiyle, ortalık yine sakin bir görünüme kavuştu.

Gece yarısını az bir süre geçince, yağmurun etkinliği azaldı, aralıklı olarak yağmasını sürdürdü. Yağmurun kesilme anlarında, kapı aralıklarına sığınmış olan yoksullar, saklandıkları yerlerden ortalığa çıkıyor ve ısınmak amacıyla bir aşağı, bir yukarı yürüyorlardı.

Gecenin ilk başlarında Piccadilly yakınlarındaki Leicester Alanı'nda yaşı elli atmışa dayanmış yaşlı bir kadın gözüme ilişti. Bitmişti, yağmurdan kaçacak, yürüyecek gücü kalmamıştı. Yürürken, arada duruyor, fakat bu durma araları pek sık olamıyordu, çünkü hemen polisin müdahalesi devreye giriyordu.

Daha sonra onu, gecenin saat üçünde St. James Sokağı'nda ve Green Park'ta gördüm. Parkın demirlerine sırtını vermiş, iliğine kemiğine dek ıslanmış olarak uyuyordu.

Gecenin ilerlemiş bu saatlerinde şöyle bir düşünce gelişti bende: "İşe gereksinimi olan bir adam olarak düşün kendini, ertesi gün bir işe gireceksin... Ne yapman gerekir?.. Öncelikle dinlenik olmak için uyumalısın!"

Düşüncelerimi hayata geçirmek istedim. Bir binanın taş basamaklarına oturdum. Az bir süre geçmişti ki, yanımda bir polis bitti, gözlerim açıktı, homurdanarak uzaklaştı. Başımı önüme eğdim, uyku durumuna geçtim. Yeniden polis yanımdaydı ve bu kez: "Hey bana bak! Kalk bakalım oradan!" diye emretti.

Kalkıp, yürümeye başladım. Söz konusu ettiğim yaşlı kadın gibi bir uygulama içine girdim. Yani, yürürken bir an duraklamaya geçiyordum ve hemen bir polisle karşı karşıya kalıyordum. Bir süre geçince bu işten vazgeçtim. Karşıma çıkan genç birisiyle yürümeye başlamıştım. Bir geçit dikkatimi çekti, bir binanın altına doğru uzanıyordu. Geçidin önünde yalnızca alçak boylu demir bir kapı göze çarpıyordu. Yanımdaki genç insana dönerek: "Gel şuraya girip uyuyalım," dedim.

"Üç ay içeri tıkarlar!" diye geri çevirdi önerimi.

Bir süre daha geçmişti ki, on dört yaşlarında bir çocukla karşılaştım. Hyde Park'ın önündeydik: "İçeriye girip, karanlıktan yararlanıp uyuyalım," dedim.

Polislerin gözünden kaçabiliriz sanmıştım, ama çocuğun yanıtı suratıma buz gibi çarptı:

“Polisler bulamaz, ama orada da parkın bekçileri var. Onun da cezası altı ay!”

Dünya ne denli değişmişti. Ben çocukken, kapı aralarında uyuyan çocukları okurdum. Bu durum gelenekselleşmişti, fakat bazı değişikliklere de uğramıştı. Kapı aralarındaki uyuma, yerini gece yarıları sancak dolaştırmaya terk etmişti, kapı araları, yatakhane konumundan çıkmıştı.

Bir başka çocukla karşılaştım. O da şöyle diyordu: “Kemerin, yani köprünün altındaydım, yağmur tüm şiddetiyle yağıyordu, benimse o anda oradan başka sığınabileceğim bir yer yoktu. Polisin biri beni oradan kovaladı. Kaçtım. Az sonra geri döndüm. Yeniden kovaladı. Gene kaçtım. Fakat kaçarken gereken yanıtı da verdim. Ne ulan, dedim, yoksa köprüyü çalmamdan mı korkuyorsun?”

Green Park, sancak dolaştıranlar tarafından bir yıldızdı, çünkü orası kapılarını erkenden açıyordu. Kapılar orada sabahın dördünde kilitlerinden kurtuluyordu. Tam bu saatte ben de bir dolu yoksul insanla birlikte oranın kapısından girdim. Yağmur hızını yeniden artırmıştı, ama insanlar o denli yorgunluk içindeydiler ki, sıraların üzerine yayılıp uyumaya başladılar. Çimlerin üzerine uzananlar bile göze çarpıyordu.

Ne biçim bir yasaydı bu? Yasaya göre, gece boyu dışarıda uyumak yasaktı. İnsanlar kapı aralıklarından kovalanır, sokaklarda itelenir, zavallılara rahat verilmez. Ama güneşin doğuşuyla işler birden değişiverir. Parklar açıldıktan sonra, yoksulların uyumasına kimse karışmaz. Eğer, varılmak istenen şey yoksulların uyutulmamasıysa, sabahın beşi olduktan sonra buna niye karışılmaz. Yok eğer uyumaya karşı bir tavır yoksa, bu işlem niye geceleri yasaktır?

Bir gün öğleden sonra Green Park’a uğradım. Çimenlerin üzerine uzanmış yüzlerce yoksul insan, karınca sürüsüne benziyordu. Tepede güneş, ışınlarını saçıyor, Batı yakasından zengin kadınlar, çocuklarıyla dolaşıyordu orada. Bizim yoksullar alayı ise hiç de güzel bir görüntü

sergilemiyordu. Eğer bu saçma yasa, gece uykusuna karşı olmasa, hiç de bu çirkin manzara oluşmazdı!

Anlattıklarım tıpkı böyledir, kanlı canlı ve sevimli insanlar! Eğer bir gün, olur da yolunuz Londra'ya bu parklara düşerse ve gündüz vakti sere serpe uzanıp uyumakta olanları görürseniz, onlar için, uykuyu çalışmaya yeğlediklerini sakın ola ki düşünmeyiniz. Bu insanları, garip bir yasa, gece boyu sokaklarda dolaştırmıştır ve onlarınsa gün boyunca uyuyabilecekleri herhangi bir yerleri yoktur.

11.
ASKI

Gece boyu sokaklarda dolaştıktan sonra, diğerleriyle birlikte girdiğim Green Park'ta uyumadım. İliklerime kadar ıslaktım ve yorgundum ve uykusuzdum ve direncim kırıktı, ama meteliğe kurşun atan bir gencin rolünü sürdürecektim. Önce bir şeyler yemeli ve bir iş için birtakım girişimlerde bulunmalıydım.

Gece, Thames'in Surrey bölümünde Kurtuluş Ordusu'nca pazar sabahları yoksullara, yani evsiz barksızlara, pislere kahvaltı verildiğini duymuştum. Oraya değin yürümek benim için güç bir iş oldu. St. James Sokağı'ndan Pall Mall'a, oradan Trafalgar Alanı'nı adımlayıp sahile yönelmek ve Waterloo Köprüsü'nü geçip Surrey'e ulaşmak... Ayaklarım sürüklenerek ancak hareket edebiliyordu. Surrey Tiyatrosu'nun bulunduğu bölgeye ulaştığımda Kurtuluş Ordusu'nun barakalarını gördüm.

Askının argo anlamı, bedava yemek yenilen yerdi.

Gece, benim gibi ıslanarak sokaklarda sürtüp durmuş bir kalabalık yığılmıştı oraya. Genciyle yaşlısıyla bir yığın kadın, erkek, çocuk... Çocuklardan on beş kadarı beton zemine uzanmış, uykuya yenik düşmüş, uyuyorlardı. Patlak, yırtık giysileri bedenlerinin tümünü ödemiyordu, yer yer çıplaklıkları sergileniyordu. Bacaklarının yakınında görünen kapı aralıkları da uyuyan insanlarla dolmuştu. Burada şu saptamayı da yapmalıyım. Bu dönem İngiltere'si hiç de güçlükler içinde bir ülke değildir ve işler her zaman olduğu gibi yolundadır.

Ben oraya ulaştıktan az sonra polis ortaya çıktı ve kapı aralarında uyuyanları, merdiven basamağındakileri dürtükleyerek çıkardı. Bir yandan: "Domuzlar! Hadi bakalım kalkın!" diye iteliyorlardı. "Bir pazar sabahı için ne iğrenç bir görünüm," diye de söylenmelerini sürdürüyorlardı. İşleri, sürekli olarak insanları tedirgin etmekti.

Açık olan bir şey vardı: Gerçekten korkunç bir manzaraydı bu. Aklımdan çıkması ise hiçbir zaman olası değildi ve kendi kızımın bunları bir kilometre öteden bile görmesini istemezdim. Oysa şimdi buradaydım. Aç ve yoksul olan bu insanların bir parçası görünümündeydim.

Polisin görevini başarıyla tamamlamasından sonra, gene yoksul insanlar bir araya toplaştık. Kolay bir iş değildi kahvaltı etmek. Onlara büyük paralar dağıtılsa, bu insanlar ancak bu kadar sevinebilirdi. Polis gözükünce gene kaçıştık ve uzaklaşmasıyla birlikte gene bir araya geldik.

Saat yedi olunca, Kurtuluş Ordusu'ndan bir asker kapıda göründü. Ardından hemen de dırdıra başladı. "Gürültü edip, kapının önünde toparlanmayın! Şimdi yalnız ve yalnız, elinde bilet olanlar içeriye alınacaklar. Bileti olmayanların giriş saati ise dokuzdur."

Saat sekizde biletli bir yığın insan daha geldi ve bize ancak saat dokuzda sıra gelebildi. Birbirimizi ite kaka içeriye girdiğimizde, büyük bir bahçedeydik. Amerika'dayken, bir serseri gibi davranış içine girip bedavadan kahvaltı bulma olanağım olmuştu, ama böylesi hiçbir girişimimde bile, bu tür zorlukla göğüs göğüse gelmemiştim. Dışarıda iki saat tüketmiştim, şimdiyse burada bir saat daha bu sıkışık yerde beklemem gerekecekti. Bütün gece boğazımdan tek lokma geçmemişti, ayrıca ıslaktım. Bu dar mekânda, üzerlerimizden yükselen dayanılmaz pis koku ise, beni bayıltacak denli zorluyordu. Midemde korkunç bir bulantı vardı ve içimizde bazıları sıkışıklıktan faydalanarak uyku durumuna geçmişlerdi.

Kurtuluş Ordusu'nu tam olarak bilemediğimden, burada yapacağım eleştiri yalnızca Surrey bölümü için geçerli olacaktır. Tüm geceyi aç, yağmur altında ve uykusuz geçiren bu insanları, burada böyle bekletmek kötü bir davranıştı, ayrıca gereği de yoktu.

İçeride bir dolu gemi insanı vardı. Rahatça çözümlenebileceği gibi, her dört insanın biri gemiciydi, hemen hemen hepsi iş arıyorlardı. Aralarında pek çok Amerikalı göze çarpıyordu. Burada bulunma

nedenleri benzerlik taşıyordu, denizcilikten anlayan biri olarak anlatımlarının gerçek dışı olmadığını saptadım.

Gemide çalışacak adamları İngiltere'de ring seferi için işe alıyorlardı. Ring seferi iki üç yıllık bir süreç içinde gerçekleşiyordu ve gemi çalışanlarının İngiltere dışında gemiyi terk etmeleri olası değildi. Fakat bu zorlu yaşama dayanamayan gemiciler, ellerine geçen ilk fırsatta gemiden uzaklaşıyorlardı. Genellikle gemiden ayrıldıkları yerler, Yeni Dünya ya da kolonilerdi. Bu türden iş terk etmeler ise gemi sahipleri için ek bir kârı da beraberinde getiriyordu. Gemiden bu şekilde ayrılanlar, büyük alacaklarından da dolaylı olarak vazgeçmiş oluyorlardı. Boşalan yerlere, adı geçen ülkelerden daha yüksek ücretlerle, adam gerekiyordu. Fakat bu da koşula bağlanmıştı. İşe alınanlar İngiltere'ye ulaştıklarında, işi bırakmak zorundaydılar. İngiltere'de gemici ücretleri hem çok düşüktü, hem de iş için kıvranan yığınlar vardı. Bu yüzden, bizim Amerikalı denizcilerin, Kurtuluş Ordusu'nun barakalarında bekleşmelerinin nedeni buydu. İşi başka ülkelerde bırakmaktansa, oradaki ortak dil nedeniyle tercihlerini İngiltere'de kalmak için kullanmışlar ve bu nedenle de yaşamları karanlığa gömülmüştür.

Fakat Kurtuluş Ordusu barakalarında ve sokakların kalabalığında, gemicilikle ilgisi olmayan bir yığın Amerikalı daha vardır. Bunların tüm işi aylaklıktır ve ömürlerini yalnızca dolaşmak için geçirirler. Dünyanın dört bir tarafında tek işleri aylaklıktır. En büyük özellikleriyse direngen olmalarıdır. Bulundukları ülkeye ise, bol bol küfür sallarlar. Tabii ki küfürleri kendi ülkelerinin ağzıyladır ve yabancılar için anlamsızlık içerirler. Ama bu küfürlerde en belirgin özellik küstahlıktır.

Kurtuluş Ordusu'nun barakalarında karnını doyurmaya gelmiş bir "Muhteşem Aylak" vardı. Son derece ilginç birisiydi. Buraya girmeden önce dışarıda görmüştüm onu. Kafası dizlerinin üstünde uyuyordu. Başında taşıdığı şapkayı okyanusun bu yakasında görmek mümkün değildi. Polis onu uyandırmak için yanına geldiğinde, ağır ağır, acele etmeksizin ayağa kalktı, gerindi, ne yapacağına karar verememiş biri gibi polisin yüzüne bakındı, gene acele etmeksizin sokakta yürümeye başladı, tüm bu yaptıklarını bilinçli ve isteyerek yapıyordu. Şapkası,

onun nereli olduğunu ele veriyordu, ama özellikle hareketleri, bu saptamamı daha da güçlü hâle getirdi.

Avludaki insan kalabalığı arasında yan yana geldiğimizde; İspanya, İsviçre, İtalya ve Fransa'da dolaştığını öğrendim. Fransa'da üç yüz mili trenle katetmiş ve yakalanmama başarısını göstermişti. Sonra, o da bana sorular yöneltmeye başladı: "Buraya uyum sağlamış mıydım? Uyku sorunum var mıydı?" gibi. Onun ifadesine göre bu ülke kötü bir yerdi. Dilenirken, her kezinde yakalanmıştı. Yılgınlık göstermeyecekti, direnecekti, nasıl olsa Buffalo Bill'in kumpanyası bir gün buraya gelecekti. O da orada iş bulacaktı. Çünkü sekiz atı idare edebilme yeteneğine sahipti ve buradaki serserilerden hiçbiri iki attan fazlasını idare edemezdi.

Aynı ülkeden gelmiş kişiler olarak birbirimize çok çabuk ısındık. Onu şapkasından ötürü kendime yakın hissettim ve o da gösterdiğim yakınlığı o denli benimsemişti ki, iki kardeş gibi birbirimizi çok sevdik. Ülkemiz üzerine düşüncelerimizi birbirimize aktardık. Sorunlarımızı konuştuk; yemek, yatacak yer, sokaklar... Ayrılma vakti geldiğinde ikimiz de üzünç duyuyorduk.

Bu kalabalıkta en göze çarpan özelliklerden biri, insan boylarıydı. Kendi ülkemde orta boylu olarak kabul edilirken, burada birçoğuna tepeden bakıyordum. Yerli ve yabancı denizcilerin çoğunun boyu kısaydı. Ancak İskandinavyalılarla Amerikalılar uzun boyluydu. Ama buradaki kalabalığın en uzunu, istisna olarak bir İngiliz'di. Fakat o da Londralı değildi. Muhafız alayında çalışmıştı, söylediğine göre de aynı yerde çalışmasını sürdürecekti.

Bir saat kadar sessizce bekleşen kalabalıktan homurtular yükselmeye başladı. Birbirlerini iterek, ileriye geçmeye çabalıyorlardı, fakat bunun için şiddet kullanmıyorlardı. Bu karışıklıkta göze çarpan özellik, insanların sabırsızlığıydı, tepkileri bundan kaynaklanıyordu ve kargaşalık anında bir görevli dışarıya çıkıyordu. Bu adam hiç hoşuma gitmedi. Romalı bir subay görüntüsü çiziyordu ve İsa'nın alçak gönüllülüğünden hiçbir iz taşımıyordu. Sürekli komut veriyordu, yaptığı bundan ibaretti. Bir ara sesini iyice yükselterek: "Gürültü yapmayı

kesmeyecek olursanız, sizleri dışarı attırırım, kahvaltı falan bulamazsınız!” dedi.

Bu adamın söylediklerini ve tavırlarını tam olarak anlatmam olanaksız. Eline geçirdiği yetkiyle, bu yoksul insanları eğlence konusu yapmış gibiydi. Oradaki topluluğa sanki şöyle diyordu: “Burada karnınızı doyurmanız ya da buradan aç olarak ayrılmanız bütünüyle benim elimde olan bir şey.”

Saatlerce bekleyip kahvaltı alamama tehdidi çok iğrençti; iğrençliğin kanıtıysa, tehditlerin ardından oluşan büyük sessizlikti. Böyle bir şey olabilir miydi, kahpelikti bu. Topluluğun tümü açtı ve geri çekilmesi olanaksızdı. Bir insanın karnını doyurmanız, onun efendisi olmanız anlamına gelir. Oysa Romalı subayımız henüz tatmin olmamıştı ve tehditlerini üst üste tekrarlıyordu.

İçeriye alındığımızda bizden önceki grubun yıkandığını, ama karınlarının doyurulmadığını gördük. Henüz onlara dualar ve ilahiler sunuyorlardı. Orada toplanmış durumdaki yoksulları gözlemlediğimden, görevlinin sözlerini tam olarak duyamadım. Duyduğum kadarıyla şöyle konuşuyordu: “Cennette sizi sonsuz bir şölen bekliyor. Bu geçici dünyada ne kadar aç kalırsanız, ne denli acı çekerseniz, cennette o denli doyacak ve mutlu olacaksınız. Fakat bunun bir de koşulu var. Dinin emirlerini ne kadar yerine getiriyorsunuz?” Oysa bu türden söylevlerin hiçbir önemi, hiçbir yararı yoktu. Bu yoksul insanların dünyası düşlere, düşüncelere kapalıydı, o yüzden bilinmeze ilişkin söylenenler, onlar için pek ilginç şeyler değildi. Bu dünyada çektikleri, öbürünün yanında çok daha eziyet vericiydi. Açlıktan bayılma durumuna gelmişlerdi, istedikleri salt ilahi söylenceler değil, yalnız ve yalnız karınlarının doymasıydı.

Yoksullar, bu adamları ruh hırsızcıkları olarak niteliyordu, eğer bu adamlar onlar katında etkin olmak istiyorlarsa, öncelikle öğrenmeleri gereken şey psikolojiydi. Saatler ancak on bire gelirken kahvaltımıza kavuştuk. Verilenler tabakta değil, kâğıttan paketlerdeydi. Dağıtılanlar kimseyi tatmin etmemiş gibiydi. Ekmeğimin yarısını Buffalo Bill’in gelmesini bekleyen arkadaşıma sundum. Arkadaşımın açlığında herhangi bir azalma olmamıştı. Kahvaltı öncesi nasıl durumdaysa, şimdi

de öyleydi. Kahvaltı şunlardan oluşuyordu: İki dilim ekmek ve içinde üzüm bulunan, kek diye ifade edilip sunulan, gene bir dilim ekmek. Yoksul insanların, büyülü su olarak isimlendirdikleri çay. Bütün bu verdiklerine karşın, sabahın erken saatlerinden itibaren beklemiş, itilip kakılmış, aşağılanmış, ilahiler dinlemiş ve söylevlere muhatap olmuştuk. Bitti sanıyordum. Yanılıyormuşum. Oysa tüm yapacakları bunlardan ibaret değilmiş.

Kahvaltının bitiminden sonra yorgun başlar, yeniden aşağıya doğru kaykılmaya başladı. Bizi serbest bırakacaklarına ilişkin en küçük bir belirti yoktu, zannedersem bir toplantının hazırlığı içindeydiler. Saate gözüm iliştiğinde, öğleye az bir zaman kaldığını gördüm.

Yanımda durana: "Ben buradan ayrılmak istiyorum," dedim.

"Ayin var. Kalman gerek!"

"Biz de sorumlulara, kalamayacağımızı, gitmemiz gerektiğini bildirelim."

Benim bu önerim yanımdakini ve yakın çevresindekileri şaşırtmıştı. Onları kendi hâllerinde bırakıp, Kurtuluş Ordusu'nun bir askerine ulaşıp: "Gitmem gerek. Buraya gelmemin nedeni, iş aramaya çıkmadan önce karnımı doyurmaktı, ayrıca bu denli uzun süreceğini de düşünmemiştim. Stepney'de bir iş bulmam olası, oraya ne kadar erken gidersem şansım artacaktır," dedim.

Adam, belki iyi biriydi, ama bulunduğum istek onu da şaşkınlaştırmıştı. "Ayine kalsan iyi bir davranışta bulunmuş olursun!" dedi.

Ben: "O zaman iş bulma olasılığımı tümden yitiririm," dedim.

Konuşmayı daha fazla uzatmadı, o bir askerdi ve beni alıp, subayına götürdü. Az önce askere söylediklerimi yineleyip, gitmek istediğimi söyledim.

"Olanağı yok!" dedi.

Bu yanıt üzerine ben: "Yani beni, isteğimin dışında mı burada tutacaksınız?" diye sordum.

“Evet,” ile yanıtladı beni.

Sinirlerim iyiden iyiye gerilmişti. Çevrede bulunanlar da konuşmalarımızla ilgilenmeye başlamışlardı, subay beni onların yanından ayırdı ve bir kez daha sorguladı, gerçekten gidip gitmeyeceğimden emin olmak istiyordu. Ben ısrarlıydım: “Evet, gitmek istiyorum. Stepney’de iş bulma olanağı yaratabilirim. Burada kaldığım her dakika, bu olasılığı azaltıyor. Ayrıca kahvaltı etmek istediğimde, bu işin bunca uzun zaman alabileceğini düşünmemiştim,” dedim.

“Peki, madem bir işin vardı, niye geldin buraya?”

“Bütün gece sokaklardaydım. Bir parça olsun güç toplamak için geldim.”

“İyi halt ettin!” derken beni aşağılamaya başlamıştı. “Başka yoksul insanların hakkına tecavüz ettin!” diye sürdürdü konuşmasını.

Bu konuya ilişkin yargıyı sizlere bırakıyorum. Bu tavırları Hristiyanlıktan mı, yoksa namuslu oluşlarından mı kaynaklanıyordu? Onlara, gayet açık bir şekilde neden orada olduğumu anlatmıştım. Oysa onun bakış açısı çok farklıydı, üstelik beni, işi olan birisi olarak niteliyordu.

Sinirlerime sahip çıkıp, taşkınlığa yol açmadan orada bulunuşumun nedenini yeniden anlattım. Bana haksızlık yapıyorlardı ve hiçbir şekilde gerilemeyecektim, bunu anlamış olsa gerekti. Beni oradan alıp, başka bir bahçeye götürdü. Ve oradaki Kurtuluş Ordusu askerine: “Burada iş sahibi birisi var ve gitmek istiyor,” dedi.

Karşımdaki asker son derece şaşırmıştı, çadıra girip, bir binbaşıyla birlikte dışarıya çıktı. Subay, binbaşıya konuşmalarımızı aktardı. Konuşması gene aşağılama içeriyordu.

Binbaşı: “Ayine katılmanın zorunlu olduğunu önceden bilmiyor muydun?” diye sordu.

Ben de: “Bilmiyordum. Üstelik sizin duyurularınızda bunun hiç sözü edilmiyordu. Bana ek bilgi veren de olmadı,” dedim.

Biraz düşündü ve gidebileceğimi söyledi.

Sokağa çıktığımda saat ikiydi. Bir an için; Kurtuluş Ordusu'nun yardımını mı aldım, yoksa kısa bir cezaevi macerası mı geçirdim, bilemedim. Günlerden pazardı ve bugün iş arama diye bir sorunum olamazdı. Üstelik bütün gece sokaklardaydım ve çok yorgundum. Bu yüzden, iş aramaya ya da iş arama pozisyonunda olan adam rolüne bir son verip otobüse atladım, geri döndüm. Tıraş oldum, yıkanıp temizlendim, sonra da beyaz çarşafa bıraktım vücudumu. Uyandığımda sabahın dokuzuydu ve aradan on beş saat geçmişti. Bu süre içinde deliksiz bir uyku çekmiştim. Henüz üzerimden uykunun sersemliği gitmemişti ki, oradaki yoksullar geldi aklıma, o dinsel töreni dinlemek zorunluluğunda olan yoksullar... Ayin son bulunca gidecek yerleri yoktu ve yeniden sokaklardaki yerlerini alacaklardı. Tüm düşünecekleri şey, önlerinde bulunan uzun gece ve ertesi sabah nerede karınlarını doyuracaklarıydı.

12.
TAÇ GİYME TÖRENİ

Bir kral taç giydi bugün. Etrafımda gelişen sevinci ve soytarılığı hem şaşkın, hem de üzgün gözlemledim. Gözlerimin önünde gerçekleşenleri Amerikan sirkleriyle ya da El Hamra revülerinin dışında kalanlarla kıyaslamam, bir karşılaştırmada bulunmamın olanağı yok. Ama hemen şunu da söylemeliyim ki, tüm yaşamımda böylesi bir şey görmedim.

Aslında, taç giyme töreni için özel olarak Amerika'dan gelmeli, Cecil Oteli'nde yer ayırtmalı ve beş İngiliz sterlini daha harcayıp, aldığım bileti cebime koyup tribünden izlemeliydim. Benim bu özel günde yaptığım hata, Doğu yakasının yoksul insanları arasında bulunmamdan kaynaklanıyordu. Buradaki insanlar, yörelerinde kalıp sarhoş olmayı tercih etmişlerdi. Sosyalistler, demokratlar ve cumhuriyetçiler tüm bu olanlarla ilgilenmeyip, kırlara yönelmişlerdi. Törene katılanlar arasında başpiskoposlar, papazlar, devlet adamları, subaylar, savaşçılar yer alıyordu.

Tören boyunca ben, Avrupa'nın en güzel alanlarından Trafalgar'dayım. İngiliz İmparatorluğu'nun merkeziydi burası. Alanda toplanmış insanları, silahlı görevliler düzene sokmak için çaba gösteriyordu. Nelson sütunlarının önünde insanlar, üç sıra olarak dizilmişlerdi. Alanın girişini Kraliyet Deniz Topçuları tutmuştu. Pall Mall, Coekspur ve III. George üçgenini husarlar, Batı bölümünü de mızraklı süvariler... Union Kulübü'nden Whitehall'a doğru uzanan yol üzerinde çelik zırhları içinde, mızrak ve miğferleriyle 15. Muhafız Alayı yer almıştı. Silahlı polisler, beslek görüntüleriyle bu güçlerin dışında kalan son görevlilerdi.

Trafalgar Alanı böylesi bir konuşlanmaya sahne olmuştu, geçit resmine katılanlar gücü simgeliyorlardı. Yaşamları boyunca asıl özellikleri, silahlandırılması ve dünyanın başka bölümlerine giderlerken, emirlere körü körüne itaat edip katliam yapmak ve kendi dışlarındaki insanların geleceğini karartmak olan on binlerce seçme adamdı bunlar.

Bunların besiye çekilmesi, giydirilmesi, silahlandırılması ve dünyanın başka bölümlerine giderlerken, emirlerine gemiler verilmesi için Londra'nın ve İngiltere'nin Doğu yakalarının amansızca çalışması, çürüyüp, ölümü göğüslemesi gerekiyordu.

Bir Çin atasözü şöyle söyler, gerçekliği vurgulamak için: "Eğer bir insan yaşamı tembelce sürecekse, onun karşılığında başka bir yaşam açlık içinde ölür." Montesquieu de şunu aktarmıştır: "Birçok insanın yarı çıplak ve aç olarak dünyada bulunmasının nedeni, yalnızca bir kişiyi iyi giydirmek, iyi beslemek içindir." Her iki söyleyiş de birbirini tamamlıyordu sanırım, ama biz Doğu yakası insanları, bunların bilincinde değildik. Ama Batı yakasında süslü, karnı doymuş insanların farkına varınca, onların böylesi bir durumu sürdürmesi için bizlerin sefalet çekmesi gerektiğini anladık.

Ben, Westminster Kilisesi'nde, halk kendisine kral seçme pozisyonundayken, Trafalgar Alanı'ndaki zırhlıların arasında çok eski bir öyküyü düşünüyordum. Hepiniz de biliyorsunuzdur bunu. İsrailliler bir araya gelerek, Samuel Peygamberin karşısına yığılırlar ve şöyle seslenirler: "Bizi de diğer devletler gibi iyi yönetecek bir kral seç."

Ve Tanrı, Samuel'e dedi ki: "Onların seslerine kulak kabarttığında, bir kralın nasıl bir yönetim uygulayacağını söyleyeceksin!"

Ve Samuel de, Tanrının kendisine söylediklerini, kendilerine kral seçmesini istedikleri kalabalığa açık açık nakletti.

"Sizi yönetecek olan kralın davranış biçimi şöyle olacaktır: Senin oğullarını evinden alıp, kendisi için kullanacaktır. Onları, kendi savaş arabaları için sürücü yapacaktır ve oğullarınız, kralın arabasının önünden gidecektir."

"Senin oğullarının başına, kral adına binbaşılar, ellibaşılar atanacaktır. Senin oğulların kral için savaş arabaları yapacak ve tamir edecektir."

"Ve kral, senin kızlarını evinden alıp kendisi için kullanacak, onları hizmetinde çalıştıracak, aşçı yapacaktır."

“Ve senin tohumlarının onda birini kendisi için elinden alacak, kendi subay ve hizmetçilerine sunacaktır.”

“Ve senin erkek, kadın hizmetçilerini alacak, eşeklerine el koyacak, kendi hizmetine sunacaktır.”

“Ve senin sürülerinin onda birini alacak ve sen dahi onun hizmetine gireceksin.”

“Ve sen bir gün gelecek, başına seçtiğin kral nedeniyle bağırmaya başlayacaksın ve işte o gün Tanrı, senin sesine kulaklarını tıkayacaktır.”

Ve geçmiş günlerde Tanrının, Samuel kanalıyla söylediklerinin tümü gerçekleşti. Ardından Saul, David ve Solomon geldi.

Artlarından Rehoboam. O da halka şöyle dedi: “Babam boyunduruğunuzu sıkıyordu, ben ondan da fazla sıkacağım. Babam, sizleri cezalandırırken kırbaç kullanıyordu, bense akrebi deneyeceğim.”

Ve işte sonuç; beş yüz soylu, İngiltere topraklarının beşte birinin sahibi. Onlar, kralın buyruğundaki subaylar, yasa düzenleyicileri, hizmetliler ve diğer gereksiz şeyler için üç yüz milyon İngiliz sterlinini bir yılda harcıyorlar. Bu paraysa, bu ülkenin ulusal gelirinin yüzde otuz ikisidir.

Kilise de; çevresini kaplayan yığınların, yani lordların, prenslerin ve diğer soyluların arasında bir şeyler takıyordu krala. Baş mabeynci mahmuzları, Canterbury Piskoposu, kını kan renginden oluşan devlet kılıcını takıyordu. Piskoposun söylemi şuydu: “Tanrı katından alınıp, onun sıradan kulları piskoposlar tarafından sana verilen kılıcı al.”

Kral kılıcı aldı, piskoposun sözlerini dinledi: “Bu kılıç kanalıyla adaleti temsil et, onu koru. Tanrının kutsal kilisesini ve dulları ve yetimleri... Yıkılmak üzere olanları onar, onarılmışları koru. Reformcu ol, gerektiği yerde ceza ver. Doğru olan şeyleri de onayla.”

Bu arada Whitehall’den alkış sesleri yükseliyor, çift sıra hâlinde dizilmiş askerler selama duruyordu. Ve ardından Orta Çağ’dan çıkıp gelmişçesine, o dönemin giysileri içindeki kral ve çevresini saranlar sirk gösterisindeymişçesine yürüyüşe başlıyorlar. Bu öncü grubu, yüzleri

boyalı erkek ve kadınlarla dolu arabalar izliyor. Arabalar, arabalar... Muhafızlar, subaylar, savaşçılar, dünyanın çeşitli yerlerinden gelmiş yorgun askerler... Çin'den gelmiş General Gaselee, Amiral Seymour, Hartum'dan General Kitchener, Hindistan'dan Lord Roberts ve diğer ünlüler... Ölümün ve yıkımın yaratıcıları...

Bunlar, tenekeden mahallelerde oturan, küçük tezgâhlarının başında olanlardan farklı ırktandırlar.

Sömürgelerden gelenler vardı. Kanadalı, Avusturyalı, Yeni Zelandalı askerler; Borneo'dan, Nijer'den, Uganda'dan, Seylan'dan, Kıbrıs'tan, Hong Kong'dan, Jamaika'dan, Malta'dan, Singapur'dan, Trinidad'dan... Kılıçlarını çekmiş Hint kahramanı sakallı savaşçı Sihler, Rajputlar, Birmanyalılar...

Sokakta göz kamaştırıcı bir hareket var. Alkışlar, askeri bandonun sesiyle bütünleşiyor. "Kralımız yaşasın!" "Tanrı kralı korusun!" çığlıkları yükseliyor. Bir ara ayaklarım yerden kesiliyor ve ben de bağıranlara katılıyorum! "Tanrı kralı korusun!" Çevremdeki yoksullar, önümüzden geçen kral arabasını gösteriyorlar ve onlar da benim gibi bağırıyorlar.

Kendimi yokluyorum. Tüm bu gördüklerim düş mü gerçek mi, bilmek istiyorum. Böylesi bir sirk gösterisi; maskaralığın, rezaletin, çılgınlığın belirtisi. Bütün bu olanların akıllı insanlar tarafından düzenlendiğine inanmak istemiyorum.

Prenslerin, prenseslerin, düklerin, düşeslerin geçişini askerler tekrarlıyor ve artlarından da sıradan insanlar dolduruyor sokakları ve ben de katılıyorum onlara. Yan sokaklara çıkıyorum. Meyhaneleri; kadınlı, erkekli, çocuklu sarhoş bir kalabalık dolduruyor.

"Taç giyme gününde,

Mutluyuz.

Mutluluğumuzdan,

Bağırıyoruz, içiyoruz.

Viski, şarap ve bira.

Hepimiz mutluyuz bu taç giyme gününde..."

Yağmur tüm hızıyla yağıyor, ama geçit resmi sürüyordu. Siyah Afrikalılar, sarı Asyalılar, fesliler, sarıklılar yürüyorlar, topçular onları izliyorlardı. Ayakları çıplaktı çoğunun ve çıplak ayak sesleri sarmıştı ortalığı. Bu yabancılar İngiliz kardeşlerince selamlanıyordu.

Yaşlı birisine: "Tören konusunda ne gibi düşüncelerin var?" diye bir soru sordum. Green Park'taki sıralardan birine oturmuştuk bu konuşmayı yaparken.

"Ne gibi düşüncelerim mi? Ulan, dedim kendi kendime... Bu törenden daha güzel bir fırsat olamaz uyumak için. Bütün polisler buralardan çekilmişti, biz de buraya geldik. Ama bu sefer de açlık engel oldu uyumama. Yaşam boyu hep uyuyacak bir yer düşleyip durdum. Giderek kendimi bir terörist sayarak Lord Chamberlain'in beynini dağıtmak istedim."

Chamberlain'in beynini neden dağıtmak istediğini çözemedim. Bunu kendisi de bilemiyordu.

Gece çökmeye başlamıştı. Her köşede renk renk ışıklar yanmaya başlamıştı, insanın gözünü alıyordu. E.R. harflerinden çeşitli renkte ışıklar yansıyordu. Caddeler yüz binlerce insanı kucaklamıştı, kavga çıkarmak yasaklandığından, aşırı sarhoş olanlara pek rastlanmıyordu.

Yorgun işçiler de bu ortamı fırsat bilmiş, dans ediyordu. Kadınlı erkekli, genç ve yaşlılar, "Belki deliyim, ama sana âşığım," şarkısını söylüyorlardı. Söylenen diğer şarkılar arasında "Bebek Gray" ve "Hanımefendi ve Arı" şarkıları da vardı. "Hanımefendi ve Arı" şarkısının bitişi şöyleydi:

"Sen bir hanımefendisin, bense bir arı;

Dudaklarındaki balı emmeyi arzulardım."

Thames kıyısında dizilmiş sıralardan birine oturmuş, ışıkların düştüğü nehrin sularına bakıyordum. Gece yarısı olmak üzereydi. Önümden varlıklı insanlar ve orta gelirliler geçiyordu. Oturduğum sırada komşum olarak partallar içinde bir kadın ve erkek vardı, uyukluyorlardı.

Kadın, ellerini göğsünün altında birbirine birleştirmiş, kendini dengeli bir konuma getirmişti. Arada bir, gençlerden biri arkasından büyük sessizlik içinde yanaşıp, çığlık atıyordu. Her iki insan da uykularından sıçrayarak uyanıyorlar ve önümüzden geçen kalabalıksa gördükleri şaşkınlığa bakıp eğleniyordu.

İnsanların acımasızlığı beni bayağı etkiliyordu. Tüm amacı uyumak olan bu insanlar, yalnızca eğlenmek isteği taşıyanlar tarafından horlanıp, tedirgin ediliyorlardı. Orada bulunduğum süre içinde, önümden binlerce insan geçti ve biri dahi elini cebine atıp: "Kralın bu taç giyme gününde, al şu parayı, git kendine uyuyacak bir yer bul," demedi.

Eğer bu yapılanları bir sözcükle tanımlayacak olursak herhalde bu "gaddarlık" olur. Amerika'da ise "vahşet" olarak isimlendirirdik. Bu mutlu görünümlü yığınlar, kızdırmaya başlamıştı beni. İngiltere'deki istatistikleri düşündüm. Londra'da yaşayan her dört insandan birinin, yani yüzde yirmi beşin, başkalarının yardımlarıyla ayakta durabilecek durumda olmasıydı. Bu yüzde yirmi beşlik kalabalık ya yoksullar evinde ya akıl hastanesinde ya da bunların benzeri yerlerde ömürlerini tüketiyorlardı.

Adamla konuştum. Tersanede çalışmış eski bir işçiydi. Yaşlıydı ve ancak çok işçiye gereksinim duyulduğu zamanlar bir iş bulabiliyordu. Bir haftadır gecelerini burada geçiriyordu, bir haftaya kadarsa işlerin düzeleceğini ve birkaç günlük bir iş bulabileceğini düşünüyordu. 1878 yılında görevli olarak gittiği Hindistan'da beş yıl geçirmişti, Londra'da ise ömrünün diğer bölümünü.

Kız: "Yirmi sekiz yaşındayım," diyordu. Birlikte hepimiz bir kahvehaneye gittik. Işıl ışıl binaları görünce adam: "Kim bilir bunları aydınlatabilmek için ne denli çok çalışmışlardır," dedi. Bütün yaşamı çalışma düşüncesiyle geçtiği için, her şeyi bu pencereden görüyordu. "Taç giyme töreninin de iyi yanları var, bazı insanlar bu nedenle iş bulmuştur," dedi!

"Peki, ama senin karnın hâlâ aç!" dedim.

“Ben iş bulmayı beceremedim. Peki sen ne iş yaparsın? Denizcisin değil mi? İtalyan’sın!”

“Hayır, İtalyan değil, Amerikalıyım,” dedim.

Dışarıda ise hep aynı şarkılar tekrarlanıp duruyordu:

“Taç giyme gününde mutluluk doluyduk... Taç giyme gününde...”

Masada oturan kız: “İnsan böyle bir yaşam sürmek zorunda kalınca nasıl pislik içinde kalıyor,” dedi. Uykusunu dağıtmak için gözlerini ovuşturdu: “Bugün çok güzel şeylere şahit oldum. Çok eğlendim, ama yalnızlığım içinde boğuldum. Bembeyaz elbiseler içindeki kadınlar da öylesine şıktılar ki!”

Sorum karşılığında: “İrlandalıyım,” karşılığını verdi. “Adım Eyethorne.”

“Ne?”

“Eyethorne.”

“Harfler misin?”

“H-a-y-t-h-o-r-n-e. Eyethorne.”

“İrlandalı. Cockney’sin demek?”

“Evet, Londra’da doğdum ama.”

Babasını bir kaza sonucu yitirene değin, mutlu bir yaşamı olmuş. Kardeşlerinden biri asker, diğeri ise kazandığı yirmi şilinle sekiz çocuğuna bakmak zorundaymış. Londra’dan bir kez uzaklaşmış. Essex’te çalışmaya gitmiş. “Londra’ya döndüğümde, güneşten o denli yanmıştım ki, tanımanız olası değildi,” dedi. En son çalıştığı işten haftada beş şilin alıyormuş, sabah yediden akşamın on birine kadar, burası bir kahvehaneymiş. Yemeği de oradan yiyormuş. Hastalanmış, işi bırakmak zorunda kalmış ve sonrası da işsizlik. Bir daha iş bulamamış.

İkisi de önlerine konan tabaklardaki yemeği büyük bir hızla yiyorlardı. Ama bu hızları üçüncü servisten sonra ağırlaştı. Genç kadın bir ara uzanıp üzerimdeki giysileri incelemeye başladı. “Amerikalılar her

zaman için çok iyi giyinirler," dedi. Üzerimdeki elbiseler, onlarınkinden çok güzeldi, bu incelemeyle ben de bunu ayırt etmiştim.

"Gittikçe yaşlanıyorsun, daha sonra ne yapacaksın?" diye bir soru yönelttim adama.

"Yoksullar evine gideceğim," diye yanıtladı.

Kadın:

"Tanrı beni oralardan korusun. Benim ölüm yerim, sokaklar olacak. Kurtuluşum yok." Bu konuşmadan sonra sessizce ağlamaya başladı.

"Bütün gece sokakları dolaştıktan sonra, sabahları yemek sorunu için ne gibi girişimlerin oluyor?"

"Eğer akıllıca davranıp, ertesi sabah için bir metelik saklamadıysam, dilenmeye başlıyorum."

"Bu yolla karnını doyuramazsın ki!"

İkisi birden gülümsemeye başladılar. Adam: "Ağır ağır çayını yudumlarsın. İşini biraz uzatırsın, çevrende kahvaltı edenlerden biri mutlaka tabağında bir şeyler bırakır. Bunun için gözlerini dikkatlice açman yeterlidir," dedi.

Kız söze girdi: "Bazıları tabağında öyle çok yiyecek bırakıyor ki, şaşırırsın. Önemli olan, çay içmek için meteliği bulmaktır," dedi.

Kahvehaneden çıkarken kadın, komşu masadaki artıkları toparladı. "Ziyan olması iyi bir şey değil," dedi. Erkek de onu onayladı ve kalan birkaç dilim ekmeği cebine indirdi.

Sabahın ilk saatlerinde nehrin kıyısında dolaşmaya başladım. Evsizler büyük bir mutluluk içindeydi. Polisler tören için görevlendirilmişti ve onlara karışan kimse kalmamıştı. Kadınlı erkekli kalabalıklar uyuyordu. Aralarında çocuklar da vardı. Sıraların üzerine oturmuş bir aile dikkatimi çekti. Erkeğin kucağında bir çocuk vardı. Kadınsa, erkeğin omzuna başını dayamış uyuyordu. Erkek, gözlerini suya dikmiş, hiç yapmaması gereken bir şeyi yapıyordu; düşünüyordu. Burada yapılmaması gereken bir şey vardı, evsiz, evli bir erkeğin düşünmesi hiç de doğru bir davranış değildi. Londralıların yabancısı

olmadıkları bir olay vardı. Olaydan daha doğru bir ifadeyle; gerçek... Bu durumdaki erkeklerin, çocuklarını ve karılarını öldürdükleri gerçeği!..

İnsan, sabahın erken saatlerinde Thames kıyılarını dolaşırken, acı çekenleri gördükçe şu şiiri anımsamadan duramaz:

"Sınırlar yok ediliyor,

Sürüler çalınıp otlatılıyor,

Öksüzlerin eşeğini götürüyorlar,

Dul kadının öküzüne el koyuyorlar,

Yoksullar yoldan çıkıyor,

Ülkenin fakirleri tümden gizlenmiş,

Çöldeki yaban eşekleri örneği,

İşe başlıyorlar, erken erken yiyecek arayarak,

Çocukları için ovalar onların ekmek kaynağı,

Hasatlarını tarlada kaldırırlar,

Ve kötü adamın bağından kalanları toplarlar,

Gece çıplaktırlar, giysisiz,

Ve soğukta örtünemezler,

Dağların kovuğunda ısınırlar,

Ve sığınacak yerleri olmadığından, yamaçlara çıkarlar,

Öksüzleri memelerinden koparırlar,

Ve düşkün olandan rehin alırlar,

Onlar çıplak gezer, elbisesiz,

Ve demetler taşırlar açken."

Yirmi yedi yüzyıl geçti aradan ve tüm bu gelişmeler Hristiyan uygarlığının tam göbeğinde, VII. Edward'ın İngiltere'sinde inkâr edilemez gerçek olarak çarpıyor yüzlere.

13.
BİR DOK İŞÇİSİ: DAN CULLEN

Dün, Leman Sokağı'na yakın bir odadaydım. Eğer gelecekte böylesi kötü bir yerde yaşayacağımı bilseydim, buna zorunlu olduğumu bilseydim, hiç düşünmeksizin kendimi Thames Nehri'ne atar, yaşamıma son verirdim.

Burası bir oda değildi. Ahıra nasıl villa diyemezsek, buraya da aynı mantıkla oda dememiz olası değildi. İkiye, iki otuz metre boyutlarında bir mezbelelikti burası. Bilindiği gibi İngiliz ordusunda, bir askere düşen havanın boyutları hesap edilir ve barakalar bu ölçülere uygun inşa edilir. Burada bulunan hava, bir askere bile yetmeyecek denli azdı ve ben bu örneği yalnızca havanın yetersizliği konusunda verdim. Üstü yırtık pırtık örtülerle kaplı bir divan, odanın yarısını kaplıyordu. Bacakları eğrilmiş bir de masa vardı. Bu eşyalara birkaç kutu da eklenecek olursa, içeride dönecek yer kalmıyordu. Buradaki eşyaların tümü ya beş dolar ederdi ya da etmez. Döşemenin üstünde bir şey yoktu, çıplaktı, duvarlarsa kan lekeleriyle kaplıydı. Her kan lekesi, öldürülen bir böcekten arta kalmıştı ve insan bu böceklerle mücadelede başarılı olamazdı.

Burada yaşamını sürdüren Dan Cullen, şu anda hastanede ölüme teslim olmak üzere olan bir dok işçisiydi. Odanın duvarları, bu adamın buradaki yaşamı konusunda insanlara yeteri bilgiyi veriyordu. Garibaldi, Engels, Dan Burns'ün yanı sıra, başka işçi liderlerinin de resimleri asılıydı duvarda. Walter Besant'ın romanları masanın üzerinde duruyordu. Shakespeare'i incelediğini, tarih, sosyoloji ve ekonomi okuduğunu söylediler. Dan Cullen, kendi kendini yetiştiren biriydi.

Masanın üzerindeki kâğıt yığınlarının arasında bir not kendini gösteriyordu: "Bay Cullen, lütfen benden aldığınız tirbuşonla, çanağı, geri iade ediniz." Bunları hastalığının başında komşusundan ödünç almıştı ve şimdi öleceğinden duyulan kaygı yüzünden bunlar geri isteniyordu. O yoksul insanlar için, bu eşyalar gerçekten çok değerli parçalardı.

Dan Cullen'ın öyküsü pek uzun değildi, fakat çok önemli şeyler vardı içinde. Küçük bir şehirde, yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, yaşamının tamamını bedeniyle çalışarak kazanmıştı. Kitap okuduğu, bu kitaplardaki heyecanı duyduğu ve taşıdığı, ayrıca bir avukat gibi mektuplar yazdığı için, arkadaşları tarafından, kendileri için çalışması istenmişti. Meyve hamallarının önderliğini, dok işçilerinin Londra Ticaret Konseyi'nde temsilciliğini yapmıştı. Ayrıca, işçi gazetelerine güçlü yazılar da gönderip, yayınlatmıştı.

Kimseye dalkavukça davranmamış, kendine kılavuz bellediği isimlerin gösterdiği yolda yaşamını sürdürmüştü. Dövüşmüş, düşüncelerini korkmaksızın açıkça başkalarına aktarmıştı. Büyük dok işçilerinin grevinde öncülük yapmış, bundan dolayı suçlu bulunmuş, damgalı biri olarak yaşamıştı. On yıldan fazla bir zaman peşi bırakılmamış, bu önderliğin hesabı sorulmuştu kendisinden.

Doklarda hep geçici işçiler çalışır. İşi belirleyen, yüklenecek malın miktarıdır. Dan Cullen göze batan, damgalı biridir artık. Fakat kimse onu geri çevirmeye cesaret edemiyordu. Çünkü böyle bir olay, karışıklıkların çıkmasına neden olabilirdi, ama ustabaşı onu haftada yalnızca iki gün çalıştırıyordu. İşçiler kendi aralarında bu davranışa, uslandırma diyorlardı. Aslında bu tavır, insanı açlığa mahkûm etmektir ve on yıllık zaman diliminde ölüm aşama aşama yaklaşır.

Sonunda yatağa mahkûm oldu, kimse de yardım etmediğinden, giderek arttı yoksulluğu. Yalnız biriydi, akrabaları yoktu. Umutsuzluğa da kapılmıştı. Odadaki böcekleri öldürüp, duvardaki resimleri seyrederek zamanı geçiriyordu. Çevresindeki insanlar kimseyle dostluk kurmayan takımındandılar ve onu aramıyorlardı. Sonunda Doğu yakasından, kunduracıyla oğlu geldiler ziyaretine. Odasını temizlediler. Getirdikleri temiz çarşafları yaydılar yatağına. Kendisine gönüllü bir hemşire bile buldular.

Hemşire ona bakmaya başladı, yüzünü yıkadı, çarşaflarını değiştirdi, konuştu. Dan Cullen'la konuşmak gerçekten ilginçti, ama hemşire adını söyleyince, her şey bir anda bitti. Kadının adı Blank'ti. Yani George Blank'in kız kardeşiydi. Bay Blank, Cardiff doklarının hukuk müşaviriydi,

dok işçilerinin sendikasını etkisizleştirip, yıkıp yok etmek için her çabayı göstermiş, bu yüzden de soyluluk unvanıyla ödüllendirilmişti. Dan Cullen işte bu nedenden, hasta yatağında oturmuş, kadının ailesine küfürler savurmuş ve kaçmasına yol açmıştı. Hemşire geri dönmedi, adamın davranışları şaşırtmıştı onu.

Ayakları su toplamaya başladı. Şişmişti. Yatağın kenarına oturmaya başladı. Suyu atmak için bütün gün böyle oturması gerekiyordu ve yerde yalnızca ince bir battaniye vardı. İyiliksever bir rahip, dört meteliklik bir terlik getirdi ona ve ruhunun kurtulması için de dua edeceğini söyledi. Dan Cullen'sa ruhunun bu işlere karıştırılmaması gerektiğini, onun kendi hâline bırakılmasını isteyenlerdendi. Böyle bir kişiden terlik bağışı almasının, ona katlanması anlamına geldiğini düşünenlerdendi. Rahipten pencereyi açmasını istedi. Terlikleri oradan savurup atacaktı. Rahip de bir daha gelmedi ve hemşire gibi, o da bu duruma şaşıranların safına geçmişti.

Kunduracıysa onu hiç yalnız bırakmadı. Meyve toplayıcılarının yanına gitti ve kendileri için otuz yıl boyunca çalışan birine yardımcı olmaları için istekte bulundu. Dostunun durumunu onlara anlattı. Yaşlıydı, kendisine bakacak kimsesi yoktu. Oradaki görevli defterlere bile bakmaksızın, Dan Cullen'ı hemen tanımıştı. Çalışma ilkeleri arasında geçici işçilere yardım etmenin yer almadığını söyledi. Bir mektup bile yazmayı düşünmemişlerdi hastaneye yatmasını sağlamak için. Hampstead'de doktorlara muayene olup, yatmak için sıraya girse bile, en az üç ay beklemesi gerekirdi. Bütün bu olanlardan sonra kunduracı dostuna, durumunun umutsuz bir vaka olduğunu ve herkesin kendisini öteki tarafa yollamak için el birliği ettiğini anlattı. On yıl boyunca yaptıklarının cezasını çektirmeleri gerekiyordu, böyle bir işçiye başka ne yapılabilirdi ki? Ona böbrek hastalığına yakalandığını söylediler ve terlemesi için önerilerde bulundular. Doktorların söylediği şeyler yalandı. Yani böbreklerde bir sorun yoktu, onların yapmaya çalıştıkları, ölümün çabuklaştırılmasıydı.

Sonunda ayaklarını havaya doğru kaldırdılar. Ayakları havaya kalkınca, su bütün vücuda yayıldı. Buysa ölümün daha çabuk hâle

gelmesinden başka bir şeye yaramıyordu. Hastaneden çıkarılmak istendi. Daha merdivenlerden inerken öleceği düşünülürken, dostu kunduracı, onu başka bir hastaneye büyük uğraşlarla yatırdı. Yeni hastanesi, Temperance Hastanesi'ydi.

Zavallı Dan Cullen... Karanlıkların ortasında gündüz çalışıp, geceleri okuyarak, aydınlığı yakalamaya çalışan adam... Davası için savaşım veren, özgürlük için yaşamı boyu düşler içinde yüzen adam. Şimdi, haksızlığı yenmeden, bir yoksul yatağında kaygılar içinde ölüyordu. Bilinçli olmasına karşın, yenilgi içinde ölmek gerçekten korkunç bir dramdır.

14.
ŞERBETÇİ OTU YOLCULUĞU

Toprakla insan birlikteliğini göz ardı edenler, hasat dönemi yaklaştığında, şehirdeki işsizler sürüsüne yeniden gereksinim duyarlar. Topraktaki ürünler baş verip, kendini gösterince, ürünlerin toplanmasından sonra sürülüp atılan kaldırım insanları, yeniden değer kazanmaya başlar ve bu topraklara yeniden geri çağrılırlar. Tahmini rakamla; şerbetçi otu yolma işinde çalışacak olan insan sayısı seksen bin kadardır. İnsanlarsa böyle bir çağrı karşısında bu topraklara giderler. Bu gidişte, serüven duygusu rol oynadığı gibi, açlığın da payı büyüktür. Teneke evlerden, genelevlerden, gettolardan çıkıp giderler, ama gene de bu yerlerin pis görünümünde pek bir azalma olmaz. Bu yığınlar, taşrayı doldurduğunda, oranın insanları onları dışlarlar, istemezler; gelenlerse kalacak yer sorunundan şoselerde, ana yollarda toplaşıp, dolaşırlar. Bu görünümleriyle yer altından yer üstüne çıkmış garip yaratıklarla benzerlik arz ederler. Ağaçlar bile onların bu durumları için gözyaşı döker. Çünkü onlar, güzel doğanın içinde bir çirkeften ayırtsızdırlar.

Buraya kadar çizdiklerimi abarttığımı mı sandınız? Bu durum izafidir, kişiye göre değişir. Yaşama yalnızca kâr, zarar, hisse senedi gözüyle bakanlar için abartma olarak nitelenebilir. Fakat yaşamı bir hak olarak görenler, yani kadın, erkek, çocuk; tüm insanların yaşama hakkı olarak görenler içinse, hiç de abartma değildir, en azından ben öyle sanıyorum.

Bu ucu bucağı belirsiz yoksulluğun Batı yakasında oturup, oranın lordları ve prensleriyle tiyatrolarda boy gösteren, onlarla yemek yiyen ve kral tarafından soyluluk unvanlarıyla ödüllendirilen milyonerler için bir önemi yoktur. Eskiden soyluluk unvanları, bir savaşa katılıp yararlılık gösterenlere, dövüşenlere verilirdi. Gücü kuvveti yerinde birini kılıçla ikiye bölmek, kuşaklar boyu politika ve sanayinin oluşturduğu ağdan

faydalanarak, o insanları hayvanlardan bile aşağı düzeyde yaratıklara dönüştürmekten çok daha iyidir.

Biz gene konumuz olan şerbetçi otuna geri dönelim. İngiltere'nin tarıma ilişkin etkinliklerinde görülen bir gerçek vardır. Sanayinin gelişimiyle eşgüdümsel olarak, toprak ürünlerinde bir azalma olmuştur. Bu azalış, şerbetçi otunu da etkileyip, onun yetişmesinde de söz konusudur. 1835'lerde bu ürün 350 bin dönüme ekilirken, bugün 250 bin dönüme gerilemiştir.

Bu dönümsel azalışa ek olarak, ayrıca bu yıl meydana gelen fırtınalar ve yağışlar, ürünün bol olmasını engellemiş, sonuç olarak da cezayı, ürünü yetiştirenlerle, toplayanlar çekecektir. Ürün sahibinin geliri düşecek, toplayıcıların iyi zamanlarda bile doymayan mideleri, bu kez daha da azıyla yetinecektir. Gazeteler haftalardan beri bu olgunun alt yapısını oluşturuyor:

"Aylak insan bol, şerbetçi otu az!"

"Şerbetçi otu yetiştiricileri kötü haberler veriyorlar. İki gündür havaların iyi gitmesi, yüzlerle ifade edilebilen toplayıcıların yollara dökülmesine neden olmuştur. Bu insanlar akın akın gelmekte ve tarlaların hasada hazır olmasını burada beklemektedirler. Dover'daki yoksul evlerinde bu kararlı insanların sayısı geçen yıla oranla üç kat artmış durumdadır. Hasadın gecikmesi, diğer kentlerden gelenlerin sayısını da artırmıştır."

Sıra toplamaya gelince de, fırtına, şiddetli rüzgârlar, sık sık yağan yağmur, ekicilerin ve toplayıcıların durumunu daha da kötü bir mecraya sokmuştur. Şiddetle esen rüzgâr, şerbetçi otunu kökünden sökmüş, yağmur ve doludan kaçan toplayıcılar, sığındıkları barakaları suyun basmasıyla, boğulma tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Fırtına sonrası toplayıcı kalabalıkları, her zamanki durumlarından daha sefil olmuş bir vaziyette, umutları yok olmuş, bitkin durumda Londra yoluna dökülmüştür.

Geriye kalan çalışanlar, yedi kilo ürün için bir şilin ücret karşılığı işe başlamışlar, yapılan bu ödemeyse ürünün bol olduğu zamanlardakinin

aynıdır. Fakat içinde bulundukları kötü zamanın etkisiyle ekiciler, daha fazla zarar etmemek için bu ücreti karşılamak zorundadır.

Fırtınanın ardından Teston ve Farleigh bölgelerini gezdim, toplayıcıların şikâyetlerini dinledim. Tarlalar, çürük şerbetçi otlarıyla dolmuştu. Yağan dolu, Barham Court limonluklarında çok büyük kayıplara yol açmış, camların kırılması, bir sürü meyvenin donmasına ve mahvolmasına neden olmuştu.

Ürün sahiplerinin zararı büyüktü. Ama hiçbirinin de, bu yıkımlardan ötürü sofrasında bir azalma olmamıştır. Durumun böyle olmasına karşın, gazeteler bunların yıkımlarına ilişkin makalelerle dolup taşmaktadır. “Bay Herbert’ün girdiği zarar sekiz bin sterlin... Bay C’nin on bin...” gibi. Fakat toplayıcılar hiç söz konusu bile edilmemektedir. Bence Bay Williams’ın karısı ve çocuklarıyla birlikte uğradığı kayıp, Bay C’nin kaybından kat kat fazladır. Bay o gibi zarara giren beş altı kişi olmasına karşın, Bay Williams gibi ekmeğini yitirmiş binlerce insan vardır.

William Buggles ve ona benzerlerin durumunu yakından gözleyebilmek için, denizci giysilerimi üzerime giyip iş bulmaya çıktım. Bert adlı Doğu Londralı ayakkabı tamircisi genç biri vardı yanımda. Onun amacı küçük bir serüven yaşamaktı ve önerim doğrultusunda kötü giyinmişti. Maidstone yoluna çıktığımızda, ayakkabı tamircisinin korktuğunu gördüm. Onun savına göre, üzerindeki giysiler çok kötüydü. Bert hiç de haksız sayılmazdı. Karnımızı doyurmak için yolumuz üstünde olan bir lokantaya girdiğimizde, oranın sahibi, elimizdeki parayı görmesine karşın kuşkuyla karşıladı bizi. Fakat Maidstone’a ulaştıktan sonra ise, arkadaşımın üzerindekilerin oradaki toplayıcılarınkinden çok lüks olduğunu gördük.

Toplayıcıların yanından geçerken; bir kadının, arkadaşına: “Sular çekilmiş!” diye seslendiğini duyduk.

Bert’se: “Senden söz ediyor!” dedi. Benden söz ettiğini anlamıştım. Kadın, giysilerimden bu sonuca varmıştı ve haklıydı. Sular çekilince gemiler karaya oturur ve sefere çıkamazlar.

Bert, ürün sahibine: “Bize verecek bir işiniz var mı?” diye sorunca, onun yanıtı: “Hayır!” biçiminde ağzından çıkmıştı. Bert, işin peşini bırakacaklardan değildi, hep birlikte tüm tarlayı adımladık. Adam bizim ısrarlı, kararlı tutumumuzdan mı, yoksa anlattığımız öykümüzden mi etkilenmişti bilemem, ama yumuşamış ve bize bir sandık bulmuştu. Bizden önceki iki işçi, verilen ücreti az bularak işi bırakmıştı.

İşe başlangıcımız öğle saatleriydi ve cumartesiydi. Paydos saatinin erken olacağını bildiğimizden, işe sıkı biçimde asıldık. Tüm isteğimiz, tuz almaya yetecek kadar kazanıp kazanamayacağımızı öğrenmekti. İş basitti, ağır değildi, hem erkekler, hem kadınlar yapabilirdi. Kutu üzerinde oturarak, bir saat geçmeden usta birer toplayıcı olmuştuk. Parmaklarımız yaprakları ayırıp, çiçekleri koparmaya alıştığından, tüm öğreneceklerimizi öğrenmiştik.

Çok büyük bir hız yaptığımız hâlde, onların sandıkları bizimkinden önce doluyordu. Nedeni ise, kadınlara yardım eden çocuklardı, en az bizim kadar işe hâkimdiler. Kadının biri: “Fazla titiz iş görmek, kurallara ters düşer!” diyerek bizi uyardı. Bizse onun önerisini hemen benimsedik.

Güneş batışa geçtiğinde, ikimizin de düşüncesi aynı paraleldeydi, erkekler bu işten para kazanamazdı. Kadınlar, erkekler kadar hızlıydı ve biraz önce değindiğim gibi, çocuklar da annelerini aratmıyorlardı.

Bert’e: “Aç kurt gibi acıktım!” dedim. Sabahtan bu yana gırtlağımızdan bir lokma geçmemişti.

Arkadaşım: “Ben de çok acıktım. Şu otları bile büyük bir iştahla yiyebilirim,” dedi.

Bir yandan çalışmamızı sürdürüyor, bir yandan da kadınlarla konuşuyorduk. Bu yaptığımız konuşmalarla genç bir sırık sökücüsünün de sevgisini kazandık. Arada bir, topladığı meyvelerden bir bölümünü bizim sandığa atıyordu. Kendisine bu çalışmanın karşılığı ne kadar kazandığını sorduğumuzda, yedi kiloyu bir şilin karşılığı topladığını söyledi. Fakat şilini tam olarak alabilmesi için on iki kilo toplaması gerekiyormuş. Patron, işçiyi işe bağlamak, yarı yolda kalmamak için

beşer kilonun parasını hasat sonu ödüyordu. Bu yöntem, hasat iyi olsun, kötü olsun toplayıcıları daha fazla çalıştırmanın bir yolu olarak uygulanıyordu.

Güneşin altında oturup, şerbetçi otunun güzel kokusunu ciğerlerime çekiyor, çiçek tozlarını gözlem altına alıyor, işçilerin geldikleri kenar mahalleleri düşünüyordum. Hemen hepsi toprağa aç aç saldırıyordu. Açık havada çalışıp, toprağın kokusunu ciğerlerine çekmek, mutluluk içinde bırakıyordu onları. Hepsinin kökenlerinde, buralardan sökülüp atılmış atalarının sevgisi vardı. Bu sevgi, toprakla iç içe geçmişti.

Bert: "Artık bu kadarı yeterli," diye fısıldadı bir ara.

Saat beşe gelmişti, sırıkçılar işi bırakmıştı, her şeyi biz temizliyorduk. Topladıklarımızın hesabının yapılması için bir saat bekledik. Yanımızda çalışan kadınla altı çocuğun topladıkları, bizimkilere eşitti. Üç buçuk saat çalışmamızın karşılığı, sekiz peni ve yarım metelik tutuyordu. Kişi başı dört peni. Kurallara göre ikimiz toplam beş peni alacaktık. Çünkü, alacağımızın bir kısmı, sonradan ödenmek üzere işverende kalıyordu. Bozukluğu yoktu patronun ve bize altı peni verdi. Salladığımız palavralara kanmayacak biriydi ve verdiği fazlalık nedeniyle bir ara azarladı bizi.

Yoksul ve parasızdık diyelim ve şimdi bu koşullara uygun olarak durumumuza bir açıklık getirelim. Akşam yaklaşmak üzereydi, henüz öğle yemeği dahi yememiştik, dolayısıyla çok açtık. İkimizin birlikte kazanabildiğimiz para, altı peniydi ve yalnızca ben, bu paranın üç katı kadarıyla ancak karnımı doyurabilirdim. Bert'ünse benden aşağı kalır bir yanı yoktu. Bir çalı dibinde uyuyacak ve edinebildiğimiz çok az kaloriyi hemen yitirecektik. Bir de bu çalışmanın ertesi günü vardı. Ve ertesi gün pazardı, çalışamayacaktık. Çiftçilerden ya da köylülerden dilenerek günü kurtarmaya çalışsak, en az on dört gün hapsi boylayacaktık. Umutsuzluk içinde birbirimize bakıştık. Yapacak bir şeyimiz yoktu, Tanrıya şükrederek ve Londra'dan getirdiğimiz paraları çalkalaya çalkalaya Maidstone yoluna çıktık.

15.
DENİZİN KADINI

Şehrin ortalık yerinde bir deniz kadınına rastlamak belki de akla yatkın bulunmaz, ama ben onu, Maidstone'un yoksulluk içinde yüzen mahallelerinin bir arka sokağında buldum. Kapının üzerine asılı duyuruda boş yer olmadığı yazılıydı gerçi, ama direnç gösterdiğimden, ön odada yatmama izin verdi. Yerin altı denebilecek mutfaklarında onunla ve yaşlı kocası Thomas Mugridge ile konuştum.

Onlarla yaptığım konuşma ile, yaşamımızı sürdüğümüz makine uygarlığının tüm ilişkileri, karmaşıklığı görünmez oldu. Bu İngiliz milletinin derisi altına girmiş, onun ruhuna dek ulaşmış gibiydim. Thomas Mugridge ve karısı, kendilerine münhasır kimselerdi.

Bay Mugridge yetmiş yaş civarında, kısa boylu biriydi. Görünümü nedeniyle orduya katılmayıp, ülkesinde kalmıştı. Bütün yaşamını çalışarak tüketti. Tüm yaşamı çalışma üstüne kurulmuştu, başka bir şey bilmiyordu ve anıları da bu doğrultudaydı. Adam gündüz işçisiydi. Karısıysa yetmiş üç yaşındaydı ve yedi yaşından bu yana çalışıyordu. Yemek pişirmek, çamaşır yıkamak, evini temizlemek, yaptığı işlerdendi. Bunca yıllık çalışmanın karşılığı bir şey edinememişti, gelecekten ise bir beklentisi yoktu.

İstekleri sınırlıydı, basit bir yaşam kurmuşlardı kendilerine. Akşam olduğunda yer altında yudumlanacak bir bira, haftalık bir dergi ve konuşmak. Duvarda asılı resimdeki kadın, ince yüzlü biriydi ve resmin altında, gelecekteki kraliçemiz yazıyordu. Bir başka yaşlıca resmin altındaysa, kraliçemizin jübilesi yazısı okunuyordu.

Onlara, artık dinlenmeleri gerektiğini salıkladığımda kadın: "İnsanın kendi kazandığını yemesi tatlıdır," dedi. Kocası: "Yardıma gereksinim duymuyoruz," diye karısının sözünü tamamladı. "Anneyle birlikte, öteki tarafa göç edinceye değin çalışacağız," diye sürdürdü ve kadın da onun bu tümcesini başıyla onayladı.

On beş çocukları dünyaya gelmişti, ama şimdi hiçbiri yanlarında değildi, hepsi uzaklardaydı. Bazılarıysa ölmüştü. Yirmi yedi yaşında olan kızları Londra'da oturuyordu. Evlilik gerçekleşince, herkes kendi başının derdine düşüyordu. Çocukların diğerleri nerede mi? Lizzie; Avustralya'da, Mary; Buenos Aires'te, Poll; New York'ta, Joe ise Hindistan'da ölmüştü. Bana uzattıkları resimdeki asker, iri yarı bir delikanlıydı. "Bu resimdeki oğlunuzun adı ne?" diye sorduğumda ikisi de güldü.

Resimdeki asker, torunlarıydı. Hindistan'dan henüz yeni dönmüştü ve kraliçenin koruma alayındaydı, boru çalıyordu. Kızlar, oğullar, torunlardan söz ederken, uzayıp gitti konuşma. Büyükleri ülkelerinde kalırken, onlar dünyanın çeşitli yerlerine dağılmışlardı.

"Kuzey kapısının bulunduğu yerde bir kadın var, zengindir;

Kürek çeken oğullar yetiştirmektir görevi,

Kimisi derinlere dalar boğulur,

Çığlıkları kulaklarıma değin uzanır,

Ve yılmaz, yeniden oğullar gönderir denize."

Denizin kadınının görevi son bulmuştur artık. Var olanlar azalsa bile, gezegen tüm hızıyla doluyor. Soyu artık oğullar tarafından sürdürülecektir. İngiltere, bunca yıl süren serüveninde iyi olanlarını hep uzaklara yollamış, kalanları ise kendi kucağında yok etmiştir. O yaşlı kadıncağızın bundan sonra yapacağı iş, duvardaki resimleri seyretmektir. Tüccar gemilerinin yeri yoktur artık, Trafalgar'da, Nil'de çarpışan denizcilerin de. Güney Afrika kolonilerinde subaylar, yerlilere silahı öğretirler, uçuruma düşen insanları ise ülkelerinde birer birer yitiklere karışır.

İngiliz İmparatorluğu'nun gücü, yarı aç yarı tok yaşayan ada halkından değil, Bayan Mugridge gibi kadınların büyütüp, dünyanın dört yanına yolladığı evlatlarından gelir. Kuzey kapısındaki yaşlı denizin kadını, görevini bütünüyle yerine getirmiştir, fakat bunun ayırdında değildir kendisi. Artık oturup dinlenme zamanı gelmiştir ve o, bugün

yoksullar evinin yollarını aşındırmıyorsa, yetiştirdiği kızları ve oğulları yüzündendir.

16.
İNSANLAR VE MÜLKİYET İLİŞKİLERİ

Paranın ve mülkiyetin esas alındığı ve onlar üstüne düzenin yapılandığı ülkelerde, sıralama olarak mülkiyet her şeyin önündedir, böylesi bir düzenin hâkim olduğu ülkelerde, mülkiyete karşı işlenen suçlar, insana karşı işlenen suçlardan daha ağır bir cezayı gerektirir. Örnek verecek olursak; karısını korkunç bir şekilde döven, vücuduna büyük hasarlar veren bir kişi, parası olmaması nedeniyle geceyi dışarıda geçirmek zorunda kalan insandan daha az bir cezaya çarptırılır. Birkaç elma çalan bir çocuk, yoldan geçen yaşlı birini öldüresiye döven bir gençten daha ağır bir cezayla yüz yüzedir. İşim var diyerek, yalan beyanda bulunup, oda kiralayan genç bir kız, ağır suç işlemiştir, aynı genç kız Piccadilly'de fahişelik yapsa, yani etini pazarlasa, polis ona herhangi bir müdahalede bulunmaz ve kız da bu yoldan kazandığı parayla kendisine geceyi geçirecek bir yer bulur.

Aşağıda yazdıklarım, yalnızca bir haftalık zaman sürecinde polis mahkemelerinde cezaya çarptırılanlara ilişkindir.

Widnes Polis Mahkemesi, Thomas Lynch'i sarhoş olmak ve polise hakaret etmekten mahkûm etmiştir. Adı geçen sanık, polisin aldığı bir kadını, onun elinden kurtarmış ve sonra da polisi tekmelemiş, ayrıca taş atmıştır. Sanığın uğradığı cezaysa; ilk suçundan üç şilin altı peni para cezası, hakarete karşılık ise on şilin ödemeye mahkûm edilmiştir.

Karısını döven John Kane'in, Glasgow Queen Park Polis Mahkemesince suçlu olduğu kanısına varılmıştır. Bu sanık daha önce de suç işlediğinden iki sterlin para cezasına çarptırılmıştır.

John Painter adlı işçiyse, Taunton County Polis Mahkemesi tarafından benzer bir şekilde cezalandırılmış, bir sterlin sekiz şiline mahkûm edilmiştir.

Shaftesbury Polis Mahkemesi, on dört gün hapis cezasını Thomas Baker'a gözünü kırpmadan vermiştir. Suç ise sokakta uyumaktır.

Edward Morrison adlı şahıssa, bir hafta hapse mahkûm edilmesini, trenden armut çalmaya borçludur.

James M'Gowan, izin almaksızın tavşan avlamış, devreye giren Doncaster Polis Mahkemesi kararını hemen vermiştir: İki sterlin ceza… Paranın ödenmemesi durumundaysa, vahamet tüm çıplaklığıyla ortaya çıkmaktadır: Bir ay hapse mahkûmiyet…

Dunfermline Polis Mahkemesi, Alexander Storrar adlı birini dövmekten, John Young adlı işçiyi bir sterlin ödemeye mahkûm etmiştir.

Kirkcaldy Polis Mahkemesi, Simon Walker'a otuz şilin ceza vermiştir. Nedeni ise; Simon Walker'ın bir adama saldırıp dövmesi… Bu suçu topluma karşı işlenmiş bir suç olarak kabul etmiş mahkeme ve karşılığı yalnızca otuz şilin.

Mansfield Polis Mahkemesi, Joseph Jackson'a yirmi bir şilin ceza kesmiştir. Joseph Jackson, hiç nedensiz Charles Nunn'a saldırıp öldüresiye dövmüş, yetmemiş, yere düşen adamın suratını tekmeleriyle darma duman etmiş. Ağır yaralı adam, ancak iki haftalık bir hastane tedavisiyle kendine gelebilmiştir.

Perth Mahkemesi, oyun oynarken hile yapan yaşlı bir şahsı, dört ay hapse mahkûm etmiştir.

Reading Borough Polis Mahkemesi, Alfred Masters'a bir hafta hapis cezası vermiştir. Suçu; evi olmadığından sokakta uyumak…

James Moore'un aldığı ceza da yirmi bir gün hapistir. Salisbury Polis Mahkemesi, cezayı, bir dükkân önünden ayakkabı çaldığı için bu insana vermiştir.

Horncastle Polis Mahkemesi, George Brackenbury'yi bir yaşlı adamı dövdüğünden, bir sterlin beş şilin para cezasına mahkûm etmiştir.

Henry Thorrington ise, Southampton Polis Mahkemesince halka açık alanda uyuması nedeniyle bir hafta hapse mahkûm olmuştur.

Joseph Watts ise bir bahçeden ot çalması nedeniyle, Eckington Polis Mahkemesi tarafından bir ay hapisle cezalandırılmıştır.

Lambeth Polis Mahkemesi, on dokuz yaşındaki dansöz olarak tanınan Stuart adındaki kızı dolandırıcılıktan ve yalan beyanda bulunmaktan mahkûm etmiştir. Şikâyetçi Emma Brasier, Atwell Caddesi'nde pansiyon işletmektedir, suçlu ise ev sahibesine Crown Tiyatrosu'nda çalıştığını söyleyerek ondan oda kiralamıştır. Ve bebek lakabıyla tanınan dansöz kız Stuart, yemek ve yatak borcu olarak beş şilini ödeyememiştir. Ev sahibesi ise kızı araştırmaya başlamış ve yalan beyanda bulunduğunu saptamıştır. Tutuklu kızsa, hastalığı nedeniyle işe başlayamadığını, yargıca ifade etmişse de, bu ifadesi kabul görmemiş, altı hafta iş cezasına çarptırılmıştır.

17.
YETERLİ OLMAMAK

Bir süre durduğum yer, Mile End yolunda süren tartışmayı dinlemek içindi. Tartışmayı yapanlar işçiydiler ve fakat görünümlerinden, durumlarının iyi olduğu anlaşılıyordu. Bunlar birkaç gençtiler ve otuz yaş civarında birisine alabildiğine yükleniyorlardı.

“Bu ucuz göçmenler için ne diyeceksiniz bakalım? Whitechapel’de bulunan Yahudiler bile yeterlidir,” dedi gençlerden biri.

“Onlar da insan. Onlar da bizim gibi yaşamlarını sürdürmek zorunda. Eğer biri, yaşama sarılabilmek için daha ucuza çalışıyorsa, ona herhangi bir suç yükleyemezsin!” diye geldi yanıt.

“Karıma ve çocuklarıma ne olacak?”

“Senden ucuza çalışanların karısı ve çocukları yok mu? Onlara ne olacak peki? Onlar da karılarını ve çocuklarını seviyorlar, onlar da bu insanların açlıktan ölmelerine göz yummazlar. Bu yüzden ücreti düşük iş aldı diye onu suçlamaman gerekir. İki kişi, bir kişilik bir işe talip olursa, ücret doğal olarak düşecektir. Suç, bu insanlarda değil, bu yarışmayı düzenleyip, insanları birbirine düşürenlerdedir.”

“Ama devreye sendika girdiğinde ücretler düşmüyordu.”

“Kesinlikle haklısın. Sendika, işçiler arasındaki rekabeti, yarışmayı engeller. Sendika olmayan yerlerde iş güçleşir. Whitechapelli işçiler bu nedenden dolayı oyuna gelmişlerdir. Sendikaları olmadığı gibi, uzmanlaşmamış, bir işte ustalaşmamışlardır da. Bu yüzden birbirlerinin ekmekleriyle oynar bir konuma düşmüşlerdir. Eğer biz de güçlü bir sendikaya sahip olamazsak, bizim durumumuz da bu anlatılanlardan ayırtsız olur.”

Adam, henüz daha tartışma derinleşmeden, bu konudaki ilkeyi dile getirdi. İki kişi aynı işe talip olursa, ücretler düşüyordu. Eğer tartışmayı daha da derinleştirselerdi, çok daha farklı gerçeklerle yüz yüze

geleceklerdi. İçinde bulunulan bu durumda, sayısı yirmi bin olan bir sendikanın, işçi ücretlerini yükseltmede gücü oldukça azdır. Yirmi binlik bir işsizler ordusu, sendikalı yirmi bin kişinin işini yerle bir eder ve onları çok zor duruma sokabilir. Günümüz İngiltere'sinde bu örnek çok geçerlidir. Güney Afrika'da terhis edilip, askerlik ile ilişkisi kesilen on bin asker, ülkelerine kesin dönüş yaptığında, bu durum aynen yaşandı. Terhis edilen askerlerin oldukça büyük bir bölümü umutsuz, umarsız insanlar konumuna düşünce, bir anda ücretlerde büyük bir düşüş kaçınılmaz hâle geldi. Bu durum grevlerin gerçekleşmesini engellediği gibi, eğer tersi yapılır da greve gidilirse, bundan yararlananlar arasına işsizler ordusu da katılmaktadır. Onlar, sendikalı işçilerin bıraktıkları iş araçlarını, daha düşük ücretlerle; ayakta kalabilmek, yaşamak için devralabilmektedirler. İşi yapacak insan sayısı fazla, buna karşın iş azsa, gündeme düşük ücret, yoksulluk gelmekte, üstüne üstlük de ağır işler için bile gönüllüler sayısı oldukça kabarık olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksul yaşamın egemen olduğu evlerde, yollarda, aş evlerinde rast geldiğim kadınlı erkekli kalabalıklar, böylesi bir yaşamı istek duyarak seçmemişlerdir. Yaptığım inceleme ve gözlemler sonucu edindiğim izlenim göstermektedir ki, onların yaşamı hiç de kolay değildir!

Şu çok açıktır: İngiltere'de haftada yirmi şilin karşılığı bir işe sahip olmak, orada çalışmak, yiyecek bir lokma ekmeğin sahibi olup, gece yatmak için bir yatak bulabilmek, geceler boyu aç ve uykusuz sokaklarda adımlamaktan çok daha akıllıca ve kolaydır. O insanların gecelerini, onlarla birlikte yaşadım ve gözlemlerimi, deneyimlerimi anlattım sizlere. Yoksullar evindeki macerayı biliyorsunuz. Bir gecelik yatak ve verilen iğrenç yemek, karşılığında dayatılan çalışma... Birkaç yüz kilo taş kırmak ya da pislikleri temizlemek... Kolay değil. Bilinçsizce yokoluşun öyküsü!

Sorumlu olanları soygunculukla suçlamak ise hiç abartı olmaz sanırım. Çünkü buna, soygunculuktan başka bir isim takmak olası değil. Onlar yaptırdıkları işler karşılığı, kent soylu patronlardan çok daha az ücret öderler.

Yoksullar evine girip, orada çalışmanın bilinçsizce bir yokoluş olduğunu az önce ifade ettim. Yorgunlukların had safhaya vardığı bir aşamada oralara sığınmış olmaları, gerçekte onların bu durumdan haberdar olduğunu gösterir. Ama bu yaptıkları nedendir? Gerçek olan şudur; onlar tüm cesaretlerini yitirmiş, bitmiş, tükenmiş aylaklardır. Amerika'daki aylakların hepsi böyle suçlanabilir, yani korkaktırlar. Orada serserilik yapmak, çalışmaktan çok daha kolaydır. Ama bu rahatlıkları İngiltere için gerçek değildir. İngiltere'deki yasal düzenlemeler, bu aylaklar açısından korkunun tüm ögelerini içermektedir. O, alabileceği iki şilin karşılığı olarak yemek yiyebileceğini, bir gece uyuyabileceğini bilir. Yoksullar evinde çalışmak istemez. Dışarısı onun için çok daha iyidir, yoksullar evindekinden çok rahat çalışabileceğini bilir. Eğer ki bunu yapamıyorsa, dışarıda barınamıyorsa, bu onun çalışma karşısında isteksiz durmasından değil, yapılacak işten çok, yani talep edilenden çok işçinin ortaklıkta dolaşmasındandır.

Eleme, bu durumda başvurulacak tek yöntemdir. Sanayinin tüm kolları, beceriden yoksun olanı ilk etapta eler, işten çıkarır. Bu büyük sayılarla ifade edilen bir ordudur ve artık bu insanların yükselmeleri söz konusu değildir. Düşme gerçekleşmeye başlamıştır. Son nokta uçurumun dibidir, oraya kadar düşüş sürer ve yokoluş kaçınılmazdır. Dip noktayı bulmuş bu insanları gözden geçirecek olursak, bunların tümüyle kafa olarak, güç olarak ve ahlaki olarak yıkılmış olduklarını görmemiz zor olmaz. Olayın dışında kalanlar henüz uçurumun hemen yanındadırlar ya da yeni yuvarlanmışlardır ve yıkımları ufak ufak başlamıştır. Uçurumdakilerin hemen hemen tümünün yıkıcı ögeleri içerdiklerini unutmamamız gerekir. Kafa gücünden yoksun kalmış biri, burada beden olarak da kısa dönemde tükenip, yok olur. Eş güdümsel bir düşünceyle, bedeni güçsüz biri, kafaca da yıkılır.

Burada somutlaşan şey, uçurumun yapısıdır. Sanayinin tüm kollarındaki yeteneksizler uzaklaştırılır ve düşme başlar. Yetersizlikleri çeşitli nedenler içerir. Sorumluluk duymayan bir teknisyen düşmeye başlayacak, sıradan bir işçi konumuna gelecektir. Eli ağır olanlar,

becerisi olmayanlar, sinirleri yeteri derecede güçlü olmayanlar, uçurumun dibini boylamaya adaydır. Bu düşüş hızlıca olabildiği gibi, uçurumun dibine ağır ağır da inilebilir. En verimli, en üretken işçilerin bir anda karşılaştıkları bir kaza, sonları demektir. Yaşlanan kişilerin düşüşleri ise, düşüşlerin, yuvarlanışların, en korkunç olanıdır.

İstatistikler bu durumu tüm çıplaklığıyla sergiler. Londra'nın nüfusu, İngiltere'ninkinin yedide biridir ve her yıl dört yetişkinden biri; yoksullar evi, hastane ya da akıl hastanesinde yaşamını yitirmektedir. Durumu biraz iyi olan birinin böyle bir sonuçla karşılaşmayacak olduğunu düşünsek bile, her üç kişiden birinin, yardım bekleyerek ölümü göğüslediğini görebiliriz.

İyi bir işçinin düşüşünü somut bir anlatımla size aktarabilmek için, durumu daha iyi kavrayabilmeniz için, buraya otuz iki yaşlarında M'Garry'nin öyküsünü alıyorum. M'Garry, yoksullar evinde yaşamını sürdürmektedir ve bu yazacaklarım, İş Sendikası Yıllığı'ndan aktarılmıştır.

"Widnes'te, Sullivan'ın yanında çalışıyordum. İş yerim, Alkali Chemical Works olarak tanınmaktadır. Benim çalıştığım yer, sundurmanın altındaydı ve işimin gereği olarak bahçeyi geçmek zorundaydım. Saat gecenin onuydu ve ortalığa karanlık hâkimdi. Bahçede yürürken, bacaklarımı bir şeyin kaptığını duyumsadım, bacaklarım çekiliyordu. İki gün boyunca baygın kalmışım. Kendime geldiğimde hastanedeydim. Hemşireye bacaklarımı sordum, her ikisini de kestiklerini söyledi. Bahçede toprağa gömülü, 37 cm derinliğe, 45'e 37 bir krank vardı. Kapalı değilmiş ve üzerinde de bir koruyucu yokmuş. Benim başıma gelen olaydan sonra, aracın çalışması durdurulup, üzeri bir demir kapakla örtülmüş. Bana yirmi beş sterlin tazminat verdiler. Aslında buna da tazminat demiyorlar, yardım olarak niteliyorlar. Evet, yalnızca bir yardımmış. Ben bu paranın dokuz sterlini ile tekerlekli bir sandalye aldım. Bacaklarım bendeyken, haftada yirmi beş şilin kazanırdım. Bu para diğer işçilerin aldığından fazlaydı, çünkü ağır bir iş yapılacak olsa, ilk ben akla gelirdim. Fabrikanın yöneticilerinden Bay Manton sık sık ziyaretime geldi. Ona şu soruyu sordum: İyileştiğimde iş

bulabilecek miyim? Üzülmeme gerek olmadığını, fabrika sahiplerinin yumuşak yürekli olduklarını söyledi. Sonra Bay Manton ziyaretlerini kesti. Kendisini son gördüğümde; fabrika sahipleriyle konuşacağını söylemişti. İrlanda'ya dönebilmem için elli sterlin vermeyi düşünüyorlarmış."

Zavallı insan. Ağır işler için seçiliyormuş ve buna karşın arkadaşlarından daha çok kazanıyormuş, işine istekle sarılıyormuş. Bu kaza başına gelmiş, yoksullar evine yerleştirilmiş. İrlanda'ya gönderilmek de, ona yapılmak istenen en son iyilik, buysa yaşamının sonuna dek arkadaşlarından yardım alarak korkunç bir şekilde yaşayacak demek oluyor.

İşin temeli işçiden kaynaklanmıyor, işten kaynaklanıyor. Bir iş için üç işçi başvuruda bulunuyor ve yalnızca biri seçiliyor. Dışarıda kalan iki adam ne denli yeterli olursa olsun, işe alan için yetersizdir. Eğer Almanya, Japonya ya da Amerika; çelik, kömür ve tekstil pazarına hâkim olursa, yüz binlerle ifade edilecek olan İngiliz işçisi açıkta kalacaktır. Tabii ki bunlardan bir bölümü göç edecek, kalanıysa iş alanını değiştirecektir. Bu durum, İngiliz işçi sınıfını bütünüyle sarsıntıya uğratacak.

Yeni yüz binler uçurumun dibindeki yerini alacaktır; öte yandan iş başındaki işçiler yeterli olsalar bile, daha yeterli olan arkadan gelenler, onların dışlanmalarına neden olacaktır.

Bu bölümden sonra anlatacaklarım, işçilerin yaşama ve çalışma koşullarını içerecektir. Bu bölümlerde, yalnızca yetersiz kalanların nasıl elenip dışlandıklarını değil, sanayinin onlardan nasıl yetersiz işçi yarattığını anlatmaya çalışacağım.

18.
ÜCRETLER

1.292.737 rakamı neyi ifade eder, açıklayayım. Londra'nın aşağı bölümünde yirmi bir şiline, bir hafta çalışan ailelerin rakamsal ifadesidir bu. Ve ailelerin, bu yirmi bir şilin ile, bir hafta nasıl yaşadıklarını, nasıl bir harcama yapmaları gerektiğini düşündüm. On kişilik, yedi kişilik, altı kişilik aileleri devre dışı bıraktım, onları hiç dikkate bile atmadım. Aşağıda açıklayacağım tabloya beş kişilik bir aileyi oturttum, tüm hazırlığımı beş kişi üzerinden yaptım.

Yirmi bir şilinle neler yapıldığını, bu paranın nasıl harcandığını izleyelim:

Kira; altı şilin, ekmek; dört şilin, et; dört şilin altı peni, sebze; iki şilin altı peni, kömür; bir şilin, çay; dokuz peni, yağ; sekiz peni, şeker; dokuz peni, süt; altı peni, sabun; dört peni, tereyağı; on peni, odun; dört peni. Bu saydıklarımın toplamı, yirmi bir şilin ediyor.

Yukarıda adından söz ettiğim maddelerden herhangi birini ele alacak olursak, bu maddelerin ne denli kısıtlı tutulduğu ortaya çıkacaktır.

Ele aldığım aile, her et alımı için daha az ve sebze içinse etten de az harcama yapmaktadır. Bunlardan daha az alınacak maddeler, gerçekten dikkate alınmayacak denli az miktardadır denebilir.

Andığımız tabloda hiçbir biçimde boşa harcanmış bir kalem yoktur, dikkatsiz yapılmış harcama söz konusu değildir. Yetersizlik tüm açıklığıyla ortadadır ve harcamalarda herhangi bir artırma kesinlikle söz konusu olamaz. Ele geçen para, kiraya ve mutfağa gitmektedir, cep harçlığı sözcüğü burada anlamını yitirmektedir. Erkeğin bir bardak bira içmesi düşünülecek gibi değildir, ailenin durumu sarsılır ve fakat bu bira içme işi süreklilik kazanırsa, ailenin durumu ciddi bir tehlikeye girecektir. Bu ailede otobüse ve tramvaya binilemez, mektup yazılamaz, gezintiye çıkılamaz. Tiyatro akıldan bile geçirilemez, herhangi bir

kulübe üyelik olanak dışıdır. Onlar için kitap, tütün ve gazete bile lüks şeyler arasındadır.

Ailede çocuklardan birinin ayakkabıya gereksinimi olması demek, bir hafta süreyle, örneğin eti, ailenin protesto edip, onu almaması demektir. Bu ailede ayakkabı isteyen beş çift ayak, şapka isteyen beş adet baş, elbise giymek isteyen beş beden mevcuttur ve İngiltere'de genel ahlakın korunması amacıyla çıkarılmış yasaların öngörüsü doğrultusunda, bu ailenin yukarıda sayımını yaptığımız harcamalardan kısıntıya giderek, bunları hayata geçirmesi gerekmektedir.

Bütün bu saydıklarımız gerçek anlamda güç şeylerdir, ama bütünüyle gerçektirler. Ayrıca hiç umulmayacak, düşünülmeyen, programda olmayan olaylar da ortaya çıkabilir. Parayı eve getiren insan, bir iş kazası sonucu sakatlanabilir. Bu durumda yiyecekten, içecekten, kiradan söz etmek artık anlamını yitirir. O zaman evlerinden atılırlar. Artık mekân, sokaklardır. Ya bir düşkünler evi ya da başka sefalet kokan bir yer, onların sokaklarla birlikte kullanacağı mekânları olacaktır. Bu kez ananın umutsuz çalışması gündeme gelir. Haftada yalnızca on şilindir bunun karşılığı.

Londra'da 1.292.737 kişiden söz etmiştim. Bu rakamın yirmi bir şilin kazanan kişileri içerdiğini söylemiştim. Ele alıp incelediğimiz beş kişilik bir ailedir, oysa ailenin beş kişiden fazla oluşu sık rastlanan bir olgudur. Belirtmem ve dikkati çekmem gereken başka bir konu da, haftada yirmi bir şilinin altında paraya çalışan daha pek çok ailenin bulunmasıdır. Ayrıca bir başka güçlük de, düzensiz çalışmanın bir kural olduğudur. Yani bir işte kesintisiz, düzenli olarak çalışma az rastlanan bir durumdur. Koca, herhangi bir nedenden ötürü çalışamayacağı gibi, belirli süreler içinde boş gezmesi olasılığı her zaman varlığını korur.

Tüm bu anlatımdan sonra karşılaşmam gereken soru şudur: Nasıl yaşama becerisi gösteriyorlar? Yanıt kısa ve kesindir. Onlar yaşamazlar! Yaşamın ne olduğunu bilemezler, bilmezler! Onları ancak böylesi bir yaşam şeklinden, yoksulluktan, ölümün güzelliği koparıp alır!

Ötelere uzanmadan, telefoncu kızların durumunu inceleme altına alalım. Bu kızlar; saf, genç, hayat doludurlar. Yaşam kaliteleri, diğerlerine göre daha bir üst düzeyde olması gerekir. Yoksa biraz önce saydığımız niteliklerini kaybedeceklerdir. İşe yeni başlayan kıza, şirket tarafından haftada on bir şilin ödenir. Bu süre, çıraklık dönemi olarak adlandırılır, gerçekten bu işte beceri sahibi biri, beşinci yılın sonuna eriştiğinde haftada bir sterlin kazanabilir. Bu kızlardan birinin haftalık gelir ve gider tablosu bir dergide yayımlandı, ben olduğu gibi aktarıyorum.

Kira, aydınlatma, ısınma; yedi şilin altı peni, ev yemeği; üç şilin altı peni, iş yerinde yemek; dört şilin altı peni, yol parası; bir şilin altı peni, çamaşır; bir şilin. Toplam on sekiz şilin.

Aldıkları haftalığın içinden; giyim, eğlence ve kötü durumlar için hiçbir şey kalmamaktadır. Oysa, çalışanlar on sekiz değil, daha az kazanmaktadırlar; on ya da on iki şilin kadar. Bu kızlar da giymeyi ve eğlenmeyi düşünürler.

"Sık görülen şeydir erkek erkeğe haksızlık.

Ama sürekli gerçekleşen şeydir kadınlara haksızlık."

Gündemde bir konu var. İş Sendikaları Kongresi'nde, "Gaz İşçileri Sendikası'nın parlamentoya verdiği bir önergede, on beş yaşından küçük olanların işe alınmasının yasaklanması istendi.

Fakat, parlamento üyesi ve Kuzey Dokumacıları Birliği'nin temsilcisi Bay Shackleton, bu öneriye karşı çıkarak, tekstil iş kolunda çocuk işçisiz iş yapılamayacağını savladı. 514 bin işçiyi temsil eden insan bu savı ileri sürerken, 535 bin kişiyi temsilen konuşan kişiyse, çocukların çalıştırılmaması için oyunu kullandı. 514 bin kişi, böyle bir yasa çıkmasını istiyorsa, ortada şöyle bir olgu dağ gibi durmaktadır. Onca işçi, geçimleri için yeterince ücret alamamaktadır.

Her geçtiğimiz gün, ölümü daha çok yanında duyumsayan yaşlı kadını ele alalım. Kendisiyle birlikte dört çocuğunun barınmasını sağlamak için, haftada üç şilin kira veren kadıncağız, para kazanabilmek için kibrit kutusu üretmektedir ve bunun karşılığında aldığıysa, grosa

başına iki buçuk şilindir. Üretimde kullandığı macun ve ipliği sağlamak kendi işidir. Bugüne değin, bir gün bile dinlenmemiştir. Eğlenceye zaman ayırmadığı gibi, hasta günlerinde de çalışmıştır. Günlük çalışması tamı tamına on dört saattir. Bir haftalık çalışması doksan sekiz saati bulur, bu süre içinde ürettiği 7.066 kibrit kutusu için, aldığı ücret üç şilin on penidir. Eline geçen yalnızca budur.

Polis mahkemesinden Bay Thomas Holmes, geçen yıl yayımladığı yazıdan ötürü şöyle bir mektup almıştır. Yazısında kısaca, kadınların durumunu ve çalışma koşullarını irdelemekteydi. Mektubun taşıdığı tarih 18 Nisan 1901'dir.

"Sayın bayım, size yazdıklarımdan ötürü lütfen bağışlayın beni. Günde on dört saat çalışan kadınların, haftada on şilin kadar kazandığını dile getiriyorsunuz yazınızda. İzniniz olursa kendi durumumu dillendireyim size. Ben kravat yapmaktayım, aralıksız olarak sürdürdüğüm bu çalışmanın karşılığında elime geçen para tamı tamına beş şilindir. Kocam hastadır ve yatağa mahkûmdur, ona bakmak zorundayım. Hasta olması nedeniyle son on yıl içinde bir kuruş bile kazanamamıştır."

Gözlerimizin önüne bir kadın getirelim. Bu denli özlü ve güzel bir mektubu kaleme alabiliyor, bir haftalık çalışmasının karşılığı olarak beş şilin kazanabiliyor. Yazar, bu kadının ziyaretine gitmiş. Oldukça zorlanmış evine girerken. Kadın, hasta adamın yattığı odada hem çalışıyor, hem de yemek yapıyormuş. Bizim misyoner yazarımız oturacak yer bulamamış. Kadının kocası ciğerlerinden rahatsızmış ve son günlerinin içindeymiş. Kadın, çalıştığı süre içinde, şu ya da bu biçimde, kocasına bakabiliyor. Ayrıca işinin temel maddesi olan kravatların yapımında kullanılan bezlerin parçaları, iplikleri ortalıkta dolaşıp, uçuşmaktadır. Buysa, adam için oldukça zararlıdır.

Bay Holmes'ün ziyaretlerinden bir örnek daha verelim burada. Bu kez gittiği yer, yemek çaldığı için tutuklanmış on iki yaşında bir kızın evidir. Bay Holmes'ün eve girdiğinde karşılaştığı manzara şu olur: Kız, dokuz yaşında bir çocuğa, yedi yaşında sakat bir çocuğa ve bir bebeğe analık etmektedir. Anneleri dul kalmıştır ve haftalığı beş şilinden

gömlek dikerek aileye katkı sağlamaktadır. Kadının, evi için yaptığı alışverişin listesini sunuyorum aşağıda:

Yarım peni çay, yarım peni şeker, yarım peni ekmek, bir peni yağ, yarım peni odun. Şimdi siz saygıdeğer bayanlar, bu parayla bir de siz bir masa hazırlayın bakalım. Küçük kız ve annesi, saatlerce ve günlerce çalışıp da karınlarını dahi doyuramayacak durumdaysalar, hırsızlıktan başka başvurabilecekleri hangi yol var?

19.
GETTO

"Gün içine sıkıştırılır mı?

Bilim ışık saçar, endüstri hareket ederken,

Şehrin çocuklarının bir köşede yitmesi,

O yıkım içeren sokaklar da göz ardı edilmemeli,

Binlerin açlık ve suçla kucaklaştığı,

Yorgunluğun kadermişçesine boy attığı,

Yitiklere karışmış bir kadının gündelik ekmeği,

Yaşam ve ölüm iç içe geçmiştir orada, tavan aralarında,

Orada,

Oradadır, hastalık ateşi, zindan karanlığı,

Ve ürer yoksulluk orada."

Avrupa'daki bazı devletler; bir zamanlar, Yahudileri istenmeyen insanlar olarak gettolarına sürerlerdi. Bugünse kapitalistler, eski dönemden farklı olarak, daha az keyfi olsa da, fakat sertliğinden hiçbir şey yitirmeksizin, kendileri için gerekli gereksiz ayrımı yapmaksızın, işçileri gene gettolara iteklemektedirler. Doğu yakası bugün tam bir gettodur. Durumu az biraz iyi olanların, uğramak bile istemedikleri bu bölümde işçiler; doğarlar, büyürler, çalışırlar ve ölümü kucaklarlar.

Londra'da yer alan tüm işçiler, Doğu yakasında oturmuyor tabii ki. Ama dalga çok güçlü ve bu dalga, insanları dalga dalga söküp bu yoksul mahallelerin insanlarının yanına atıyor. "Sonsuz sıkıntılar şehri"nin diğer adı burada Doğu yakasıdır. Bu ifadeyi dile getirenler, karnı tok, sorunu olmayan, iyimser insanlardır ve ara sıra şöylesine Doğu yakasına uğrarlar. Gördüklerinden korku duyarlar. Bakış açıları çok yüzeyseldir, ama bu yüzeysel bakışa bile çarpan şey, yoksulluğun tekdüze hâle

gelmiş olmasıdır. Bize göre burası "sonsuz sıkıntılar şehri"nden çok "rezaletler şehri"dir.

Bazıları tüm bu görünüme rağmen, burasının o denli yoksul olmadığını savlar, tabii ki gerçek değildir bu. Durumu birazca iyi her insan için bu sokaklar, yoksulluğun bir boyutunun ifadesidir.

Sizlerin ya da benim, çoluk çocuğumuzun görmesini istemeyeceğimiz yerlerdir buralar, kaldı ki, çocukların dışında yetişkinlerin de görmesi istenmez. Sizler ya da ben, bu mekânlarda karımız ve çocuklarımızla yaşamayı istemiyorsak, buralarda kimseler yaşamamalıdır, dolaşmamalıdır. Burada yaşamın tüm iğrenç yanları ayaklanmış, kol gezmektedir. Bu iğrençlikler, kötülükler; iyilikleri de silip süpürür, bünyesine alıp irinleştirir, cılk yaraya dönüştürür. Çocuklarımızın sürekli olarak güzel ve tatlı kalmalarını istemişizdir hep. Ama bu sokaklarda çocukların saflığı yitiklere karışmıştır. Onlardaki o saflık çok küçük yaşlarda yitmiş, büyükler kadar cin fikirli, açıkgöz olmuştur.

Doğu'nun yaşanmayacak bir yer olduğunu "Altın Yasası" çok açıklıkla duyurmaktadır. Çocuğumuzun duymaması, görmemesi gereken bir yerdir burası. Yani orası; hiçbir çocuğun büyümemesi, yaşamaması, ayak basmaması istenen bir yer olmalıdır.

Sizin çocuğunuz için yeterli olmayan yer, diğer çocuklar için de yeterli olmamalıdır. Bunu böyle düşünmeyenler, gidip kendilerini ipe çekseler daha iyi bir davranış sergilemiş olurlar.

300 bin kişi Londra'da tek odası olan konutlarda yaşamını sürdürmektedir. İki üç odalık konutlarda yaşayanlar ise oldukça kalabalıktır. Yasalar, kişi başına yaşam alanının 400 feet küplük bir ölçüyü içermesini zorunlu kılmıştır, bu ölçüyü temel almıştır. Ordu barakalarında ise bu ölçü 600 feet küptür. Bir de, bir zamanlar Doğu'da ikamet etmiş bir doktorun, bu konuda savları var. Bu doktor, yani Prof. Huxley, kişi başına yaşam alanının 800 feet küp olması gerektiğini savunur. Üstelik de bu kadar alan, sürekli havalanacaktır. Ama gerçekte

bugün Londra'da 900 binden fazla insanın yaşam alanı 400 feet küpün altındadır.

Bay Charles Booth, uzun yıllar boyunca şehirde yaşayan işçiler üzerine araştırmalar yapan biridir ve Londra'da 1.800.000 işçinin yoksulluk sınırında ya da bu sınırın da çok altında yaşadığını söylemektedir. Burada ilginç ve dikkati çekmesi gereken durum şudur: Yoksulları tanımlamaktaki ölçüt, onların haftalık kazançlarının 18-20 şilin olmasıdır. Bu rakamı kazananlar, yoksul olarak tanımlanmalıdır. Çok yoksul olarak nitelenenlerse, bu zikredilen rakamın altında ücret alanlardır.

Bay Bruce, Halk Sağlık Kurulu bakanına, Doğu yakasının kalabalığı üzerine bir uyarıda bulunmuştur. Doğu'da, St. George'da; karı, koca ve sekiz çocukları tek bir odada yaşamaktadırlar. Kızlar; yirmi, on sekiz, on yedi, sekiz ve dört yaşındadırlar. Erkeklerse on beş, on üç ve on iki. Whitechapel'de ise bir karı koca; on altı, sekiz ve dört yaşındaki üç kızlarıyla, on, on iki yaşındaki iki oğullarıyla tek odada yaşam sürdürmektedirler. İstenen; bu görünümün, bu olgunun önlenmesidir.

Fakat böylesi yaşam koşullarında 900 bin kişi vardır ve sorumluların elinden gelen bir şey yoktur. Böylesi kalabalık ailelerden biri sokağa atılacak olsa, benzeri bir yer bulup, eşyalarını el arabalarıyla taşırlar.

Yasalar uygulansa ve uygunsuz yaşam koşullarında yaşamlarını sürdürenler toplu olarak dışarı atılacak olsalar, ortalığa bir anda 500 bin kişi çıkar ki, bunların yerleştirileceği yer, çok büyük bir yer olsa gerektir.

Duvarların içi yoksulluk ve miskinlikle iç içedir. Biraz sonra anlatacaklarım, insanları isyan boyutuna sürükleyebilir, ama böyle bir şeyin anlatılmasından çok, gerçekleşmiş olması, yaşanmış olması çok daha isyan ettiricidir.

Devonshire Alanı yakınlarında, bir süre önce yetmiş beş yaşlarında bir kadın öldü. Doktor, adli tıp raporunda, yaşamı boyunca böyle bir şey görmediğini, ortalığın yırtık pırtık bir sürü şeyle dolu olduğunu, bunların içerisinde türlü türlü böceklerin yuva yaptığını, üstüne üstlük kendisinin de bitlendiğini ifade ediyor. Doktor şöyle diyor:

“Ölü, yerde sırtüstü uzanmıştı. Elbisesi ve çorapları vardı. Gıdasızdı. Bu çok belirgin olarak göze çarpıyordu. Bacaklarının üzeri yara doluydu. Çorapları bu yaralara yapışmıştı. Yaraların nedeni böceklerdi. Böcekler, yaraların oluşumunda başlıca nedendi.”

Bir tanıksa: “Morgda bu şanssız kadını görmemi, kendi şanssızlığım olarak yorumluyorum. Görüntüsü çok korkunçtu ve hâlâ aklımdan çıkmış değil. Morgdaki görüntü, bir ölüden daha çok, deri ve kemik yığıntısından ibaretti. Saçlarının içi böcek yuvasıydı, göğsünde bitler ve pireler dolaşıyordu.”

Eğer böylesi bir ölümü anamıza yakıştıramıyorsak, başkasına da yakıştırmamamız gerekir.

Zulularla uzun zaman birlikte yaşamış olan Bishop Wilkinson şöyle bir ifade kullanıyor. “Afrika’da hiçbir kabile şefi, birçok kadın ve erkeğin birlikte yaşamasına izin vermez.” Burada söz konusu yapılan, kalabalık ailelerdir. Beş yaş içindeki bir çocuğun öğreneceği pek çok şey vardır, ama bu yaşta öğrenmemesi, şahit olmaması gereken şeyler de vardır! Oysa burada çocuklar, öğrenmemesi gereken şeyleri de öğrenirler, öğrenmek isterler.

Gettoların bir gerçeği daha vardır: Buradaki evlerden sağlanan gelir, zengin kesimlerdeki evlerden daha fazladır. Çünkü bir ev, birkaç kez kiraya verilebilir. Bir odada, birden çok kiracı bulunur. Bunlara örnek isterseniz, birçoğunu sıralayabilirim. Üç kişinin paylaştığı bir yatak vardır. Her bir kiracı sekiz saat uyur ve yatak hiçbir saat boş kalmaz. Bir başka evde, bir adam, yatağı çocuklarla paylaşmaktadır ve yatağın başucunda uyumakta olan kadınlar da vardır. Kibar olarak nitelediğimiz ikililerde ise durum şöyledir: Gün içinde çalışan kadın, yatağı geceleri kullanmakta, bir inşaat işçisiyse yataktan gündüzleri yararlanmaktadır.

Rahip W.N. Davies, kendi bölgesi olan Spitalfields’te yaptığı sayımdan şöyle söz ediyor:

“Sokakların birinde on ev yer alıyordu. Bu evlerdeki odaların boyutları aynıydı. Hepsi iki buçuğa, üç metre. Toplam olarak ifade edildiğinde elli bir odadan söz edilebilir ve bu elli bir odada barınanların

sayısı 254 kişidir. Yalnızca altı odanın her birinde ikişer kişi yaşamaktadır. Altı evden oluşan bir başka bölümdeyse, bunun 22 odasında tam seksen dört kişi oturmaktadır. Çoğunlukla bir odada yer alanlar ortalama altı ile dokuz kişi arasındadır."

Bu gettoların bunca kalabalık olmasının nedeni, buraların çok çekici olmasından değil, zorunluluktandır. İşçilerin çoğu, kazançlarının dörtte birinden başlayıp, yarısına kadar uzanan bölümünü kiraya yatırırlar. Doğu yakasının tek odalarının kirası, dört ile altı şilin arasındadır ve bu ödeme haftalıktır. Öte yandan, haftada otuz beş şilin kazanan teknisyenler, güzel bir mekân düşüyle, ev denemeyecek birkaç odaya on beş şilin ödemektedirler. Hemen bütün bu bölgede, diğer bölgelerde olduğu gibi kiralar sürekli ve yüksek biçimde artmaktadır. Değeri 20.000 sterlin olan bir toprak parçasının 30.000'e yükselişinin bedelini, birilerinin bu toprak sahibine ödemesi gerekecektir.

Bay W.C. Steadman avam kamarasında, seçim bölgesi Stepney'e ilişkin olarak şunları söylemiştir:

"Bu sabah bir kadın yolumu kesti. Yolumun kesildiği yer, oturduğum yere yüz metre kadardı. Oturduğu eve on dört şilin haftalık ödüyormuş ve geçindirmekle yükümlü olduğu altı çocuğu varmış. Bu nedenden ötürü evdeki odaları kiraya verip, kendisi de çamaşıra gidiyormuş. Kadının şikâyette bulunmasının nedeni, kiranın birdenbire on sekiz şiline çıkarılmış olması. Bu kadın şimdi ne yapacaktır? Stepney'de her yer tıka basa doludur ve istikrarsızlık hâkimdir."

Gücü elinde bulunduranın egemenliği sürdürmesi, güçsüzün yıkılmasına ve ezilmesine bağlıdır. İşçiler, düzenli olarak ve artan bir sayıyla gettoları doldurur ve açık bir sefaletin kucağına yuvarlanırken, güçlü olanlar etkinliklerini artırırlar. Bu kaldırım insanları, birer çizgi roman kahramanına benzerler. Erkekler artık güçlerini kaybetmişlerdir, kadınlar ve çocuklar sağlıksızdır. Genç yaşta başlayan yıkım, güzelliklerini kısa zamanda yok eder.

Onların bu kendini bırakışları sürer gider. Bu öylesine bir süreçtir ki; her gün batımında çürüme biraz daha artar. Bir buçuk yüzyıldır bu güç

kaybediş sürüp gitmektedir ve bu insanların arasından çıkan güçlüklerse, zaman içinde dünyanın dört bir yanına serpilmişlerdir. Göç edenlerin dışında kalan zavallılarsa, tüm zavallılıklarıyla yaşamlarını sürdürmeye, soylarını korumaya çalışıyorlar. Aralarında güçlü birisi belirecek olsa, hemen orduya alınıyor. Şöyle diyor Bernard Shaw: "Bir asker, dış görünümü itibariyle, ülkesini korumak isteyen bir kahraman ve yurtseverdir ya da böyle bir görüntü çizer. Oysa gerçekte bir asker, yoksulluğu nedeniyle, düzenli beslenme ve barınma güdüsüyle, kendisini savaş makinesinin bir aracı, bir dişlisi, bir yemi durumuna uğratmış şanssızdan başka bir şey değildir."

Seçilmişlerin gidişi, geride bıraktıklarının yoksullaşmasına neden olmuştur. Gettonun bu zavallı insanları, her geçen gün biraz daha aşağı düşüp, güçsüzlük içinde kıvranırken, onların döllerinden dünyaya gelmiş olanlar, dünyanın dört bir yanında kan ve soy olarak gelişimlerini sürdürmektedir. Geride kalanlar hayvanlaşmış, utanmaz duruma düşmüş, kendi içlerinin tutsağı durumuna gelmişlerdir. Öldürürken kendi elleriyle birbirlerini öldürürler, cellatlara bırakırlar kafalarını. Arkadaşlarını paslı bir ekmek bıçağıyla kevgire çevirirler, sonra ellerini başlarının üzerine koyup, polisin gelişini beklerler. Karılarını sopalamak, evliliğin erkeklere sağladığı bir ayrıcalık gibi gelir onlara. Çocuklarının analarını öldüresiye dövüp, yere yıktıklarında da pirinçle bezenmiş postallarıyla tekmelerler. Bir inek çobanının atı, çıngıraklı bir yılanı ayağıyla nasıl ezerse, onlar da karılarına bu yöntemi uygularlar.

Gettolarda yaşayanlar için kadın, erkeğin kölesidir. Bir kadın olsaydım ve bana seçme hakkı tanınsaydı, bir an bile düşünmeksizin bir kızıl derilinin kadını olmayı isterdim. Erkekler, nasıl ekonomik olarak patronlarına dayanıyorlarsa, benzeri biçimde, güçsüz olan bu kadınlar kocalarına hiç bir şey yapamaz. Evde bir sürü çocuk vardır ve eve ekmek getiren de erkektir. Kadın böylesi bir durumda, erkeğini tutuklatarak evdeki ekmeğinden olmak istemez. Genelde, yargı önünde yalvar yakar davranan, kocasının çocuklarına bağışlanmasını isteyen kadınlar, ileride yiyeceği dayakları da göze alarak bunu yapar. Burada yaşayan kadınlar, sonuç olarak ya isterik çığlıklar atan birer orospu ya

da tümüyle yıkılmış, yok olmuş, kendilerine olan öz saygılarını yitirmiş, hayvandan ayırtsız kişi olma durumuna indirgenirler.

Yoksulluk üzerine yaptığım bu genellemeler beni oldukça korkutuyor. Gettolara ilişkin çizdiğim tablolar, bazen fazlaca abarttığım duygusuna kapılmama yol açıyor. Bu durumda yaptığımsa, başkalarının yazdıklarıyla kendi yazdıklarımı karşı karşıya getirmek oluyor. Frederick Harrison, her zaman sağlıklı düşünmeyi becerebilen ve kendi içinde denetimini kaybetmeyen biri. En azından ben öyle düşünüyorum onu. Onun konu hakkında söyledikleri şunları içeriyor:

"Benim kanıma göre bugün, çağdaş olduğu savlanan anlayışı, bağımlılık içinde gelişimini sürdüren ticareti, kölelik düzeninin ilerleyişinden dolayı lanetle anmak gerekir. Bu durumu yaratan günümüz sanayii ise, onu mahkûm etmekten kaçınmamalıyız. Eğer tüm bu serveti yaratanlar, zenginliğin kaynağı olan insanlar, hafta sonlarını bile bizimdir diye sahiplenemiyorlarsa, bizim diyebilecekleri evlerinde geçiremiyorlarsa, kendilerine ait küçücük bir odaları dahi yoksa, durum tüm çıplaklığıyla ortadadır. Değerli olan herhangi bir şeyleri olmadığı gibi, sahibi oldukları döküntüler de herhangi bir taşınma hâlinde bir el arabasına sığacak yoğunluktadır. Kazandıkları para onları ancak yaşamda tutabilecek miktardadır, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan normal gelirli insanlar, onların yaşamlarını sürdürdükleri mekânlara atlarını bile bağlamazlar. Yıkım onların kaderidir. Yaşamlarını yoksulluk sarmalamıştır, küçücük bir iş kazası yoksulluklarını katmerler, katlanılmaz hâle getirir. Şehirlerde ve kasabalardaki orta hâlli işçilerin yanı sıra, onlardan kat kat kötü durumda olanlar da vardır. Bunları, sanayi ordusunun ardında kalan dökülmüşler olarak niteleyebiliriz. Ana hatlarıyla gerçek şudur: İşçilerin yüzde onunun normal yaşamı açık bir sefaletle örtülmüştür. Eğer çağdaş uygarlıktan anlaşılan buysa, bu kurallar lanetlenecek demektir."

Verilen rakamlar, insanı dehşete düşürecek boyuttadır. Bay Stopford Brooke korkunç bir görünüm çizdikten sonra, bunları en az milyonun yarısıyla çarpmanın gereğine dikkati çekmiştir. Söyledikleriyse şöyledir:

“Kensington’da vaaz verirken, Hammersmith-Londra yolunda ailelere rast geldim. Bir gün, bir oğluyla iki kızı olan bir adamla karşılaştım. Aile uzun süre taşrada yaşamış ve devlet toprağında ortakçılıkla yaşamını sürdürmüş. Bir süre sonra ekip diktikleri topraklara başkaları el koymuş, onlar da sökülüp atılmışlar bu yerden. Giderek, iş bulma hayalleriyle yaşadıkları Londra’ya gelmişler. Birikmiş biraz paralarıyla Londra’da iki odalı bir ev bulabileceklerini sanmışlar. Fakat Londra’da ilk karşı karşıya geldikleri gerçek, yer darlığı olmuş. Oturmaya başladıkları evin kirası on şilinmiş. Yemekler ve havanın durumu, onları sağlıklarından etmiş. İş bulmak güç ve aile de bu durumda borçlanmaya başlıyor. Giderek ağırlığını duyumsatan umutsuzluk eşliğinde daha ucuz bir ev buluyorlar. Benim iyi tanıdığım, suçlu üreten bir yere yerleşiyorlar. İş bulmaları daha bir güçleşiyor. İş için yaptıkları başvurularda, oturdukları yeri öğrenenler, iş vermekten kaçınıyorlar. Bütünüyle yoksulluğa yuvarlanıyorlar ve tüm bu başa gelenleri unutmak için içki giriyor devreye. Kısa süre sonra düşünceleri paramparça olmuş ve içki benliklerini sarmıştır. İçki için yapmayacakları şey kalmamıştır ve sağlıkları iyice bozulmuştur. Üç ay sonra baba tutuklanmış, anneyse ağır bir hastalığın pençesine yuvarlanmıştır. Oğlan da bir suçludur, kızlarsa kaldırımlarda orospuluk yapmaktadırlar. Bu örneği yarım milyonla çarparsanız, gene de gerçek rakama ulaşıp ulaşmadığınız tartışmalıdır.”

Dünya yüzeyinde, Doğu yakasından daha korkunç bir yer bulunabileceğini düşünemiyorum. Whitechapel, Hoxton, Spitalfields, Bethnal Green ve Wapping’i kapsayan bir bölgedir burası. Buradaki yaşam gridir ve bulanıktır. Burada yaşayanlar acz içinde, umarsız, umutsuz, hastalıklıdır. Temizlik için yapılan en ufak bir girişim bile, kahkahalarla karşılanan davranışlar içine girer. Buralara yağan yağmur bile doğallıktan uzaktır ve ortalığı temizleme gücünden yoksundur. O da her şey gibi yağlıdır, düştüğü yeri daha çok pisletir. Buradaki duvarların ardında, sıkıntı içindeki insanlar yaşamını sürdürür. Burada din, kısa ve küçük bir gezintiye çıkmıştır ve burada ruh inceliğinden söz etmek alay konusu olur, dünya nimetleri yoktur burada. Egemen olan şey burada yalnızca maddedir.

Gururlanarak söylenen bir söz vardı bir zamanlar: “Her İngiliz’in evi onun sarayıdır.” Bu tümce büyük bir yanılgı bütünüdür ve getto yaşayanları ev kutsallığının anlamını bilemezler. Biraz daha iyi bir görünümde olan belediye konutları bile, kalabalıkları barındıran barakalardan başka bir şey değildir. İşinden evine dönen bir baba, çocuğuna annesini soracak olsa, tek sözcüklük bir yanıtla karşılaşır: “Yapıda.”

Artık ortalıklarda yoğun biçimde bir ırk boy göstermiştir: Kaldırım insanları. Yalnızca yatmadan yatmaya kullandıkları kovukları vardır onların. Burayı uyumak için kullanırlar yalnızca. Kapı önlerini, kaldırımları dolduran bu insanlar gürültücüdürler. Gelenekselleşmiş İngiliz suskunluğunun izi bile görünmez burada. Kaldırımlarda, köşelerde insanların karşısına çıkarlar ve bulundukları yerde kımıldamaksızın bakarlar. Ceplerinde bira içecek paraları yoktur ve uyumak için gittikleri yer yalnızca bir kovuktur. Yaşam onlara, düşlerinin yokoluşunu öğretmiştir. Daha önce gençlerin tiz sesli olduklarından, heyecan taşıdıklarından söz etmiştim. Çürümüş getto insanları, dünyada süre giden sanayi savaşında İngiltere’ye hiçbir yarar sağlamazlar ve iktisatçılar bu gerçeği kabullenmişlerdir. Bunlar işçi olmadıkları gibi, gereğinde orduya çağrılsalar gene hiçbir katkı sağlayamazlar. Eğer İngiltere, sanayileşme yarışından çekilecek olsa, tümü yok olacaktır. Bunlar Batı yakasına saldıracak ve tüm ağırlıklarıyla ezip bitireceklerdir oraları. Ama gene de bu insanlar, çağın ulaştığı teknik gücü tartışılmaz ateşli silah önünde, hızla yok olmaya aday ve mahkûmdurlar.

20. YATAKHANELER VE KAHVEHANELER

Anlamını yitirmiş, romantik, kökünden kopmuş, yalnızca bir sözcük olarak varlığını sürdürüyor bugün kahvehane. Kahvehane denildiğinde, ben bu sözcüğün kendine özgü bir anlam içerdiğini düşünürdüm. Daha doğrusu inanırdım. Bu sözcük okyanusun öte yakasında telaffuz edildiğinde, insanlar buradakinden çok farklı şeyleri anlarlar. Fıkralar, şakalar, gülümseme... Bohemler...

Burada bu sözcük, bir yanlışı içerir. Kahvehane, en azından, insanların kahve içebildikleri bir yerdir. Ama hayır, burada böyle olmaz bu. Cebinizde para da taşısanız, kahve içmeniz olası değildir burada. Siz kahve ısmarlarsınız, sonra önünüze içi doldurulmuş bir bardak konur, fakat bunun kahve olmadığı hemen anlaşılır.

İçtiğiniz kahve için gerçek olan bu görünüm, kahvehanelerin mekânsal görünümü olarak da gerçektir. Yağın ve pisliğin yoğun olarak hâkim olduğu bu yerlere, genellikle işçiler devam ederler. Peçete ya da masa örtüsü kullanılmaz. İnsanlar, kendilerinden önce masada oturan insanların bıraktıkları pislikler, kırıntılar içinde yemeğini yer. Masada oturan insan da, kendinden öncekilerin yaptığını yapar, o da kırıntılarını ve pisliklerini masada bırakır. Özellikle işlerin yoğunlaştığı zamanlarda, gerçek anlamda korkunç bir örtüyle kaplanır her yer. Ben de pisliklere basarak masanın çevresinde dolaşmış, yemeğimi, çizdiğim bu görüntüde yemiştim. Bu tam anlamıyla bir başarıydı.

İşçi için bu durumun yadsınacak hiçbir yanı yoktur. Yemek yerken kullanılabilecek hiçbir iyi görünüm katılamadığı gibi, böylesi bir şey aranmaz. Aranmasını bırak, akla bile gelmez. Kahvehaneden içeri giren insan, ilkel bir oburluk içerisindedir, dışarıya çıkarkense bu oburluğunu tatmin etmiş, yalnızca doygun bir tokluktadır. Sabah işe giderken, böyle birini sık sık görürsünüz. Girdiği kahvehanede, çayını ısmarlar, fakat bu çay, çaydan başka her şeye benzetilebilir bir sıcak sudur, bu suya cebinden çıkardığı ekmek parçasını banarak yer. Midesine inen şeyin

niteliği hiç önemli değildir. Gün içinde göreceği işi için bunu yapması zorunludur. O ya da onun benzeri işçiler; başkalarının et, patates ve daha bir dolu şey yemesi, gerçek kahve içmesi için çalışmak zorundadırlar ve çalışmak için de midelerine bu anlatılanları atmaları gerekir.

Bir zamanlar, serseriliğimden dolayı –yani aylak gezmek suçundan– Kaliforniya Hapishanesi'ne atıldığımda, bana sunulan kahve ve kahvaltı, İngiliz işçilerinin bu ve benzeri kahvehanelerde yediklerinden çok çok güzeldi. Bir Amerikan işçisi olarak yiyebildiğin on iki penilik kahvaltıyı, İngiliz işçileri rüyasında bile göremez. Şurası gayet açıktır ki, İngiliz işçisi de, yediği kahvaltı karşılığında üç-dört peni harcayacaktır. Onun kazandığı iki buçuk şiline karşın, benim kazandığım altı şilin, kahvaltımın böylesi farklı olması anlamına gelir. Ama öte yandan da ben, bütün çalışma yaşamım boyunca, ondan fazla, hatta onu utandıracak kadar çok üretimde bulunabilirim. Yani burada iki yanlı bir görüntü söz konusudur. Yaşam düzeyi yüksek işçi, her zaman, yaşam düzeyi düşük olan işçiden daha fazla üretir, daha sağlam iş yapar.

Denizcilerin bir oranlaması vardır. Bunu İngiliz ve Amerikan ticaret gemileri arasında yaparlar. İngiliz gemilerinde, ücretin az, yemeğin kötü, ama işin de kolay olduğu söylenir. Fakat Amerikan gemilerinde ücret iyi, yemek iyi, ama iş ağırdır. Okyanusun iki yakasında, sürat için para ödenen bu gemilerde, çalışanlardan da aynı şey beklenir. Eğer işçi nitelikli değilse, işin hızına uygunluk arz etmiyorsa, geminin sürati de azalacaktır. Bu durumu net olarak, Amerika'ya gelen İngiliz işçisinin çalışmasında gözlemleyebiliriz. O işçi, eğer New York'ta duvar ustasıysa, Londra'da bulunduğu zamankinden daha fazla duvar örecektir. Bu iş St. Louis'te biraz daha artarken San Francisco'da en yüksek düzeye ulaşacaktır. Çünkü, San Francisco'da duvarcının aldığı ücret, uzman bir İngiliz işçisinin aldığı ücrete eş değerdir.

Sabahın ilk ışıklarıyla, işçiler işlerinin yolunu tutarken, ellerinde sepetleriyle yol kenarlarında kadınlara rastlarsınız. Bu sepetlerin içinde ekmekler vardır ve işçiler, kadınlardan aldıkları bu ekmekleri yiyerek yollarına devam ederler. Bu insanların bir kahvehaneye girip,

ekmeklerini yumuşatacak bir çay alacak paraları bile yoktur. Bir işçinin böylesi bir durumda işe başlamaması gereken bir gündür bu. Onun açlığı ve dolayısıyla yitireceği iş gücü, onun kaybı olduğu kadar, patronun da yitirdiği iş gücüdür. Giderek bu, ülkenin yitirdiği iş gücüne dönüşür, ülkeye zarar verir. Bu nedenden ötürü, devleti yönetenlerin: "İngiltere'yi uyandırın" sloganını bir yana bırakıp, "İngiltere'yi doyurun"u gündemin başına alması gerekir.

İşçi, az gıda almakla kalmayıp, aldığı bu gıda, ayrıca çok da kötüdür. Bir kasap dükkânının önünde durup, kuyruktaki kadınların aldıkları et parçacıklarını gözümle gördüm. Amerika'da bu parçalar köpeklere verilirdi. Bu insanların ev temizliği anlayışları konusunda nasıl yalan söyleyemezsem, bu kadınların ellerinin temizliği için de aynı şeyleri söyleyemem. Elleri bunca pisken, içlerinden pek çoğu iyi bir parça alabilmek için etleri karıştırıyorlardı.

Gün içinde, karıştırıp harmanlanan bu et parçalarının üzerine, sokağın tozu toprağı da eklenir ve etlerin satışı sürüp gider.

Gezici sokak satıcılarının arabalarında, gün boyunca, çürümeye yüz tutmuş meyveler dolaştırılır, artanlarsa, ertesi gün satışa sunulmak üzere, geceyi adamın pislikler içindeki izbesinde geçirir.

Doğu yakasının işçilerinin, iyi bir etin ve taze meyvenin nasıl bir şey olduğunu bilmeleri mümkün değildir ve bilmeyeceklerdir de. Durumları biraz daha iyi olanların da, iyi bir et ve taze meyve yediklerinden söz etmek gene de yanlış olur. Durum, içtikleri çay ve kahveden çok açık biçimde ortadadır.

Sizlere, Jubilee Sokağı'nda tanık olduğum bir kahve olayını anlatmadan edemeyeceğim.

Siyah paçavra giysiler içindeki bir kadın şöyle söylüyordu: "Bunun karşılığı olarak bana, yiyecek bir şeyler verebilir misin kızım? Vereceğin şey ne olursa olsun, fark etmez. Bütün gün aç dolaştım, hiçbir şey yemedim. Açlıktan bayılacak duruma geldim." Kadın, elinde bir peni tutuyordu. Kızım dediği insansa, kahvenin hem garsonu, hem de sahibesi olan kırk yaşlarında bir kadındı.

Sonucu, en az yaşlı kadın kadar merak içinde ve sabırsızca bekledim. Güneş artık batmaya yüz tutmuştu ve yaşlı kadının ifadesi olduğu gibi doğruydu, açlıktan ayakta zor duruyordu. Bir süre sonra, bir tabak kuzu yahnisiyle birlikte, kuru fasulye kondu önüne. Ben de aynı yemeği yediğim için biliyorum. Gelen yemek kuzu yahnisi değil, koyun yahnisiydi ve fasulyelerse taş gibiydi. İşin buradaki ilginç olan yanı, söylenen şeyin değil, başka şeyin gelmesi ya da fasulyenin bayatlığı değildi, yemeğin bu şekliyle altı peni etmesine karşın, ihtiyar kadına bir peni karşılığı verilmesiydi. Bu yoksul kahvehane sahibinin fedakârlığı övgüye değerdi. Bu yoksul insanlar, açık bir cömertlik sergiliyorlardı.

Kadın büyük bir sevinçle, verileni tezgâhın üzerinden alıp, gelip karşıma oturdu, yemeğe gerçek bir saldırı yaparak başladı. Büyük bir sessizlik eşliğinde yemeklerimizi yedik. Bir süre sonra kadın sevinç içindeydi ve haykırırcasına:

“Kibrit satarak kazandım bu peniyi.”

“Epey yaşlısın galiba?”

“Dün yetmiş dört yaşıma girdim,” dedikten sonra tekrar yemeğine döndü. Yanında oturan adam: “Bu yaşlı kadına yardım etmek isterdim, ama elimden bir şey gelmez. Bugün bir yığın bulaşık yıkadım ve ancak karnımı doyuracak bir para alabildim.”

Böylesi kahvehanelerde insan, bir sürü olaya şahit olur. Trafalgar yakınlarındaki bir kahvehanede şahit olduğum Cockney Amozonu’nu hiçbir zaman unutamayacağım. Yemek borcumu ödemek için masanın üzerine bir İngiliz altını bırakmıştım. Böylesi yerlerde, yoksul insanlar, yemekleri yemeden ücreti peşin olarak öderler. Tezgâhın üzerine bıraktığım parayı alan kadın, onu hemen ağzına götürdü ve dişleriyle ısırdı. Ardından, tezgâhın üzerine atıp, çıkardığı sesi dinledi.

“Nereden ele geçirdin bunu?”

“Masaların birinde oturan bir serserinin unuttuğunu mu sandın?”

“Ne iş yaparsın sen?”

“Bu paraların üretimiyle ilgilenirim,” dedim sırıtkan bir şekilde. Bu sorgulamanın ardından, paramın üstünü gümüş olarak sinirli bir havaya bürünerek ödedi. Ben de karşı bir eylem olarak, verdiği her gümüş parayı dişledim ve masanın üzerine atarak sesini dinledim. Bir ara: “Çayıma bir şeker daha atarsan, sana yarım peni ek ödeme yaparım,” dediğimde, önce: “Cehenneme git!” diyerek tersledi, sonra buraya aktaramayacağım, ağza alınmaz bir sürü küfrü ve hakareti peş peşe sıraladı. Böylesi durumlarda, yanıt verme yeteneğim hiç de kısıtlı olmamasına rağmen, başlangıçtaki vuruşlarıyla bozguna uğramış, yıkılmış ve yenilgiyi kabullenmiş olarak çayımı aceleyle yudumladım. Kahvehaneyi terk ederken bile susmamıştı ve ardımdan küfürleri sıralamayı sürdürüyordu.

Londra’da 900 bin kadar insan kiralarda sürünürken, gene 900 bin kadar insan da yasal olmayan yerlerde, kötü sağlık koşullarında yaşamlarını sürdürmektedir. Bu arada, 38 bin kadar insan da sığınma evlerine kayıtlı görünmektedir ki, buralara halk arasında yatakhane sözcüğü uygun bulunmuştur. Küçücük yapılardan, dev yapılara kadar çeşitlidir bu yerler ve bu yerler orta sınıflarca övünç kaynağıdır. Yalnız bu övenlerin mutabık oldukları bir yan vardır, buraların oturulamayacak denli kötü olmasıdır. Kötüden kastım şudur: Damın akması ya da duvarların çatlak patlak olması değil, buradaki yaşamın sıkıcı ve parçalayıcı bir nitelik içermesidir.

Çoğu kez buralar, yoksul insanların oteli olarak tanımlansa da, dalga geçmenin bir başka şekilde ifadesidir bu. İnsanın yalnız kalmak istediğinde oturacak bir odası olmadığı gibi, sabahın ilk ışıkları ortalığı sarmaya başladığında yatağından kaldırılır ve her akşam bir başka yerde, ücret karşılığı kalabilir. Bunu bir otel yaşamı olarak tanımlayabilmek için, çok fazla iyimser olmak gerekir.

Söylediğim şeylerden, belediye konutlarıyla işçi evlerini kötülediğim sonucu çıkartılmasın. Tam tersini savlıyorum. Böylesi yerlerde işçiye, ödediğinin karşılığı değil, çok daha fazla şeyler verilmektedir. Söz konusu etmek istediğim; bir bütünsellik olmamasıdır.

Kaldığım için biliyorum, küçük barınma yerleri birer dehşet yuvasıdır. Şimdi biz, bu küçük yerleri bir yana bırakıp, büyük yerlere geçelim.

Whitechapel yakınlarındaki söz konusu yerlerden birine gittim. Hemen hemen, bütünüyle işçilerden oluşan insanların oturduğu bu yapıda giriş, sokaktan mahzene doğru bir inişle başlıyordu. İkisi uzun, biri geniş, üç oda vardı burada.

İşçiler yemeklerini hazırlıyor ve pişiriyorlardı. Kendi yemeğimi pişirmek için harekete geçmek istediğimdeyse de, içerideki koku midemi alt üst etti. Bunun üzerine kendime yemek pişirmekten vazgeçip, yemek yapanları izlemeye, onları gözlemlemeye başladım. Karşımda, henüz işinden yeni dönmüş biri oturuyordu ve ekmeğini, masanın üzerine yayılmış olarak duran tuza batırıp batırıp yiyordu. Sanki ekmeğini bandığı şey tereyağı imişçesine tat aldığı havası içindeydi. Zaman zaman da önündeki çaydan yudum alıyordu. Ne sağına bakıyordu, ne de soluna, büyük bir sessizlik hâkimdi görünümüne. Tam karşısında olduğum hâlde benim yüzüme bile bakmamıştı. Loş odaya bir sessizlik egemendi. Bir ara küçük Roland gibi düşünmeye başladım. Böylesi bir ceza için ne yapmıştı bu insanlar?

Fakat mutfak tarafında bir canlılık havası vardı, oradan sesler geliyordu. O yana yöneldim, ama bu yönelişimle birlikte kendimi sokağa atmam bir oldu. Kokuya dayanamamıştım. Biraz sonra dönüp beş peni ödeme yaptım ve bir kabin satın aldım. Yukarı katta bir bilardo masası ve bir dolu satranç takımı vardı. Gençler masaların başında durarak, sıranın kendilerine gelmesini bekliyor, yaşlılar oturdukları yerde sigaralarını tüttürüyor, gazetelerini okuyor ya da elbiselerinin yırtık yerlerine yama yapıyorlardı. Gençlerin neşelerine karşın, yaşlılar belli bir hüzün içerisindeydiler, bu ayrım kesin olarak göze çarpıyordu.

Bodrumdaki odalarda olduğu gibi, burası da insana bir evdeymiş duygusunu veremiyordu. Sizler ya da benim gibi, evin ne olduğunu deneyimleriyle yaşamış insanlara bir ev duygusu veremeyeceği gayet açıktı. Duvarlara iliştirilmiş yazılar kanalıyla, insanların burada nasıl bir davranış içinde olmaları gerektiği bildiriliyordu. Saat onda ışıklar

kapatılıyor ve uyumaktan başka çare kalmıyordu. Bir ara, görevliden izin alarak çatı kata çıktım. Aşağıya inerkense, uyuyan bir dolu insanın arasından geçtim. Kabinler, insanların en çok rahatlık duydukları yerlerdi. Bir dar yatağın yanı sıra, soyunma işinin gerçekleşebileceği kadar bir boşluk vardı. Yataksa gerçekten temizdi ve kusur aramanın anlamı yoktu. Benimse tam olarak söylemek istediğim şey, burada insanın gerçek anlamıyla yalnız olamayacağıydı.

Bu odayı gözünüzde canlandırabilmek için, bölünmüş güvercinlikleri anımsayın. Her güvercine ayrı bir bölme... Tavansız bir oda ve ince duvarlar... Yanınızdaki komşunun değil horlaması, nefes alışını bile duyabiliyorsunuz, en ufak hareketinden haberdar oluyorsunuz. Bu oda, sabahın erken saatlerine kadar sizin kullanımınızdadır. İçeriye herhangi bir eşya koyamayacağınız gibi, kapıyı da içeriden kilitleme hakkına sahip değilsiniz. Eğer yatakhanelerde, diğer günler de kalmak isterseniz, bu kurallara o günler için de uymak zorundasınız. Kurallar, kişiliğinizin burada hükümsüz olduğunu size duyurur, yöneticiler; sizin en ufak bir kişiliğiniz olduğunu kesinlikle kabullenemezler.

Ben, işini bitirip evine dönen işçinin, kendisine ait bir odasının olması gerektiği tezini savunuyorum. Sahip olduğu bu odayı, istediği zaman kilitleyebilmeli, burada yalnız kalabilmeli, gazetesini, kitabını okuyabilmeli ve istediği zaman da sessizce düşünebilmelidir. Dışarıya dolaşmaya çıkarken, bazen cebinden çıkarıp bazı şeylerini de buraya bırakabilmelidir. Duvarına aile büyüklerinin, kendisinin veya sevgilisinin ya da istediği herhangi birisinin resmini asabilmelidir. Şu ifadeyi çok açık bir şekilde dile getirebilmelidir yani: “Burası benim. Dünya, kapının önünde anlamını yitirir, içerinin tek egemeni benden başkası değildir.” Böyle bir yurttaş işini daha iyi yapabilecek ve daha iyi bir vatandaş olacaktır.

Yoksul insanların yatakhanelerinde bulunup, onlarla konuşmalar yaptım, uyuyan bu insanların yatak aralarında dolaşarak onları gözlemledim. Yaşları yirmi ile kırk arasında değişen gençlerdi tümü de. Daha yaşlı olanlar, işçi otellerinin parasını ödeyecek denli kazanamazlar ve onların yerleri yoksullar evidir. Gençlerin çoğu yakışıklıydı. Yüzleri ve

boyunları kadın öpücüklerine ve dokunuşlarına layıktı. Yaşamın bu kesitinde birtakım güzel birliktelikler kurabilirlerdi. Doludizgin bir sevgi yaşayabilir, kadınlarını mutlu kılabilirlerdi. Erkeklere özel o sertlik görüntüleri, bir kadının yumuşak dokunuşu altında eriyip yok olur, yumuşayabilirdi. Oysa onlar bir kadından yoksun, her biten günde biraz daha sertleşiyorlardı.

O zaman, kadının onlar için ne anlam ifade ettiğini, yaşamlarının neresinde olduğunu sordum. Yanıtları kısa, kesin ve dolambaçsızdı: "Bizim için kadın, bir orospunun kucağıdır."

Orası Leman Sokağı'ydı. Piccadilly ya da Waterloo yoluydu...

21.
GÜVENCESİ OLMAYAN YAŞAMLAR

Konuştuğum adam çok kindardı. Ona göre karısının uğradığı yıkımın nedeni doğrudan doğruya yasalardı. Olayın oluş biçimi ve töre yanı, bizi hiç mi hiç ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren bölüm; kadının boşanmak için yargıya başvuruşu ve netice olarak da mahkemenin kadına, haftada on şilin nafaka bağlaması. Kadın bu parayla, hem kendisinin, hem de beş çocuğunun geçimini sağlayacaktır.

Kindar adam bana: "Bana bak... Şöyle düşün, bu on şilin tarafımdan ödenmedi, ödenemedi. Bir kazaya kurban gittim. Koleradan vefat ettim, sakatlandım, yürüyemez hâle geldim ya da şimdi düşünemediğim bir terslik geldi başıma. O zaman, bu kadınla çocukların hâli ne olacak?" diye sordu. Sonra da acılı acılı başını sallayıp: "Onun için artık umut diye bir şey kalmamıştır. Yapabileceği yegâne şey yoksullar evinin yolunu tutmaktır. Oranın da cehennemden hiçbir farkı yoktur. Yoksullar evine gitmese, çok daha kötü durumlarla karşı karşıya kalacak. Benimle gel, bak sana ne göstereceğim. Gelirsen eğer, bir sürüsü bir arada yaşayan, uyuyan kadın göstereyim. Hatta daha da kötülerini biliyorum. Başıma bir şey geldiğinde kadının durumu hiç de iç açıcı olmayacak."

Adamın psikolojik durumunun bir incelemeden geçmesinin doğru bir hareket olacağı kanısındayım. Fakat bu adamın doğru bir tespiti var: Her şeyden önce, karısının güvencesiz bir yaşamının olduğunun ayırdında. Düşündüğü tek şey, iş görmezse, göremezse karısının düşeceği durumun ne olacağıydı.

Bu olayın biraz dışına çıkıp, benzer durumda olan yüz binlerce kişinin aynı dertleri taşıyıp, yiyecek bir şeyler aradığını ve yatacak yer düşü kurduğunu görürüz.

Sayılar insana şaşkınlık verecek boyutta. Londra'da 1.800.000 kişi yoksulluk sınırında ve altında olarak yaşamını sürdürür. 1.000.000'uncu kişinin ise yaşamdaki ufku, aldıkları haftalıklarıyla sınırlıdır.

Sınırda ve sınırın altında yaşayanlarla, bu bir milyon insanın arasında yalnızca bir haftalık mesafe vardır. Bir hafta sürecek bir işsizlik bunları da yoksulluğun göbeğine taşıyacaktır. İngiltere'nin Wales'inde nüfusun yüzde on sekizi, yaşamını sürdürebilmek için kilisenin yardımına gereksinim duymaktadır. Londra Belediyesi'nin yaptığı istatistiklere göreyse, bu insanların sayısal ifadesi yüzde yirmi birdir. Yaşamak için kiliseye sığınmakla, yoksulluğun arasında bayağı büyük farklılıklar vardır ve Londra Belediyesi bugün itibariyle 120.000 yoksula bakmaktadır. Londra'da her dört kişiden biri yardıma gereksinim içinde ölürken, İngiltere İmparatorluğu'nda 8.000.000'uncu kişi açlıkla yüz yüzeyken, 20.000.000'uncu kişi de, dünyanın yaşam standardı göz önüne alınacak olursa, güç durumdadır. Londra'da yardıma gereksinim duyan kişileri, sayılarla daha yakından incelemek yararlı olur diye düşünüyorum.

1886'dan 1893'e kadarki yılları dikkate alacak olursak, yoksulluğun sayısal ifadesi en az Londra'da görülen bir durumdur. 1893'ten sonraki yıllarda yoksulluk giderek artış kaydetmiş ve sonuç olarak yoksulluğun en fazla izlendiği şehir konumuna gelmiştir.

Yaşlılık, yoksulluğun belli başlı nedenlerinin en başında yer alır. Yaşlılığı izleyen neden kazadır. Kocanın, babanın ya da eve ekmek taşıyan kişinin ölümü veya sakatlığı hâlinde, yoksulluk hemen boy gösterir. Üç çocuğu olan bir karı kocayı konu olarak alalım. Onlar haftalık olarak kazanılan yirmi şilinle yaşamlarını sürdürmektedirler ve bu paranın her hafta geleceği umuduyla yaşayacaklardır. Bir yandan da korku, yanlarından hiçbir zaman ayrılmaz. Onlar gibi yaşayan binlerce aile vardır. Bu para, o aileleri ancak ayakta tutmaktadır. Ve bu ayakta duruş, uzun vadeli değildir, ailenin gelecek güvencesi yoktur. Babanın başına bir kaza geliyor; ölüm ya da sakatlanma olabilir. Anne bu durum karşısında ne yapacaktır? İki seçenekle karşı karşıyadır. Birinci seçeneğe göre, çocuklarını birer dilenci olarak sokağa terk edip, başının çaresine bakmak... Ya da çocukların hayatta kalabilmesini sağlamak için, bir fırsat düşkününün yanında çok az bir para karşılığı geceli gündüzlü çalışacaktır. Bu türden fırsatçı iş yerlerinde çalışan kadınlar,

eğer kocaları hayatta ve çalışıyorsa, kazançlarıyla aile bütçesine ancak küçük bir katkı sağlayabilirler, ama söz konusu çalışan kadın bir dulsa, yani yalnızca onun kazancıyla aile, yaşamını sürdürecekse, bu durumda çocukları ve kendisi ancak sınırda bir yaşam sürecek, ölüm kendisini ve çocuklarını kurtarıncaya değin sürünmesini sürdürecektir.

Bu durumdaki çalışan kadınların kendilerini ve çocuklarını geçindirebilmelerinin olanak sınırları içinde olmadığını belirginleştirebilmek için biraz sonra iki örnek vereceğim. Örnekler, İngiltere'nin çok satan iki gazetesinden aktarılmıştır.

Bir baba, kızı ve arkadaşının kutu yaptıklarını ve gros başına sekiz buçuk peni kazandıklarını gazeteye anlatmaktadır. Kızların üretimleri dört gros. Bu iş için harcamalarıysa, yalnızca yol parası olarak sekiz peni tutmaktadır. Ayrıca etiket için iki peni, yapıştırıcı için iki buçuk peni ve iplik içinse bir peni. Yani kızlar, bir günlük çalışmalarının karşılığı olarak on buçuk peni kazanmaktadırlar.

İkinci olarak vereceğim örnek yaşlı bir kadına ait. Yardım istediği yer Luton Guardians. Şapka yaparak para kazandığını söylemiştir, ama kazancının azlığı nedeniyle işini bırakmıştır. İki buçuk peniyi şapka başına kazanmaktadır, bu parayı kazanabilmek için hasırı kendisi alacak, örüp dikerek mamul hâle getirecektir.

Ana ve üç çocuğuna ilişkin örneğimizde, bu insanlar cezayı herhangi bir nedenden ötürü hak etmiş değillerdir. Bir kaza meydana gelmiştir ve eve gelir sağlayan erkek yok olmuştur, olan yalnızca budur. Bulundukları ortamda her şey rastlantılara bağlıdır, koruyucu hiçbir önlem alınmamıştır. İnsanın burada, bir anda uçurumun dibinde kendisini bulması sık rastlanan şeylerdendir. Soğuk sayılardan örneklemeye gidiyorum gene:

Sir A. Forwood'un yaptığı birtakım hesaplamalara göre, yılda 1400 işçiden biri ölmekte, 2500 işçiden biri ağır şekilde yaralanmakta, 300 işçiden biri sakat kalmakta ve sakatlığı sürmekte, her sekiz işçiden biriyse geçici sakatlık geçirmektedir.

Bu sayılar yalnızca sanayi kesimini ifade etmektedir, gettolardaysa durum çok, hem de çok korkunçtur. Batı yakasının yaş ortalaması elli beş iken, Doğu yakasında bu rakam otuz olarak saptanmıştır. Yani bir Batı yakalının ömrü, Doğu yakalının ömrünün iki katıdır. Uygarlığın göbeğindeki bu insanlar arasındaki kayıp, savaş durumundakinden çok fazladır. İngiliz sanayisi, her yıl beş yüz bin yitik insan yaratır. Bu insanlar ya ölürler ya da sakat kalırlar.

Batı yakasında çocukların ölüm oranı yüzde on sekiz iken, Doğu yakasında yüzde elli beş gibi bir orana tırmanmaktadır. Londra'da öyle sokaklar vardır ki, burada yaşama gözlerini açan çocukların yüzde ellisi, iki yaşına varmadan ölür. Geriye kalan çocukların yüzde ellisi de beş yaşına ulaşmadan yaşama gözlerini yumar. Denebilir ki, buralarda korkunç bir katliam hüküm sürmektedir.

Sanayinin, savaşlardan daha çok kayıp verdiğini Liverpool tıp görevlisinin hazırladığı raporlardan çıkartabiliriz.

"Genellikle, evlerin içi ve bahçeleri çok az bir güneş ışığı alır. Evlerde havalandırma sistemi yoktur, duvarlar uzun süre pisliği emmiştir. Pencere içlerine çiçek konabilir, ama bunun pratik hiçbir geçerliliği yoktur. Çünkü hiçbir bitki böylesi pis havanın egemen olduğu yerde yaşayamaz."

Bir dolu işçi burada tehlikeli mesleklerde çalışır. Yaşamları güvenlik içine alınmamıştır. Onları sarmalayan tehlike, savaştakinden çok daha büyüktür. Keten sanayiinde, ketenin hazırlanışı, yani onun yıkanması ve ezilerek çiğnenmesi, bronşit, zatürree gibi hastalıkları beraberinde getirir. Tarama bölümündeyse, havayı saran tozun ineceği ve kümeleneceği yer, doğrudan doğruya insan ciğeridir. On yedi yaşında tarama bölümünde işe başlayan genç bir kızın, otuzuna vardığında tutunacak bir dalı kalmaz ve düşer. Kimya sanayiinde çalışan ve güçlü insanlar arasından seçilen işçilerin büyük bölümü, kırkına ulaşmadan öleceklerdir

Çömlekçilik konusunda Dr. Arlidge'ın söyledikleriyse şunlar: Çömlek tozları insanı birdenbire öldürmez, bu tozların ciğerlerde yavaş yavaş

birikmesi, astıma yol açar ve ciğerlerde alçı tutmaya başlar, sonuç gene ölümdür.

Üstübeç sanayiinde çalışan bir genç kızın öyküsünü dinleyelim:

“Genç kızda kansızlık hastalığı baş göstermiş ve dişleri mavileşmeye başlamıştır. Bu mavileşme, diş etlerinde görülmeyebilir. Kızdaki kansızlığın yanında bir de zayıflama başlamıştır. Ama zayıflık o denli yavaş gerçekleşmiş ki, ne genç kız, ne de arkadaşları fark etmişler. Baş ağrıları ortaya çıkmış, sinir sistemi bozulmuş. Ardından yüzünün yarısında garipleşmeler görülmüş ve giderek bedenini sarmış bu durum. Genç kız, saralıymışçasına titremeye başlar. Baygınlık hâlleri gelir üstüne ve giderek sıklaşmaya, artmaya başlar. Sonunda böylesi baygınlık geçirdiği bir gün ölür genç kız. Bu sanayide çalışanlarda, ara sıra körlük vakalarına da rastlanır. Hastalık sırasında çılgınca davranışlar, melankolik görünüm de sergilenebilir. Hastanın bu durumda kurtulduğu da görülebilir, ama ya geçici bir süre ya da tüm yaşamı boyunca kör de kalabilir.”

Bir başka örnek:

Charlotte Rafferty, sağlıklı görünümü, güzel yüzü ve vücudu olan bir kadındır. Hiç hastalık yüzü görmemiştir. Ta ki üstübeç sanayiinde çalışmaya başlayana kadar. Bu iş koluna girdikten bir süre sonra hastalanır. Dr. Oliver, onu muayene ederken diş etlerinde mavileşme tespit eder. Bu mavileşme, zehirlenmenin başlangıcıdır. Doktor, bir süre sonra hastalığın ağırlaşacağını söyler kadına. Kadın, doktora ikinci kez gider, hastalığı artmıştır. Doktor haklı çıkar ve kadın ölür.

Birkaç örnek de kurşun zehirlenmesi üzerine olsun:

Mary Ann Toler, o da hiç hastalıkla tanışmamış birisidir. İşe başladıktan sonra üç kez kriz geçirir, işten ayrılır. Ama geç kalmıştır. On dokuz yaşında yeniden benzer belirtilerle karşılaşır, aradan geçen kısa bir süre sonra da ağzı köpükler içinde yaşamı noktalanır.

Mary A. güçlü bir kadındır. Yirmi yıl kurşun fabrikasında çalışmasına rağmen yalnızca bir kez kriz geçirmiştir. Sekiz çocuk sahibi olmuş, fakat hiçbiri yaşamamıştır. Bir sabah ayna karşısında saçını

taramak için kolunu kaldırmak istediğinde, gücünün kalmadığını fark etmiştir.

Eliza H. yirmi beş yaşındadır ve beş aylık bir çalışmanın sonrasında karın ağrıları baş gösterir. Fabrikasını değiştirir, iki yıllık bir çalışma daha yapar ve sağlığını bütünüyle yitirir. Sonuç, kurşun zehirlenmesinden kaynaklanan ölümdür.

Bay Vaughan Nash, doğmamış soylardan şöyle söz eder:

"Üstübeç fabrikasında çalışanların çocukları, dünyaya, önceden belirlenmiş kaderleriyle göz açarlar ve krizler geçirerek çok kısa zaman sonra da gözlerini dünyaya kaparlar. Bu çocuklar ya doğarken sakat olarak dünyaya gelirler, ya da daha birinci yaşlarını bile tamamlayamadan ölürler."

Sizlere son olarak anlatacağım insansa, bu savaşa, hiçbir kazanma şansı olmadan katılan on yedi yaşındaki Harriet olacak. Harriet A. Walker. Bir emaye fabrikasında çalışırken hastalığa yakalanmış, hasta babası ve kardeşi aç olduğundan kendi hastalığını saklamış, her gün işine yaya olarak gidip gelmiş ve bu günler içinde altı kilometre yol yapmıştır. Ölümüyse on yedi yaşını bitirmeden olmuştur.

Tüm bu anlattıklarımın yanında, ekonomik bunalımlar da işçilerin yıkımına yol açar. Bir ekonomik bunalımın olması durumunda, yalnızca haftalık kazançla ilgili olan işçiler, bu haklarından da olurlar. Böylesi bunalımlar sonucu işten çıkarılan işçiler, çoğunlukla yeniden işe alınmazlar.

Bir sendika toplantısında şunlar söyleniyordu. İş azlığı nedeniyle, işçilerin eline dört aydan beri, haftada ancak dört-beş şilin geçmektedir. Bu işsizliğin nedeniyse, gemiciliğin içine düştüğü çıkmazdı.

Çalışanların yaşı, bu durumda önemli bir faktör değildir, genç ya da orta yaşlı olmaları bir şeyi değiştirmez. Çalışırken orta halli bir yaşam ve yaşlılıklarında güvenceden yoksunluk. Yaşamaları bütünüyle olayların gelişimine bağlı olduğu gibi, olayların gelişiminde de inisiyatif kullanacak durumda değillerdir. Eğer bu insanlar sanayide çalışacak olurlarsa, zaten tüm tehlikeleri göze alıyorlardır. Erkek için en iyi yol,

orduya kaydolmaktır. Kadın için de rahibelik ya da hemşirelik yapmak... Her iki durumda da ev ve çocuk derdi taşımayacaklardır, ama yaşlanmaları onlar için cehennem bir durum olacaktır.

22.
İNTİHAR

İnsan değerinin sıfıra yakın olduğu bu bölgede, mutluluğu yakalamak da olanaksızlaşmışsa, gayet açıktır ki, intiharlar da yaygınlaşacaktır. Bu yaygınlık öylesine bir artış kaydetmiştir ki, günlük gazetelerde bu doğrultuda bir sürü haber çıkmaktadır. İntihar nedeniyle polis mahkemelerine çıkanlar, sarhoşlarla eş düzeyde görülüp, eşit işleme tabi olurlar.

Thames Polis Mahkemesi'nde böylesi bir olaya şahit oldum. Gözlemlerimin ve duyumlarımın gücüyle övünürdüm. Üstüne üstlük, insanlar hakkında pek çok bilgiye de sahiptim. Oysa, ne yazık ki, mahkeme salonuna girdiğimde aptallaşmıştım. Kavga edenler, karılarını dayaktan komaya sokanlar, sokakta yatanlar, sarhoş olanlar, kumar oynayanlar, hırsızlar, sokak kadınları, yasa çiğneyenler büyük bir sürat içinde mahkemeye çıkarılıyorlardı. Sanıkların bulundukları bölüm, mahkeme salonunun ortasındaydı. İnsanların buraya getirilişiyle, götürülüşü arasında geçen zaman çok kısaydı.

Çalıntı bir malı, iş bulamaması yüzünden satan; bunu aç olan karısı ve çocukları için yapan adama verilen bir yıllık hapis cezasını düşünüyordum ki, sanık bölmesine yeni biri alınmıştı. Bu şahsın yalnızca adının Alfred Freeman olduğunu duydum, suçunun cinsini ise duyamamıştım. Tanık olarak dinlenen insan, kendisini Britanya kanal bekçisinin karısı olarak tanıtmıştı. Gece yarısı suya bir şeyin düştüğünü duyuyor ve koşup geldiğinde, tutukluyu kanalın içinde buluyor.

Gözlerim, tutuklu sandalyesinde oturmakta olan genç adama kaydı. Suçu intihara teşebbüs etmekti. Durumun bu olduğu anlaşılmıştı. Yorgun bir görüntü sergiliyordu, umursamaz davranıyordu. Kahverengiye kaçan saçları, alnına dökülmüştü. Yüzü yıpranmıştı, fakat çocuksu ifadesi henüz kaybolmamıştı.

Kanal bekçisinin karısı: “Evet efendim,” diyerek konuşmasına kaldığı yerden devam etti. “Onu, kanaldan ben çıkarttım. Çevrede bulunan insanlardan yardım isteyerek, polise ben ellerimle teslim ettim.”

Yargıç, kadını gücünden ötürü kutlarken, salonda bulunanlar gülüştü. Oysa ben, karşımdaki bu genci hâlâ çocuk olarak görüyordum. Bu çocuk, kanalın derinliklerindeki çamura saplanarak yaşamına son vermek istemişti. Ortada gülünecek hiçbir şey yoktu benim kanıma göre.

Kadından sonra, bir adam geçti tanık yerine ve gencin yaşamı konusunda bilgi verdi. Bu adam Alfred’in ustabaşısıydı veya bir zamanlar ustabaşısıydı. İyi bir çocuktu Alfred, ama başından bir sürü olay geçmişti. Geçim sıkıntısı çekiyorlardı, annesi ise hastaydı. Annesinin hastalığı onu öylesine üzüyordu ki, işini bile doğru dürüst yapamayacak denli etki altındaydı. Ustabaşısı onu işinden çıkarmak zorunda kalmıştı, çünkü bu doğrultuda bir baskı altına alınmıştı.

Yargıç, bölmenin içindeki gence dönerek: “Bir şey söyleyecek misin?” diye bir soru yöneltti. Çocuk şaşkınlaşmıştı ve bu şaşkınlığı henüz geçmemişti, kendi kendine mırıldanıyordu.

Yargıç, sabırsızca: “Memur bey, bir bakıver, ne diyor?” diyerek bu kez iri yarı, mavi üniformalı adama sorusunu yöneltti. Adam, kulaklarını, gencin dudaklarına yapıştırırcasına yaklaştırdı ve dinledi. Sonra da:

“Çok üzgün olduğunu söylüyor.”

Yargıç: “Onu cezaevine geri yollayın,” diyerek yeni bir davaya geçti. Tanıklar yeminlerini ettiler. Zavallı Alfred’in yargılanması, süre olarak ya beş dakikaydı ya da buna yakındı. Yeni davanın konusu, çalınan bir oltaydı ve suçu birbirinin üstüne atan iki kişi vardı ortada.

Burada dikkati çeken temel mesele, intihara yeltenen insanların, bu işi nasıl becereceklerinin bilgisini taşımamalarıydı. Başarıyı sağlamadan önce, bu işi birkaç kez tekrarlamak zorunda kalıyorlardı. Buysa, yargıçların ve memurların gereksiz yere meşgul edilmesine yol açıyor, kimi zamansa başarısızlığa bayağı bir kızgınlık gösteriyorlardı. Bu mahkemelerde zaman zaman azarlamalar da oluyordu. S.B.

Mahkemesi'nin başkanı R.S. geçenlerde intihar girişiminden yargılanan Ann Wood'a şöyle çıkışmıştı: "Eğer buna istekliydiysen, neden beceriksiz davrandın? İnsan suyun altına indi mi, bitirir işini! Kaç kezdir bizleri meşgul ettiğinin farkında mısın?"

Sefilce bir yaşam, yoksul kalma, yoksullar evi korkusu, intihar girişimlerinin başlıca nedenleridir. Bütün işçiler için geçerliliğini korur bu nedenler. Ellen Hughes: "Yoksullar evine gireceğime, yaşamıma kendim son veririm," demişti. Çarşamba günü, kanaldan çıkarılan kadın cesedinin teşhisi için Islington Mahkemesi'ne kadının kocası çağrılmıştı. Adam, peynir imalatı işiyle uğraşıyormuş ve iflas etmiş. Sonrasında adam, kurtuluşu yoksullar evinde görmüş, fakat karısı bunu kabul etmemiş, oraya gitmeyi reddetmiş. Kadın için jüri üyeleri şöyle bir karar vermişti: "Geçici çılgınlık sonucu intihar!"

Verilen bu karar, gerçek anlamıyla bir suçtur ve burada sergilenen kanun, yalandan başka bir şey değildir. İnsanlar, kanunun gücünü arkalarına alıp, yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmişlerdir.

Geçenlerde, akrabaları tarafından reddedilip, sokağa atılmış ve fahişelik yapmış bir kadının duruşması vardı. Kadın, önce çocuğuna afyon ruhu içirmiş ve ardından da kendi içmiş. Ama ölen yalnızca çocuk olmuş, kadın kurtulmuş. Kadının aldığı ceza on yıl hapisti. Cinayet işlemekten mahkûm olmuştu. Oysa bu karar bütünüyle bir haksızlıktı. Eğer kadın da ölecek olsaydı, ardından yapılacak suçlama, geçici çılgınlık sonucu intihar olacaktı.

Ellen Hughes olayını biraz açalım ve olaya derinlemesine girelim. Geçici bir çılgınlık neticesi koca, Islington yoksullar evine gitmiş ve kadınsa, gene geçici bir çılgınlıktan sonra Regent Kanalı'nı tercih etmişti. Bunlardan hangisinin yeğ tutulacağı yalnızca kişisel bir tercih sorunudur. Ben her iki durumu da bilen biri olarak, kadının gittiği yolu izlerdim, yani tercihimi kanaldan yana yapardım. Ve şunu da söylemeliyim ki ben, ne Ellen Hughes, ne de başkalarından daha çılgın birisiyim.

Günümüz dünya insanı, eskiden olduğu gibi, doğayla olan ilişkisini kabullenip, ona boyun eğmiyor. Bugünün insanı, kıyaslama yapmayı becerebilen, kendisiyle tartışabilen, düşüncesi gelişmiş bir türdür. Aklını kullanarak yaşamayı kabul de edebilir, reddetme hakkını da kullanır. Yaşam, nasıl ki insanoğluna zevk verebildiği gibi, acı da veriyorsa, insan da seçme hakkına sahiptir.

Geçici çılgınlık! Aptal bir cümle, bu yalanlar, bu cambazlıklar hep aptalca! Karınları tok, giysileri bol insanların başvurduğu bu dil cambazlıklarının ardına sığınarak, sorumluluklarından kaçıp, bir sürü adilik tezgâhlıyorlar. Doğu yakasının gazetesi sayılabilen Observer'dan aşağıdaki yazıyı sunuyorum sizlere.

"Johnny King adlı işçi intihar girişiminde bulunduğu için mahkemeye verilmiştir. Çarşamba günü Bow Polis Karakolu'na başvuruda bulunan adam, her türden çabayı göstermesine rağmen, iş bulamaması sonucu aşırı dozda fosfor macunu yediğini söylemiştir. İşçinin hemen tedavisine başlanmış ve midesi yıkanarak macun çıkarılmıştır. Sanık, yaptığından pişmanlık duyduğunu söyleyip, on altı yıllık iş yaşamında siciline kötü bir şey yazılmadığını, herhangi bir suç işlemediğini beyan etmiştir. Mahkeme, sanığı bölge rahibine yollamıştır."

Otuz iki yaşındaki Timothy Warner adlı işçi, intihara teşebbüsten mahkûm olmuştur. Kurtarıldığı anda söylediği ilk şey şudur: "Bu konuda kararlıyım."

Bir başkası, Ellen Gray adında genç ve kibar bir kadın intihara teşebbüsten tutuklanmıştır. Pazar sabahı saat sekiz buçukta, 834 yaka numaralı bir polis, Benworth Sokağı'nda yarısı boş bir şişeyi elinde tutan kadını yarı baygın olarak bulmuştur. Afyon ruhu içmiş kadının midesi yıkanmış ve uyumaması için bol bol kahve verilmiştir. Kadın, ölümden döndükten sonra, intihar nedeni olarak, evinin ve bir tek dostunun olmamasını göstermiş.

Ben, intihara yeltenen kişinin kesinkes akıllı olduğunu söylemek istemiyorum. Böylesi bir düşünce, intihar etmeyen ve intihara

kalkışmayan bütün insanların akıllı olmadığını savlamak gibi bir şeydir. İnsanın yatacak bir yeri yoksa ve yiyecek bir şey de bulamazsa, bu çılgınlığı yapmak, yeterli bir neden olarak kabul görmelidir. Gezgin satıcıların, işportacılık yapanların ya da bir bölüm işçinin çılgınlık katsayısı öteki insanlara oranla daha fazladır. Bu insanlar yaşamlarını, ancak günlük olarak sürdürmektedirler ve sonraki günün ya da daha fazla uzun zamanın programını yapamamaktadırlar. Bu adı geçen gruba giren erkeklerden her yıl on binde 26,9'u çılgınlık belirtilerini kuvvetli bir şekilde göstermektedirler. Kadınlardaysa bu oran 36,9'a kadar çıkmaktadır. Öte yandan, yiyeceği ve içeceği garanti altında olan askerlerde 13, çiftçilerdeyse 5,1'dir. Şu sonuç çıkıyor ortaya: Gezgin bir satıcının çıldırması, oransal olarak, askerlik mesleğini yapanlardan iki, çiftçilikle uğraşanlardan beş kat fazladır.

Şanssız ve yoksul insanlar, çıldırmaya müsait insanlardır. Sürekli biçime bürünmüş bir yoksulluk, kimilerini akıl hastanesine yollarken, kimilerini hapishane ya da ölüme götürür. Evini geçindirmek zorunda olan bir erkeğin, başına bir yıkım gelecek olursa ve iş arayıp da bulamıyorsa, bu insanın aklını çok kolay oynatabileceği en önce düşünülecek şey olmalıdır. Öte yandan söz konusu olan sakat bir bedense ve sevenlerine acı veriyorsa, bu sakat bedenin bir süre sonra sakat bir kafaya da sahip olması olasılıklar içine girer.

Bir ay önce yargılanan Frank Cavilla adlı birini, bir gazeteci şöyle gözlemliyor: "Siyah kıvırcık saçlı, düzgün burun ve çeneli, ince bıyıkları olan bir adamdı. Üzerinde kurşuni bir ceketle gömlek vardı. Gömlek yakasızdı."

Frank, Londra'da dekoratörlükle yaşamını sağlıyor, kazandığı para bol bol yetiyordu. İçkiyle arası olmadığı gibi, evine ve çocuklarına düşkün biriydi. Karısı Hanna iri yarı bir hanımdı ve çocuklarına iyi bakmak, onları pırıl pırıl giydirmek en büyük özelliğiydi. Çocuklar, Childeric Road'da bir okula gidiyorlardı.

Bir gün her şey bitti. Frank, Bay Beck adlı bir müteahhidin yanında çalışıyordu ve patronuna ait Trundley Road yakınlarındaki bir evde

oturuyordu. Attan düşen patron Bay Beck ölmüştü. Frank için de bu iş yaşamı bitmiş ve bir yenisini bulması gerekiyordu.

Benim bu anlattıklarım on sekiz ay önce gerçekleşiyor. Bu süre içinde genç adam yılmadı, birçok girişimde bulundu. Batavia'da üç odası olan bir eve taşındı. Ama aradığı gibi bir iş bulamıyordu. Gelip geçici işlerle geçen zamanda, karısı ve çocuklarının açlık çektiklerini görüyordu. Kendisinin de karnı doymuyordu ve bir süre sonra hastalığa yakalandı. Yiyecek bulmaları olanaksızlaşmıştı, ama bu durumu dışarıya yansıtmıyorlardı. Çok gururluydular ailece.

Asıl yıkım bundan sonra gerçekleşti. Savaşa evet demiş, aç kalmış, fakat kaybetmişti. Bir eylül sabahı, herkesten önce uyandı, cebinden çakısını çıkardı. Önce karısı Hannah'nın boyun damarını kesti. Karısının yaşı henüz otuz üçtü. Sonra sırayla on iki yaşındaki ilk çocuğu Frank'ın, sekiz yaşındaki Walter'ın, dört yaşındaki Nellie'nin ve en son olarak da on altı aylık oğlu Ernest'in yaşamına son verdi. Polisleri, cesetlerin yanında oturarak bekledi. Polisler içeri girdiğinde, o oldukça sakindi.

Şimdiyse yargıcın karşısında oturuyordu Frank Cavilla. Eskimiş kurşuni bir ceket vardı sırtında.

23.
ÇOCUKLAR

Tartışmasız tek güzel bir şey vardı Doğu yakasında; sokaklarda dans eden çocuklar. Laternacıların bu yollardan geçmeye başlamasıyla birlikte, insanı şaşırtacak denli çok sayıda çocuk oynamaya başlar. Adım atmaları, yüz mimikleri, dönüşleri, uçar gibi yükselişleri... Kasların gerilişi, hiçbir dans okulunda bilinmeyen bir hava yaratır.

Ben bu çocuklarla birçok yerde konuştum. Bütün çocuklar ne kadar zekiyse, onlar da o kadar zekiydiler ve hatta onlardan bile fazla zekiydiler denilebilir. Güzel düşleri vardı, sevecenlik içeriyordu. Bu düşler öylesine derin ve öylesine duygu yüklüydü ki, şaşırmamak elden gelmiyordu. Müziği, dansı, renkleri seviyorlardı. Üzerlerine geçirdikleri yırtık pırtık giysileri, onların güzelliklerini perdelemiyordu.

Londra'da, bir de fareli köyün kavalcısı dolaşır orta yerde. Çocuklar peşine takılırlar ve yitiklere karışırlar. Onlarla bir daha bir yerde karşılaşamazsınız ve çevrenizde de onları anımsatan bir şey kalmamıştır. Umutsuz bir çabayla büyümüş insanlar arasında arar durursunuz onları. Ezik yüzler, yorgun ve sağlıksız bedenler çıkar karşınıza. Çocukluklarında taşıdıkları özelliklerin tümü yitiklere karışmıştır. Karşınıza bir kadın çıkar, çökmüştür, içki kokuyordur, kısaca söylemek gerekirse iğrençtir. Eteklerini yukarı kaldırarak dans eder. İşte o an, o güzelim çocukluk günlerinden kalma tek güzelliği, o dans adımlarını gözlemleyebilirsiniz. Çevresi birden kalabalıklaşır, küçük kız arkadaşları onun yanı sıra dans etmeye başlar adeta. O da onlara bakıp, bir şeyler hatırlamaya çalışarak gövdesini sallamaya başlasa da, yaptıkları komikliğe dönüşür. Anımsayıp, dansına kattığıysa, yalnızca çok kısa süren bir andır.

Getto çocuklarının iyi birer insan olabilmek için, yapıları müsaittir. Fakat getto buna izin vermez, çocukların iyi yanlarını bütünüyle ortadan siler, yalnızca kötü yönlerini serbest bırakır. Onları bütünüyle çekip öldüremez. Bu çocuklar artık, ağır ağır yok olacaklardır.

Bu çöküşün nasıl gerçekleştiğini önceki bölümlerde anlatmıştım. Şimdi sözü Prof. Huxley'e devredelim:

"Büyük sanayi bölgelerini bilenler, buralarda halkın geniş kesiminin korkunç bir yoksulluk pençesinde bulunduğunun ayırdındadırlar. Fransızların 'La Misère' diye isim verdikleri bu durumu şöylece tanımlayabilirim. Bedenin normal gereksinimleri olan ve onu koruyan yiyecek, içecek ve ısınacak maddelerden yoksunluk. Erkek, kadın ve çocukların sığındıkları kötü barınaklar; sağlık hizmetlerinden yararlanamama. Eğlenceden bu çevrede anlaşılan şey, kalabalıklık ve sarhoşluktur. Yaygın hastalıklar, açlık, ahlaki anlayışın olmayışı ve giderek kucağına düşülen yokoluş. Sanayi bölgesinde çalışan işçinin yaşamı, açlık ve yoksullukla girişilen, başarı şansı olmayan kavgadan başka bir şey değildir."

Bu koşullar çerçevesinde çocuklar bir çıkmazdadır, umutsuzluk içindedirler ve sinekler gibi ölürler. Ölmeyenler ise bağışıklık kazanmıştır, insanüstü bir güç sahibidirler ve çevreye uyum sağlamışlardır. Anne, baba ve üç çocukla birlikte, bir odada yaşam sürüyorlarsa, bütün gece nöbetleşe uyuyarak dolaşan fareleri kovalıyorlarsa, yeterli yiyecekleri yoksa, korunacak giysilerden mahrumsalar, bu ortamda nasıl birer iyi insan olarak yetişebilecekleri gayet açık bir şekilde gözükür!

"Umutsuzluk, yoksulluk, duygusuzluk,

Doğumlarıyla sarmalamaya başlar onları,

Küfür, iğrençlik ve lanetler,

Ninnileridir onların..."

Erkek ve kadın, evlenip bir oda kiralarlar. Aradan yıllar geçer, yaşamlarında hiçbir olumlu değişiklik olmaz, ama çocukları olur. Tabii bu süreç içerisinde, adamın başına bir kaza gelmediyse şanslıdır. Çocuğun doğumuyla birlikte, daha geniş bir yerin gereksinim hâline gelmesi kaçınılmazlaşır. Dünyaya bu yeni gelen yurttaş da, yiyecek ve giyinecektir. Yani masraf yönünden biraz daha eksilere inmişlerdir, daha geniş bir yere taşınmak şöyle dursun, mevcutları korumaları mucize

hâline gelmiştir. Odanın içinde, değil dolaşmak, dönecek yer kalmamıştır.

Ve çocuklar sokağa bırakılırlar, günler sokaklarda geçmeye başlar. Zaman orada tüketilir. Yaşları on üç, on dörde ulaştığındaysa, artık sokaklardan ayrılmaz olurlar ve eğer birazcık şanslıysalar, yerleşecek bir yerleri olabilir. Sonrasındaysa, gelecek üzerine düşler kurarlar. Çocuk kızsa ve haftada beş-altı şilin arasında bir kazanca sahipse, onu bekleyen tek bir son vardır. Bir sabah Whitechapel'de bulunan altmışlık kibrit üreticisi kadının içine yuvarlandığı gerçektir.

Doğu yakasında bir polis mahkemesinde gördüğüm çocuğun yüzünü hâlâ anımsarım. Boyu, sanıkların oturduğu sıranın arkalığını geçmiyordu. İki şilin çalmıştı ve yakalanmıştı. Bu iki şilini çalmasının nedeni, eğlenmek veya gezmek için değildi, karnını doyurmaktı.

Yargıç sorgusunda: "Peki, parasını çaldığın kadından niye yiyecek bir şey istemedin?" dedi. Sonra ise şöyle sürdürdü sorusunu: "İstediğin yiyeceği verirdi sanırım."

Çocuk kısa bir yanıt verdi: "O zaman da dilencilik yaptığım için hapse atılacaktım!"

Yargıcın kaşları yukarı kalktı, ama yanıtı da kabullenmek zorunda kalmıştı. Çocuğu tanıyan kimse yoktu. Ne annesi vardı, ne de babası. Başlangıcı olmayan biriydi sanki. Sürüden ayrılmıştı. Uçsuz bucaksız ormanda, zayıfları ezip, güçlülere ezilerek nafakasını çıkarıyordu.

Getto çocuklarına iyilik etmek isteyen iyiliksever insanlar, kimi zaman onları kırlara götürürler. Bu çocukların arasında bu tür yerlere gitmemiş olanlar vardır. Bir yazar şunları diyor: "Bu bir gün süren gezinin, zekâ üzerinde yaptığı değişiklikler, hiç de küçümsenecek gibi değildir. Koşullar ne olursa olsun, kitaplarda gördükleri kırlar ve ormanlar üzerine gerçek bir bilgileri yokken, bu küçük gezi, onları bir zamanlar okuduklarına ilişkin bilgilendirmiştir."

Eğer şanslılarsa, günün birinde bir kır görürler. Ya diğer günlerde ne yaparlar? Bunu net olarak anlayabilmek için, bir getto çocuğunun, rahibe söylediklerini dinleyelim:

“On yaşında okuldan kaçarız. On üçe geldiğimizde çalarız. On altıya ulaştığımızdaysa, polis dövecek denli serserileşmiş bir genç olmuşuzdur!”

Bulunduğu bölgede, bir kızla erkek çocuğun ormana giderken Rahip J. Cartmel Robinson’a anlattıkları bunlar. Doğu yakasının küçükleri, sokaklarda dolaşmaya başlıyorlar. Sokak köşelerini dönünce, ormana rast geleceklerini sanıyorlar. Ama burada her köşe başı başka yeni bir sokağa açılıyor. Çocuklar yorulup kaldırıma oturuyorlar. Bir yardımsever kadının müdahalesiyle geri dönüyorlar.

Rahip Robinson’un, sokak çocuklarına ilişkin oldukça bilgisi var. Doğu yakasının Hoxton Sokağı’nda, bir ile on üç yaş arasında yedi yüz çocuğun seksen evde yaşamını sürdürdüğünü ve: “Çocuklarını daracık sokaklara tıkıştıran Londra, en doğal hakları olan güneşi, yeşil alanları onlardan uzaklaştırdığından, bu sözü edilen insanlar da normal bir gelişim gösteremiyorlar,” diyordu.

Evli bir çifti anlatıyor Rahip Robinson yine. Bu evli çift, rahibin bir dostunun bodrum katındaki odasını kiralamışlar. Öykü şöyle: “Arkadaşıma, evi kiralarlarken iki çocukları olduğunu söylemişler. Fakat eve yerleşmelerinden sonra dört çocuk dolaşmaya başlamış ortalıkta. Bir süre sonraysa beşinci çocukları doğunca, arkadaşım artık bu işi tamamlamaları gerektiğini söylemiş kendilerine. Arkadaşa biri, yasal yoldan evden atmasını söylemiş bu insanları. Fakat o, bu yola başvuracak denli vicdansız olmadığını söyledi bana.”

Bir süre önce polis, bir evi basıyor. Orospuları suçüstü yapıyor. Bu evde iki de çocuk var. Hâkimin karşısına çıkan çocukların babası, onların bu işte bir suçu olmadığını söylüyor, bu odayı kira ile tuttuklarını, eşinin de doklarda çalıştığını ifade ediyor. Adam, haftada üç şiline başka bir oda kiralayamadığı için burayı tutmak zorunda kaldığını hâkime yalvarır bir ifadeyle aktarıyor. Yargıç, çocukların bu baskın ile bir ilgilerinin olmadığına ikna olup, serbest bırakılmalarını istiyor, ama babaya ihtar veriyor. İhtarın nedeni, çocukların kötü koşullarda büyütülmesi olarak açıklanıyor.

Başka örnekler vererek, konuyu uzatmak gereksiz. Londra'da saflık ve temizlik, dünyanın hiçbir yerinde görülmeyecek denli hızla yitiklere karışmaktadır. Burada Tanrıya ve İsa'ya inananlar vardır. Bu insanlar pazar günleri, dinsel görevlerini yerine getirmek ve Tanrıya yalvarmak üzere kiliseye giderler. Diğer günlerdeyse, çocukların kanlarıyla ıslanmış kiralarını Doğu yakasından toplayıp üst üste yığarlar, bu insanlar öylesine garip davranışlar sergilerler ki, şaşırmamak mümkün değildir. Bu insanlar, Sudan'daki zencilerin eğitimine büyük parasal katkılarda bulunurlar.

24.
GECE

"Yıllar, yıllar önce, sözü geçenlerin hepsinin yanakları pembeydi, vücutlarıysa tombul. Ve bu insanlar kazanılabilirdi, bunun için yapılacak şey, yalnızca o doğrultuda yoğurabilmekti."

Carlyle

Gecenin ileri bir saatinde, Commercial Sokağı'ndan, Whitechapel'e, oradan da Leman Sokağı'na dek süren uzunca bir yürüyüş yaptım. Bir yandan yürüyor, bir yandan da, gazetelerde Doğu yakası üzerine çıkan yazılara gülüyordum. Hemen hepsi, Doğu yakasında kötü şeyler olmadığını yazıyordu.

Şahidi olduklarımı aktarmam oldukça güç, ama gene de bir genellemeye gidecek olursam, burada iç karartıcı şeyler gördüğüm konusunda ısrarlı olurum. Piccadilly'i çok çok geride bırakabilecek ahlaksızlıklar, burada olağan olaylardan sayılır. Sokaklar yığınlarca insanı barındırıyordu, bir yığın yanlış insanı... Ortalıkta üniformalılar da dolaşıyordu ve yanlışlıkların daha da kötü sonuçlara ulaşması bir parça olsun önleniyordu.

O gece, üniformalı insanların sokakta dolaşmasını sevinçle karşıladım. Az da olsa içime bir güven doldu. Çünkü o gece partal giysilerimi üzerimden çıkartmıştım ve sokak insanları için o gece çok iyi bir hedeftim. Polisler arasında kalan mesafe boyunca, iştahlı gözlerle izliyorlardı beni. Onların çırılçıplak elleri ürküntü veriyordu bana. Bir gorilin ellerinin yol açabileceği tehlikeden korkuydu bu. Kaslarının öylesine güçlü olmadığı bir bakışta fark edilebiliyordu, ama gene de her şeyi yapabilirlerdi ya da bana öyle geliyordu. Yırtıcı bir güç taşıyorlarmış, koparıcı bir yanları varmış gibi, mağara döneminden

kalma insanları çağrıştırıyorlardı. Arkadan yaptıkları saldırıda insanı iki büklüm hâle soktuklarını duymuştum. Ellerine bir fırsat geçecek olsa, yarım İngiliz sterlini için, acımasızca ve korkusuzca insan öldürebilirlerdi. Bu anlattığım tür yeni çıkmıştı ortaya. Şehirlerin dar sokaklarında egemen olan yabaniler diye isimlendirebiliriz bunları. İnler, dağlar ve ormanlar, yaban hayvanlarının nasıl barınaklarıysa, bunlarınki de sokaklardı. Bu sokaklarda barınıp, bu sokaklarda ava çıkıyorlardı.

Batı yakası insanları, anlattığım bu sokaklardan habersizdiler, bu konu hakkında yeterli duyumları yoktu. Onları görmemişlerdi, göremezlerdi. Hatta varlıklarından düşsel olarak bile haberdar değillerdi. Oysa onlar burada, tam da yanı başlarında, yani kentin içinde yer alıyorlardı. İngiltere'nin son sınırının korunduğu, askerlerin tabyalarda yerini aldığı gün, bu yabanıllar sürüsü ortalığa dökülecekti ve Batı yakası yaşayanları ancak o zaman görecekti onları. Fransız devrimi sırasında, kendi benzerlerinin sorduğu gibi bir soru soracaklardı: "Nereden çıktılar?" diyeceklerdi. "Bu garip yaratıklar aramızda mıydı?"

Yalnızca, şu ya da bu duvar dibinde sinmiş olarak duranlar yoktu. Onlara her yerde rastlanmıyordu, ama kadınlar... Kadınlar, çürük etleriyle her yana dağılmış durumdaydılar. Ağlayışları çirkindi, iğrenç ses tonlarıyla benden para dileniyorlardı, korkunç önerilerde bulunuyorlardı. İş yeri olarak, hemen hemen tüm meyhaneleri tutmuşlardı. Pistiler, üstleri başları dökülüyordu, yaşlı ve bakımsızdı gözleri, ama gene de şehvet içeriyordu bakışları. Sıralar üzerinde, çalı diplerinde, anlatılması olanaksız bir iğrençlik sergiliyorlardı.

Kaldırım taşları üzerinde, sarsak adımlarla yürürken omuz vuranlar vardı. Yaşayan ölüden farksızdı hemen hepsi. Bulaşıcı hastalık taşıyan kadınlar, açık alanlarda cinsel birleşmeden utanmıyorlardı ve genellikle sarhoş dolaşıyorlardı. Attıkları her adımda sallanan ve ölüme doğru yürüyen erkekler vardı. Hayatın acımasız yanı, onlardan bir şeyleri söküp götürmüş, geriye salt döküntü bölümleri kalmıştı.

Yaşları on sekiz ile yirmi arasında değişen, güzel ve ince bedenleriyle buralara düşmüş genç kızlar vardı. Sefillik ve içkinin yıpratıcılığı, henüz damgalamamıştı onları.

Rezillik karnavalı vardı. Bu karnavalın akıp durduğu yer sokaklardı. Gördüklerim arasında, on dört yaşlarında bir erkek çocukla, yedi-sekiz yaşlarındaki kızı hiç unutmayacağım. Bir kapı aralığına oturmuşlar, önlerinden bir nehir gibi akıp giden insanlara ve gelişen olaylara, gözleri boş boş bakıyorlardı.

Dışlananlardı sokakları dolduranlar, gereksinim duyulmayanlardı. İş verilmiyordu onlara, iş istekleri, yalnızca küfürle karşılık buluyordu. Haftada altı şiline iş yapan teknisyenlerle, bu denli bir para karşılığı bile iş bulamayan insanlar vardı. Alfred Freeman, ölümün yüzünü çamurlu suda görmüş, Ellen Hughes, Regent Kanalı'nı tercih etmişti. Cavilla ise, bir sabah tüm ailesini ortadan yok etmişti.

Dışlananlar, uçurumun dibinde ölümü kucaklıyorlardı. Bu uçurum topluluğunda, gittikçe yaygınlaşan orospuluk, kadını, erkeği saran fuhuş vardı. Et ticareti, yani yaşamın orospuluğu yaygınlaşıyordu.

Bu uygarlık bizlere, bunlardan başka bir şey sunamıyorsa, bunlardan başka bir şey veremiyorsa, kısaca başka bir şey yapamıyorsa, bizim çıplak vahşetimiz geri verilsin. Yabanıl doğada, çöllerde, mağaralardaki yaşam, makineye tutsak düşüp, uçurumun dibini boylamaktan bin kat iyidir.

25.
AÇLIK HAYKIRIYOR

"Babam hem güçlüdür, hem de dayanıklı. Ben ise onun gibi değilim. Çünkü onun doğumu taşrada olmuş."

Bunu bana söyleyen zeki bir İngiliz genci. Vücudunun iyi gelişemediğinden şikâyetçi, zayıf ve çelimsiz bir genç...

"Şu kolumu görüyorsun. Bütün eksiğim, yetersiz gıda almam. Şimdi değil. Şimdi istediğim kadar yiyecek bulabiliyorum. Ama çok geç kaldım. Yediklerim, çocukken yemem gerekenlerin yerini tutamaz. Babam, taşradan getirdi bizleri. Annem öldüğünde, altı kardeş kaldık onun başına. Bizi dışlayabilirdi, ama bunu yapmadı. Bir dolu güçlükle boğuştu. Akşamları iş dönüşü, gelip yemeğimizi yapar, bizi doyururdu. Anamın görevlerini de üstlenmişti. Beslenmemizde, eti çok sık görmezdik. Gördüğümüzdeyse, en kötüsü olurdu bu. Gelişme çağındaki bir çocuk, peynir ekmekle büyüyemez. Kaldı ki bunlar bile yeterli miktarda değildi. Sonuç işte ortada. Ben, çelimsiz biri olup çıktım. Dayanma gücünden yoksunum. Birkaç kuşak sonra, benim gibiler varlığını sürdüremeyecek Londra'da. Küçük kardeşim benim gibi değildir, güçlüdür o. Buysa, bizim büyüyerek, babamıza yardımcı olmamızdan oldu."

Ben: "Anlamıyorum," diyerek sözünü kestim. "Benim bildiğim, her yeni doğan çocuğun bir önceki çocuktan daha güçsüz olduğudur."

"Doğu yakasında dolaşırken, rastladığın çocuklara sor. Her sağlıklı gördüğün çocuk, hemen hemen ailenin en küçüğüdür. Buradaki değişmez kural, büyük olanların, küçüklerden daha az beslenmesidir. Küçükler dünyaya gözlerini açtıklarında, onların büyükleri çalışacak hâle gelmiştir. Ve onların çalışarak sundukları katkı ile aile bütçesi daha fazla para görmeye başlar. Bu nedenden dolayı, masaya daha fazla yiyecek konur."

Sıvalı kolunu aşağı indirdi. Gerçekten de beslenme yetersizliğinin bir örneğiydi. Bu açlık onun ölümüne yol açmamıştı, ama alabildiğine çelimsiz biri olmuştu. Onun sesi, dünya yüzeyindeki en büyük imparatorluktan yükselen milyonlarca sesin yalnızca biridir. 1.000.000 kişi, yoksulluk yasasından yararlanıyor. İşçi sınıfının içinde, her on bir işçiden biri, bu kanundan yarar sağlıyor. 37 milyon kişiye, aile bazında, aylık olarak on iki sterlin düşerken, 8 milyon kişi, tam olarak açlık sınırının yanında yaşıyor.

Geçenlerde şöyle bir açıklamasına rastladım Londra Okullar Birliği'nin: "Londra'da elli beş bin aç çocuk vardır, bunlar aç dolaşmaları yüzünden herhangi bir bilgiyi sağlıklı olarak alamazlar."

Karanlık bulutların kapladığı bir günün sonunda, Doğu yakasında küçük bir dükkânda rastladığım kör bir adamın, burukluk dolu yakınmalarını da unutamayacağım. Bu kör adam, beş kardeşin en büyüğüymüş. En büyük o olduğu için kardeşlerinin ve annesinin bakımını o üstlenmiş. Evlerine et, ancak üç ayın bitiminde girebilirmiş, gerçek anlamıyla açlığın nasıl bastırılabileceğini hâlâ çözümleyememiş. Çocukluk dönemindeki aç geçen yıllarının, gözünün kör olmasına neden olduğunu ifade ediyordu. Bu konuda, Kraliyet Körler Komisyonu'ndan bir raporu bile varmış. Raporunda şu satırlar yazılmıştı: "Körlük, yoksul kesimde son derece yaygındır ve yoksulluk bu derdi büyük çapta artırır."

Toplum tarafından yeterince yiyecek sunulmaması nedeniyle kör olan bu adamcağız, konuşmasının ileri bölümlerinde şunları da söyledi. Kendisi, Londra'da yaşamını sürdüren körlerden yalnızca biriydi ve körler evinde yeteri ölçüde, doyurucu boyutlarda yiyecek verilmiyordu. Kahvaltı; yarım litre yulaf ezmesi ve kuru ekmekti. Öğlenleri; doksan gram et ve bir dilim ekmek. Yarım litre yulaf ezmesiyle, bir parça ekmekse, akşamları veriliyordu.

Oscar Wilde, hapishanedeki bir çocuğun acılarını çok güzel bir üslupla dile getirir. Çocuğun çektikleri, hapishanedeki kadın ve erkeklerin acılarının da bir başka anlatımıdır.

“Cezaevinde çocuğun çektiği ikinci büyük acı, açlıktır. Sabahları, ekmekle su verilir. Öğlende, yulaf ezmesi sunulur. Akşamsa, yine yulaf ezmesidir menü. Böylesi bir beslenme programı, değil bir çocuğu, bir yetişkini bile çok kısa zamanda çökertir.”

Robert Blatchford yoksullar evinde, orada barınanlarla, görevlilere verilen yemek karşılaştırılır. “Yoksul bir erkeğin haftada bir kez et yemesi programlanmıştır ve yetersiz beslenmesi, yüzüne yayılan sarı renkten çok açık bir şekilde anlaşılır. Görevliler, çok daha fazla besleyici programa tabi tutulurlar. Yoksullar evi görevlilerine verilen yemekler çok daha farklı ve besleyiciyken, yetersiz görülür ve onlara haftada ayrıca iki şilin, altı peni ekten ödeme yapılır.”

Açlık çekenler, yalnızca gettolarda yaşayanlar, mahkûmlar ve yoksullar evinde barınmak zorunda kalanlar değildir. Ülkenin büyük bir bölümü, iyi doyurulmuş bir midenin nasıl olması gerektiğinden habersiz yaşar, bu nedenle, şehirlere doğru bir seferberliğin, akının, saldırının olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Yoksullar yasasından yarar sağlayan bir işçi ailesini masaya yatırıp, inceleyelim. Bu aile, ücret ödemeksizin bir yerde oturduğu gibi, haftada da on üç şilin kazanç elde etmektedir, harcamaları da bununla sınırlıdır. Oysa bu aile, yoksullar evine yerleştirilseydi, yirmi bir şilin, altı peniye mal olacaktı. Görüleceği üzere yoksullar evi, aileye haftada bir sterlin daha fazla harcamak zorunda kalıyor. Şu unutulmamalıdır ki, çok kişi için yapılan alışveriş, az kişi için yapılan alışverişten daha ucuza gelmektedir. Toplu alım yapma kuralları için de bu durum böyledir.

Kesinlikle anlamamız gereken şudur: Yoksulluk ve bu yoksulluktan doğan sefalet, Londra için ne denli doğruysa, bütün İngiltere için de doğrudur. Paris, bütün Fransa anlamına gelmez, ama Londra bütün İngiltere demektir. Londra hesap dışı tutulup, İngiltere’nin durumu iyidir, demek yanlıştır.

Bay B.S. Rowntree, yaptığı incelemelerin sonucunda görmüştür ki, saptadığı gerçekler Londra için neyse, taşra için de odur. Kerry’deki İrlandalı bir köylünün yakınmalarını dinleyen Bay Robert Blatchford,

onun derdinin ne olduğunu sorduğunda, karşılaştığı yanıt şudur: “Tüm kahraman oğullarımızla, iyi kız çocuklarımız deniz ötesine gittiler. Tahsildar, domuzlarıma el koydu, tüm güzellikler bir bir yitiklere karıştı ve ben yaşlı bir adam oldum. Adalet gününün gelmesini bekliyorum artık.”

En çok istediği şey adalet. Gettolardan, cezaevlerinden, akıl hastanelerinden, yoksul evlerinden, taşradan, tüm ülkeden bir tek çığlık yükseliyor. Açlık çığlığı… Milyonlarla ifade edilen; erkek, kadın, çocuk, genç, yaşlı, işçi, işsiz, mahkûm, İrlandalı, İskoçyalı ve İngiltere’nin ve Wales’in yükselen çığlığıdır bu. Gerçek durum rakamlarla şudur: Beş işçi; bin kişinin yiyecek gereksinimini karşılar, bir işçi; iki yüz elli kişinin pamuklusunu, üç yüz kişinin yünlüsünü ve yüz kişinin ayakkabısını üretebilir. Kırk milyon kişinin yaşadığı büyük bir ev düşünün. Verim oldukça yüksek, fakat yönetim taraf tutuyor. Bunun tersini dile getiren olabilir mi? Beş işçi, bin kişinin ekmeğini üretiyor, ama bu evde ekmek bulamayan milyonlarca insan yaşam sürdürüyor. Olabilir mi bu?

26.
İÇKİLİ YAŞAM

İngiliz işçilerinin biraya batmış şekilde yaşadığını söylemek abartı olmaz sanırım. Sarsaklık ve aptallık, biraz da bu yüzden onlara musallat olmuştur. Düş kurma gücünden yoksunluk, kıvraklık, yaratıcılık, her geçen günde biraz daha uzaklaşmaktadır onlardan. İçkiye düşkünlüğün sonradan edinilmiş bir alışkanlık olduğunu söylemek yanlış olur. Çünkü onlar, daha çocukluklarında içkiyle tanışmışlardır. Doğumlarıyla, içki kokusunun tam ortasına yuvarlanmışlardır.

Her yer meyhaneyle doludur. Yol üzerlerinde, sokak köşelerinde ya da akla gelebilecek her yerde rastlanır. Buraların müşterileri yalnızca erkekler değildir, kadınlar da sürekli alışveriş yaparlar. Buralarda çocuklara bile rastlamak olasıdır. Ana ve babalarının evlere gitmelerini bekleyen çocuklar, büyüklerin kadehlerde bıraktıklarını yuvarlarlar, onların söyleşilerini can kulağıyla dinlerken, küfür sözcüklerini ve her türden rezaleti belleklerine yerleştirirler.

Genç kızlar içki içemezler, yasaktır bu, izin verilmez, ama bira içmek serbesttir, onlar da böylesi meyhanelerde boy gösterirler. Onları biraya ulaştıran neden, içinde yer aldıkları konumu kabullenememekten doğmaktadır. Kötü beslenme, bakımsız bir ortam, onları içkiye karşı doyumsuz yapar. Manchester'daki dokuma işçilerinin turşu gibi yiyeceklere olan ilgisi gibidir durum. Sağlıklı olmayan bir yaşam ve uygunsuz çalışma, normal olmayan isteklere iteler onları. İnsanları, domuz ahırı benzeri yerlerde barındırır, buna benzer yerlerde çalıştırırsan, onlardan güzel düşünce, temiz görünüm bekleyemezsin.

Ev yaşamı ortadan silinirken, meyhane yaşamı alır onun yerini. İçkiyle bağlantısı iyi olanlar, yalnızca çok çalışan, sağlıkları bozuk, tekdüze yaşam sürdürenler değildir yalnızca. Toplu yaşamı sevenler de, bu kalabalık, gürültülü yerlere gelirler. Büyük bir aile, küçük bir odada yaşam sürmek zorundaysa, doğaldır ki, onlar için ev yaşamı söz konusu edilemez.

Bu sözünü ettiğimiz türden konutları inceleme altına alacak olursak, sarhoşluğun en büyük nedenlerinden birini ortaya koymuş oluruz. Sabah olup uyandıklarında, hemen hemen tüm aile bireyleri giyiniyor ve dışarıya çıkmaya hazırlanıyorlar. Bulundukları ortam çok dar olduğundan, herkes birbirine sürtünmek zorundadır. Anne kahvaltıyı hazırlama telaşındadır. Bütün gecenin nefes artığını taşıyan odada kahvaltı edilecektir. Baba işe, büyük çocuklar okula yönelir. Anne, küçük çocuklar yanında olmak üzere ev işlerine başlar. Uyunan, kahvaltı edilen, oturulan bu yerde çamaşır ve bulaşıkları yıkar. Sonra kurumaları için çamaşırları asar buraya.

Gecenin oluşuyla birlikte, günün çeşitli kokularının birbirine karıştığı ve tasfiye olmadığı bu ortamda, yeniden bir araya geleceklerdir. Yatak varsa iyi, onlar serilecektir yere; yoksa paçavraların arasında uyunacaktır. Günlük yaşantı hemen hemen budur ve yıllar böylece birbirini kovalar. Para biriktirmek olası değildir, bu yüzden tatil onlar için yalnızca bir hayaldir. Çocuklardan biri ölecek olursa –istatistiklere göre çok sık rastlanan bir olgudur– ölü bu odaya uzatılır. Eğer onu defnedecek para hemen bulunamazsa, aranıp elde edilinceye kadar, ölü yatırıldığı yerde bekleyecektir. Gündüz yatağa uzatılır, gece oluncaysa, başka aile bireylerinin uyuması için alınıp, masaya kaldırılır. Sabah ise, ölü yeniden yatağa taşınır, masada kahvaltı edilecektir. Örnek isterseniz, hemen verebilirim. Geçenlerde bir kadının, çocuğunun cesedini üç hafta boyu evde tutması nedeniyle, yargılanıp mahkûmiyet aldığını söyleyebilirim.

Anlatımımda adı geçen yer, bir oda değil, tam bir cehennemdir. Cehennemden kaçıp, meyhaneye sığınan erkek, kadın ve çocukları kınamamak gerekir. Bu insanlara ancak acınabilir. Londra'da ailelere bölünmüş 300 bin insan, tek odalı mekânlarda yaşamını sürdürmekte, 900 bin kişiyse sağlık koşullarını zorlayarak ömür doldurmaktadır. Mutlulukla ilişkileri yoktur, gelecek onları sürekli korkutur ve bu durum, meyhaneye gitmek için temel neden olarak sayılabilir. Yıkım ve yoksulluğun getirdiklerinden biraz olsun uzaklaşabilmek için, meyhaneler birebir başvurulacak bir yerdir. Meyhane, sağlıklarına

dokunur, ama uçurumun dibinde sağlıklarına aykırı olmayan ne vardır ki? Hiç olmazsa içki, onlara dertlerini bir süre unutturur. Bir de, içkinin getirdiği bir yükselme duygusu vardır ki, buysa düşüşü daha da kaçınılmaz kılar. Altta kalmayı kaçınılmazlaştırır.

Bu insanların, uyum sağlayamamaktan ve içki sonucu düştükleri kötü durumu, onlara anlatmaya çalışmanın hiçbir pratik yararı yoktur. İçki içmek, onları sefalete sürükler, ama onları içkiye yönelten de asıl olarak sefalettir.

İnsanların bu gerçeği anlayıncaya değin girdikleri tüm uğraşlar, birer güldürü örneği olmak durumundadır. Geçenlerde, yoksul halkın, iyiliği ve güzelliği kucaklaması için açılan Japon sanatları sergisini dolaştım. Halka bu sergiyle; iyilik, güzellik ve gerçek düşünceler aktarılıyordu. Eğer yaşamımın sonuna değin, Doğu yakasında yaşamaya mahkûm olsaydım ve bana tek bir isteğimin yerine getirileceği söylenseydi; iyilik, güzellik ve gerçek üzerine tüm bildiklerimi unutmayı dilerdim. Kitaplardan, yaşamdan öğrendiğim her şeyi unutmayı dilerdim. Eğer bu isteğim yerine getirilmeseydi, sanırım ben de bu insanların yaptığını yapardım. İçerdim. Tüm bildiklerimi unutmak için içerdim.

Bu iyi niyetli insanlar, daha Batı yakası gerçeğini kavramadan, Doğu yakasının oturduğu temel üzerinde bilgi sahibi olmadan, tüm girişimleri başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûmdur. Daha, İsa'nın en ilkel toplum düşüncesini anlamaktan uzak insanlar, nasıl olur da, sefil ve açlıkla sarmaş dolaş yaşayanların arasına cesaret gösterip girebilirler ki?

Biri onlar için çok güzel bir şey söylemiş: "Yoksullar için yapmayacakları şey yoktur, ama yoksulların sırtından inmezler." Planlarını gerçeğe kavuşturmak için kazandıkları para, esas olarak o yoksullardan çıkarılmıştır.

Tutumluluk konusunda ifadede bulunurken, gene de yalan söylemekten kaçınmamaktadırlar. Tek bir örnekle bunun yanlışlığını ortaya koyabiliriz. Londra çok kalabalıktır ve iş bulmak oldukça zordur. İş arayanların sayısı çok olunca, ters orantılı olarak ücretler düşmektedir. Bir işçinin tutumlu olması demek, kazandığının bir

bölümünü yememesi, biriktirmesi demektir. Buysa, zaten düşük olan yaşam düzeyini, daha da aşağılara çekmekten başka bir işe yaramaz. Yaşam düzeyi düşük olan işçi, girişimde bulunduğu yarışmada, düzeyi kendisinden yüksek olanların gelirlerinin kırılmasına neden olacak ve süreç sonunda tutumluluk denen şey tam bir düş olacaktır. Çünkü, onlara verilen ücret, patronlarca en düşük seviyeye çekilmiştir.

İngilizler, bu sözleri dinleyip, tutumlu bir yola girer ve harcamalarını yarı yarıya geri çekerlerse, bu durum karşısında patronlar; işçinin çok, işin az olduğu gerçeğinden hareketle, ücretlerde yeni bir operasyon yapıp, yarı yarıya indirime gideceklerdir. O zaman da, hiçbir İngiliz işçisinin tutumlu olması artık gerekmeyecektir. Gerçekte, bu söylediklerimin hepsi boş geliyor bana. Sayılar ifade etsin kendini. Londra'da 1.800.000 kişiden oluşan ailelere haftada yirmi bir şilin düşer ve bu paranın yüzde yirmi beşi kiraya ayrılır, geriye kalanla nasıl bir birikim yapılabilir ki?

Yardımseverlerin tutarsızlığını ortaya koyarken, birini dışarıda bırakmak isterim. Bu insan Dr. Barnardo Homes'tur. Kendisi bir çocuk avcısıdır ve bulundukları ortamda yakaladığı çocukları, henüz pisliğe batmadan, iyi yetişebilecekleri toplumlara ulaştırır. Bugüne kadar, başta Kanada olmak üzere, 13.340 çocuğu yurtdışına çıkarmıştır. Yurtdışına yolladığı çocukların evsiz, anasız, babasız, kimsesizlerden olduğu düşünülecek olursa, çok güzel bir davranış örneğidir bu. Doktorumuz, altta kalanların bir bölümünü yukarı çıkarmış, hemen her elli çocuktan, kırk dokuzunun insan gibi yetişmesine neden olmuştur.

Yardımseverler, bebek yuvası açmaktan ya da iyilik, doğruluk ve güzellik dersleri vereceğini düşündükleri Japon sergileri açacaklarına, Doğu yakasının gerçeğini öncelikle öğrenmeliler. Eğer gerçek bir başarıyı kucaklamak isteğindeyseler, Dr. Barnardo'yu kendilerine örnek almalılar.

27.
YÖNETİM ANLAYIŞI

Son bölümümüzde, geniş bir kitlenin içinde bulunduğu çukurluğa yeniden bir göz atıp, uygarlığa ilişin birtakım sorular soracağız, bunun sonucunda uygarlık konusunda bir karara varacağız. Örneğin, uygarlık, insanlık yararına mıdır, insanı iyi bir yerlere taşımış mıdır? Burada insan sözcüğünü kullanırken, ortalama insanı dikkate aldım, demokratik anlamda bu sözcüğü kullandım. Bu kısa açıklamamdan sonra, sorum daha bir anlam kazanıyor ve kesinlik içeriyor. Uygarlık, ortalama insanı geliştirmiş, ona katkı sağlamış mıdır?

Bir bakalım... Alaska'nın Yukon Nehri ağzında bir halk yaşamaktadır: Innuit halkı... İlkel bir halktır bu, uygarlık denen dolandırıcılığın yanından geçmemişlerdir, onun yapay parlaklığının oldukça uzağındadırlar. Kişi başına gelir, burada iki İngiliz sterlinini geçmez, beslenmelerini genellikle balık avlayarak sağlarlar. Giysilerini, avladıkları hayvanların derisinden yaparlar, kemik başlı ok ve mızrak kullanırlar. Yakmak amacıyla ve ev yapımında kullandıkları keresteleri vardır. Evleri, toprağa yarı yarıya gömüktür, buysa onları soğuktan büyük ölçüde korur. Yaz mevsiminde çadırlarda yaşarlar, rüzgârı ve güneşi hissederler. Sağlıklı, güçlü ve mutlu bir yaşamları vardır. Tek bir sorunları vardır, zaman zaman yiyecek eksikliğiyle karşılaşırlar, kısaca açlık ve bolluk dönemleri vardır. İyi zamanlarında eğlenceler düzenlerler, kötü zamanlarında açlıktan ölürler.

İngiliz İmparatorluğu'nun Britanya Adası, İngiliz halkının yaşadığı yerdir. Burada uygarlık rüzgârları eser, kişi başına yıllık gelir 300 sterlin ile ifade edilir. Yiyeceklerini, avcılık ya da balıkçılık yaparak değil, daha değişik ve karmaşık çalışmalarla elde ederler. Büyük bölümü, başlarını sokacakları bir evin sahibi değildir, çoğunluk kötü ortamlarda, tek odalarda oturur. Isınmalarını sağlayacak yakacaktan yoksun oldukları gibi, giyecekleri de yoktur. Yaz ve kış, tüm mevsimlerde sokaklar, döküntü giysilerle dolaşan insanlarla doludur. İyi zamanlarında

karınlarını doyururlar, kötü zamanlarında açlıktan ölürler. Şu içinde bulunduğumuz yıl da açlıktan ölüyorlar, geçen yıl da öldüler, gelecek yıl da ölecekler. Çünkü onların Innuit halkından farkları vardır. Bu fark müzmin açlıktır. İngiliz halkı 40 milyon kişiden oluşur, her bin insanın 939'u yoksul olarak yaşamını tamamlar. 8 milyon insansa, açlığın sınırında yaşam süren büyük bir açlar ordusudur. Her doğan İngiliz vatandaşı, dünyaya yirmi iki İngiliz sterlini borçla gözlerini açar. Bu borca verdikleri isim; ulusal borçtur, böyle adlandırılır.

Ortalama bir İngiliz halkıyla, ortalama bir Innuit halkı arasında karşılaştırmaya gidecek olursak, farklılıklar kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Innuitler yalnızca kıtlık zamanlarında açlık çekerken, İngiliz halkı süreklilik kazanmış bir açlık duygusunun pençesindedir. Innuitlerde yiyecek, giysi ve yakacak sorunundan söz edilmezken, İngiliz bu üç temel maddenin sıkıntısıyla koyun koyuna yaşar. Innuitlerde barınma diye bir dert yoktur. Oysa İngilizlerin büyük bir çoğunluğu tek odalı mağaralarda yaşam sürmektedir. Şimdi bu örneklemelerimizi, Doğu yakasında doktorluk yapıp, başka bilimsel çalışmalar içinde de olan Dr. Huxley'in vardığı sonuçlarla harmanlayabiliriz. Huxley, ilkel toplumlarla ilgili araştırmaları sonucunda şöyle bir ifade kullanıyor: "İlkel toplumda yaşamak, Londra'da yaşamaktan daha iyidir."

Yaratıcılık, insanları rahat ettirmek ve huzura kavuşturmak için, insan tarafından emek harcanarak ortaya konmuş bir üründür. Ama uygarlık, tüm ilerlemesi ve yaratıcılığına karşın, insanlarına Innuitlerin ilkel yaşamı denli yarar sağlayamıyorsa, şu soruyu sormak zorunluluk oluyor: "Uygarlık, ortalama insanın üretici gücünü artırmış, o güce bir katkı sağlamış mıdır? Eğer üretim gücünü artıramadıysa, uygarlık; soluk almakta zorlanır, hatta yaşamasına olanak kalmaz.

Şunu çok rahat kabul edebiliriz; uygarlık, insanın üretim gücüne katkı sağlamış, onu artırmıştır. Beş kişi, bin kişinin yiyecek gereksinimini sağlayabilir. Bir kişi; iki yüz elli kişiye yetecek pamuklu, üç yüz kişiye yetecek kadar kumaş ve bin insanı giydirecek ayakkabıyı üretebilir. Gerçek bu olmasına karşın, kitabın sayfaları boyunca

anlaşılacağı gibi, İngiliz halkının büyük bölümü yeteri derecede gıda ve giyecekten yoksundur. Bu durumda ortaya bir soru daha çıkıyor: Eğer uygarlık, ortalama insanın üretim gücünü artırdıysa, neden bu ortalama insan, bu durumdan aynı paralelde yarar sağlayamıyor?

Açık yanıt şudur: Yönetimin yanlışı! Uygarlık her insanın durumunu iyileştirmelidir, ama gerçek bu değildir. İngiliz halkının gerçeği, uygarlıkla çelişmektedir. Eğer bu durum böyle sürüp gidecek, sonsuza kadar uygarlık bu çelişkiyi bünyesinde taşıyacaksa, bu uygarlık yıkılmalıdır. Böyle sanal bir başarının sürdürülmesinde hiçbir yarar yoktur.

Yıkmanın yanında başka bir seçenek de var: Uygarlık zorlanmalıdır. Ortalama insan da ondan yararlanıncaya değin zorlanmalıdır. Bu görüş kabul görürse, iş yönetimindeki sorun çıkar ortaya. Yarar sağlanan işler yürütülmeli, tersi durumda olanlar bırakılmalıdır. İmparatorluk, İngiliz halkı için zarar açıyorsa, o ortadan yok edilmelidir. Yok yararlıdır deniyorsa, daha iyi yönetilmelidir, değişime uğratılmalıdır ve ortaya çıkacak yarardan herkes bir biçimde payını alabilmelidir.

Ticari başarı için, rekabet yararlıysa, devam edilmelidir. Eğer işçinin içinde bulunduğu durumu, ilkel insandan daha geri pozisyonlara çekiyorsa, o zaman pazarlar ve sanayi sıkı bir sorgulamadan geçirilmelidir. Uygarlığın öncülüğü ve programıyla; 40 milyon insanın üretim gücü, Innuitlerden çok çok fazladır, kıyas bile kabul etmez. Bu nedenden ötürü de, 40 milyonun, Innuitlerden daha rahat bir pozisyonda olması gerekir.

1881'de yapılan bir araştırma sonucunda, 400 bin İngiliz beyi, ülkeye yarar yerine zarar getiriyorsa, onların gücü elinden alınmalıdır. Onlar da tarlada patates ekebilirler ve ekmeliler. Yarar sağlıyorlarsa işlerini sürdürürler. Ve onlardan gelen yarar, ortalama İngiliz halkına bölüştürülmelidir.

Yani kısaca ifade etmek gerekirse, toplum yeniden dizayn edilmeli, başarı sağlayabilecek bir yönetim oluşturulmalıdır. Mevcut yönetimin başarısızlığı kanıtlanmıştır, bu tartışma götürmez bir gerçektir. Bu

yönetim, insanları çalışamaz bir duruma indirgemiştir, Batı yakasını ve Doğu yakasını yaratan bir mimardır o. Bu yakalardan biri çürümüş, kokuşmuş, kirlenmiş; diğeri hasta, aç ve sefildir.

Bu büyük imparatorluk, yeterli olmayanların elinde sarsıntı geçirmektedir. Her geçen gün, bu imparatorluğun gücü kırılmakta, güçsüzlüğü ortaya çıkmaktadır. Ülkeyi bu denli uçuruma sürükleyen bu sistemin yıkılması bir zorunluluktur. Bu sistem yetersiz olduğu denli, sermayeyi de yanlış kullanmaktadır. Yüzleri soluk, kör, aç; erkek, kadın, çocuk, bu yönetimin ortaya çıkardığı bir sonuçtur.

İnsanlardan oluşturulmuş bir jürinin önünde, bu yönetimde görev alan hiç kimse suçsuz olarak ayağa kalkamaz. "İnsanlar yaşıyorsa, yerleri evdir. Mezarlıklar ölüler içindir." Bu tümceleri; açlıktan ölen her çocuk, sokaklarda etini satan her genç kız, kanala atlayarak yaşamına son veren her işçi, tüm gücüyle haykırmalıdır. Yönetenlerin yediği her öğün yemek, içtiği içki, üstündeki giysi, oturduğu ev, bu sözü edilenlere yapılmış bir meydan okumadır.

Anlatılanlarda hiçbir yanlış yok. Gerçek tüm çıplaklığıyla ortada.

— BİTTİ —